

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE
Grāmatvedības un audita katedra

ILGTERMIŅA IEGULDĪJUMU UZSKAITES UN
IZMANTOŠANAS ANALĪZE SIA "PRINT"

Long-term investment policy and use analysis at the "Print" Ltd.

MAGISTRA DARBS

Augstākās profesionālās izglītības maģistra studiju programma

Grāmatvedība un audits

Darba autors: **Agnese Lauce**

Apliecības Nr.: EkFM040050

Darba vadītājs: Dr. oec., profesore Inga Būmane

RĪGA 2015

SATURA RĀDĪTĀJS

Anotācija	3
Annotation	4
Ievads	5
1. ILGTERMIŅA IEGULDĪJUMU UZSKAITES TIESISKAIS UN TEORĒTISKAIS PAMATS	10
1.1. Ilgtermiņa ieguldījumu būtības un sastāva vispārējā nostādne	10
1.2. Nemateriālo ieguldījumu atzīšana un uzskaitē	12
1.2.1. Nemateriālo ieguldījumu būtība, sastāvs un sākotnējā novērtēšana	13
1.2.2. Nemateriālo ieguldījumu novērtēšana un uzskaitē pēc sākotnējās atzīšanas	17
1.2.3. Nemateriālo ieguldījumu izslēgšana	20
1.3. Ilgtermiņa finanšu ieguldījumu atzīšana un uzskaitē	22
1.4. Pamatlīdzekļu atzīšana un uzskaitē	26
1.4.1. Pamatlīdzekļu būtība, sastāvs un sākotnējā novērtēšana	26
1.4.2. Pamatlīdzekļu novērtēšana un uzskaitē pēc sākotnējās atzīšanas	35
1.4.3. Pamatlīdzekļu nolietojums	39
1.4.4. Pamatlīdzekļu izslēgšana	49
2. SIA „PRINT” DARBĪBAS RAKSTUROJUMS UN ILGTERMIŅA IEGULDĪJUMU UZSKAITE	51
2.1. SIA “Print” darbības nozare	51
2.2. SIA „Print” grāmatvedības organizēšana	57
2.3. Ilgtermiņa ieguldījumu uzskaitē SIA “Print”	62
3. ILGTERMIŅA IEGULDĪJUMU IZMANTOŠANAS EFEKTIVITĀTES NOTEIKŠANA SIA “PRINT”	75
SECINĀJUMI	82
Izmantotās literatūras saraksts	88
PIELIKUMI	1

Anotācija

Maģistra darba tēma – “Ilgtermiņa ieguldījumu uzskaites un izmantošanas analīze SIA “Print””.

Ilgtermiņa ieguldījumu uzskaitē ir viens no sarežģītākajiem procesiem grāmatvežu darbā, tam nepieciešamas plašas zināšanas un radoša pieeja, jo normatīvā bāze var tikt interpretēta dažādi.

Maģistra darba mērķis ir izpētīt ilgtermiņa ieguldījumu uzskaites un novērtēšanas kritērijus, konstatēt aktuālās problēmas SIA “Print” grāmatvedībā, kā arī darba noslēgumā izstrādāt priekšlikumus SIA “Print” ilgtermiņa ieguldījumu uzskaites metožu pilnveidei.

Darbā autore konstatējusi virkni problēmu SIA “Print” pamatlīdzekļu uzskaitē un izstrādājusi priekšlikumus to risināšanai.

Darbā izmantota bibliogrāfiskie avoti, interneta resursi, normatīvā bāze, materiāli par SIA “Print” finanšu rādītājiem.

Atslēgvārdi: Ilgtermiņa ieguldījumi, uzskaites kārtība, novērtēšanas kritēriji, uzskaites metožu pilnveidošana.

Annotation

Master's Thesis – “Long-term investment policy and use analysis at the “Print” Ltd.”

The one of the most complex process in the accounting job is long-term investment accounting. It needs a lot of knowledge and creative approach because of the different interpretation of the legislative base.

The purpose of the Master is to explore criteria of the long-term investments accounting and evaluation to identify actual problems in the „Print” Ltd. accounting and at the end of the Master to develop proposals of the improving the long-term investment accounting methods.

The author has identified a lot of problems in the long-term investments accounting and has made proposals for solving them.

In the master there are used bibliographic sources, Internet resources, legislative base materials of "Print" Ltd. financial performance.

The keywords: long-term investments, accounting, evaluation criteria, improving of the accounting methods.

Ievads

Uzņēmuma darbības nodrošināšanai ir nepieciešami noteikti materiālie un finanšu resursi. Viens no nozīmīgākajiem resursiem, kas piedalās uzņēmuma funkcionēšanas procesā ir ilgtermiņa ieguldījumi, kurus uzņēmums tur, lai izmantotu preču ražošanai vai pakalpojumu sniegšanai, iznomāšanai vai administratīvām vajadzībām, un kurus tas plāno izmantot ilgāk nekā vienu gadu, un kuri nav iegādāti pārdošanai.

Maģistra darbā analizētais uzņēmums ir ražošanas uzņēmums, kurš darbojas poligrāfijas nozarē, precīzāk – grāmatu ražošanā. Uzņēmums ir līderis poligrāfijas nozarē ne tikai Latvijā, bet arī visā Baltijā. Lai saglabātu konfidencialitāti, darbā autore ir aizstājusi uzņēmuma patieso nosaukumu ar izdomātu nosaukumu SIA “Print”. Turpmāk tekstā tiks lietots nosaukums SIA “Print”.

Poligrāfija – nozare, kas nodrošina iespieddarbu (laikrakstu, žurnālu, grāmatu, iepakojuma, u.c.) ražošanu, ir viena no visstraujāk augošajām ekonomikas un ražošanas nozarēm gan Latvijā, gan visā pasaulē, jo nodrošina gan izziņas materiālu un nesēju izgatavošanu, gan reklāmas un iepakojuma ražošanu.

Iespiedindustrijas un ar to saistīto nozaru attīstības pakāpe jebkurā pasaules valstī norāda ne tikai uz tās zinātniski tehniskās, bet lielā mērā arī ekonomiskās, sociālās, kultūras un intelektuālās attīstības līmeni, sabiedrības spēju akumulēt citu valstu un sabiedrību uzkrāto intelektuālo un kultūras mantojumu un integrēties to savstarpējās norisēs.

Jēdziens „iespiedindustrija” sevī ietver plašu nozaru kopumu:

- iespiedprodukcijas ražošanu (grāmatas, periodiskie izdevumi, reklāma u.c.);
- papīra izstrādājumu ražošanu (kartona iepakojums, etiķetes, kancelejas preces u.c.);
- iespieddarbu sagatavošanu (dizaina izstrāde, maketēšana, konstruēšana u.c.);
- iespiedprodukcijas producēšana un realizācija (izdevējdarbība).

Nozares produkcijas pieprasījums un attiecīgi – piedāvājums – ir cieši saistīts gan ar iedzīvotāju pirktspēju, gan uzņēmumu finansiālo situāciju. Daļa nozares produkcijas (grāmatas, preses un reprezentācijas izdevumi) saskaņā ar Maslova izstrādāto vajadzību hierarhiju ir uzskatāma par augstākā līmeņa vajadzībām, ko cilvēki atļaujas apmierināt tad, kad spējuši tikt galā ar neatliekamiem izdevumiem. Tomēr daļa iespiedprodukcijas (iekpojums, etiķetes, informatīvie materiāli u.c.) uzskatāmi par produktiem, kas ietilpst sabiedrības patēriņa pamatslānī.

Mūsdienu iespiedindustrijai un ar to saistītām nozarēm piemīt augsts tehnoloģiskais līmenis un nemitīga tā attīstība, kas prasa milzīgas investīcijas un atbilstošu darbinieku

kvalifikāciju. Tā ir prestiža ražošanas nozare ar stabilu nākotnes attīstības potenciālu gan vietējā, gan eksporta tirgos, kur Latvijas poligrāfijas uzņēmumi strādā ļoti veiksmīgi.

Latvijas iespiedindustrijā nav praktiski nekādas valsts līdzdalības. Starp mūsu valsts radošajām industrijām tai ir vislielākais ekonomiskais eksporta potenciāls. Pēc Latvijas Poligrāfijas uzņēmumu asociācijas datiem kopumā iespiedindustrijā par regulāri ražojošiem var uzskatīt 350 uzņēmumus, kas nodarbina aptuveni 4300 darbiniekus. [11]

Nozarē nepieciešamas ļoti lielas investīcijas. Pateicoties lieliem finansiāliem ieguldījumiem un ievērojamai strādājošo kvalifikācijas paaugstināšanai, 20 gadu laikā Latvijas poligrāfijas nozare ir sasniegusi Eiropas vidējo līmeni, kas ļauj industrijai sekmīgi konkurēt gan Rietumu, gan Austrumu tirgos.

Nemitīga tehnoloģiju attīstība un darbaspēka augstā kvalifikācija nosaka salīdzinoši augsto saražotās produkcijas rādītāju nozarē uz vienu nodarbināto. Starp apstrādes rūpniecības nozarēm poligrāfija šajā jomā ierindojas otrajā vietā aiz elektroniskās rūpniecības.

Poligrāfijas nozare pēdējos gados ir bijusi Latvijas paraugbērns – investē iekārtās, ražo produktus ar pievienoto vērtību, apgūst eksporta tirgus kā rietumu, tā austrumu pusē, audzē apgrozījumu un peļņu. Šogad nozarē paredzamas lielas investīcijas, apmēram 20 – 25 miljoni eiro, piesaistot Eiropas fondu naudu. Lielākās investīcijas plānots veikt SIA “Livonia Print”, SIA “Jelgavas tipogrāfija”, SIA “Poligrāfijas grupa Mūkusalā”, SIA “PNB Print” u.c. [11]

Tirgus ekonomikas apstākļos, ar investēšanu vien ir par maz, katra uzņēmuma darbības nodrošināšanai un ticamai informācijas atspoguļošanai ir nepieciešama precīza datu uzskaitē, izveidojot un realizējot noteiktu grāmatvedības politiku. Praksē novērots, ka tieši ilgtermiņa ieguldījumu objektu uzskaitē rada visvairāk problēmu grāmatvedības uzskaites jomā.

Latvijā ilgtermiņa ieguldījumu precīzas uzskaites un patiesas novērtēšanas nepieciešamību pastiprina šo aktīvu lielais īpatsvars un attīstības tendences tirgū. Pēc Latvijas Republikas centrālās statistikas pārvaldes informācijas, laika periodā no 2011. gadam līdz 2013. gadam ilgtermiņa ieguldījumi veidoja 63-65% no uzņēmuma aktīviem kopumā, ražošanas uzņēmumos šis procents ir vēl lielāks. SIA “Print” ilgtermiņa ieguldījumu īpatsvars kopējos aktīvos 2014. gadā sastādīja 70%. Ņemot vērā lielo īpatsvaru kopējos aktīvos, ilgtermiņa ieguldījumu pareiza uzskaitē un novērtēšana ir obligāta nepieciešamība. Tieši tāpēc uzņēmējdarbības praksē šie aktīvi ir pareizi jāuzskaitē, jāklasificē un jānovērtē, lai būtu nodrošināta vispilnīgākā un patiesākā informācija tās lietotājiem.

Ilgtermiņa ieguldījumu izpētes aktualitāti nosaka arī tas, ka tirgus attiecību apstākļos pirmajā plānā tiek izvirzīti tādi jautājumi kā produkcijas tehniskais līmenis, kvalitāte un drošība, kas kopumā ir atkarīgs no uzņēmuma ilgtermiņa aktīvu efektīvas izmantošanas,

tāpēc, ka darba līdzekļu kvalitātes uzlabošana nodrošina visa ražošanas procesa efektivitātes pieauguma galveno daļu.

Nepieciešams atzīmēt, ka ilgtermiņa ieguldījumi, piedaloties ražošanas procesā ilgstošu laiku, pakāpeniski nolietojas un pārnes savu vērtību pa daļām uz izgatavojamo produkciju, izpildāmiem darbiem un pakalpojumiem, pie tam saglabājot naturālo formu. Šī īpašība rada nepieciešamību izanalizēt uzņēmuma ilgtermiņa ieguldījumus, ar mērķi tos maksimāli efektīvi izmantot un pareizi uzskaitīt.

Lai uzņēmumā varētu runāt par efektīvu uzņēmuma resursu izmantošanu, ir jāizveido uzņēmumam atbilstoša līdzekļu uzskaites sistēma, pamatojoties uz spēkā esošajiem likumiem un normatīvajiem dokumentiem.

Uzņēmuma vadības uzdevums ir aprēķināt ilgtermiņa ieguldījumu iegādē ieguldīto naudas līdzekļu atmaksas procesu visā to lietderīgās lietošanas laikā. Tas ir laika posms gados līdz tam brīdim, kad kapitāla ieguldījuma izmaksas ir pilnībā segtas ar peļņu un amortizāciju.

Darba autore kopš 2014. gada novembra strādā SIA "Print" par grāmatvedi un viens no amata pienākumiem ir arī ilgtermiņa ieguldījumu uzskaitē. Apskatot augstāk minētās problēmas, radās liela interese par pastāvošo uzņēmuma ilgtermiņa ieguldījuma uzskaites kārtību un radās vēlme to izanalizēt, kā arī maģistra darba noslēgumā sniegt priekšlikumus tās pilnveidošanai.

Sakarā ar augšminēto ir izvēlēta maģistra darba tēma "Ilgtermiņa ieguldījumu uzskaites un izmantošanas analīze SIA "Print"".

Hipotēze – pamatlīdzekļu uzskaites kārtības pilnveidošana sniegs skaidrāku priekšstatu par ilgtermiņa ieguldījumu vērtību un nozīmi SIA "Print" finanšu pārskatos.

Maģistra darba **mērķis** ir izpētīt ilgtermiņa ieguldījumu uzskaites un novērtēšanas kritērijus, konstatēt aktuālās problēmas SIA "Print" grāmatvedībā, kā arī darba noslēgumā izstrādāt priekšlikumus SIA "Print" ilgtermiņa ieguldījumu uzskaites metožu pilnveidei.

Darba mērķa sasniegšanai tiek izvirzīti sekojoši uzdevumi:

1. izpētīt ilgtermiņa ieguldījumu būtību un sastāvu;
2. izpētīt nemateriālo ieguldījumu, ilgtermiņa finanšu ieguldījumu atzīšanas, novērtēšanas nosacījumus un uzskaites metodes;
3. veikt SIA "Print" darbības raksturojumu un ilgtermiņa ieguldījumu uzskaites analīzi;
4. analizēt SIA "Print" ilgtermiņa ieguldījumu izmantošanas efektivitāti;
5. izstrādāt priekšlikumus SIA "Print" ilgtermiņa ieguldījumu uzskaites metožu pilnveidei.

Lai sasniegtu darba mērķi un risinātu darba uzdevumus, ir attiecīgi izveidota darba struktūra.

Lai radītu skaidru priekšstatu no likumdošanas aspektiem, pirmajā nodaļā autore sniedz vispārējus ilgtermiņa ieguldījumu uzskaites tiesiskos un teorētiskos aspektus.

Lai identificētu uzskaites nepilnības un atklātu kļūdas otrajā nodaļā darba autote sniedz priekšstatu par SIA "Print" darbības raksturojumu un ilgtermiņa ieguldījumu uzskaites organizēšanu.

Trešajā nodaļā autore veic ilgtermiņa ieguldījumu izmantošanas efektivitātes noteikšanu SIA "Print", lai izvērtētu to izmantošanas lietderīgumu un ietekmi uz finanšu rādītājiem.

Pēdējā nodaļa ir veltīta tam, lai izdarītu secinājumus un izstrādātu priekšlikumus ilgtermiņa ieguldījumu uzskaites pilnveidei, kuri varētu sniegt informāciju uzņēmuma vadībai lēmumu pieņemšanai.

Darba izstrādē lietotas katram uzdevumam piemērotākās ekonomikas zinātnes **pētījumu** kvantitatīvās un kvalitatīvās **metodes**. Zinātnieku iepriekš veikto pētījumu rezultātu apkopošanai un pasaules prakses analīzei izmantotas analītiskā, loģiski konstruktīvā, kā arī analīzes un sintēzes metode, lai izpētītu problēmu elementus vai procesu sastāvdaļas un no tiem sintezētu kopsakarības vai formulētu likumsakarības. Informācijas ieguvei izmantota statistiskās novērošanas (dokumentu izpētes, novērošanas, eksperimenta, aptaujas, testēšanas, mērīšanas) un apstrādes metode, rezultātu apkopošanai izmantota Microsoft Excel programma. Ilgtermiņa ieguldījumu vērtības noteikšanā izmantota ekspertu metode.

Pētījuma periods ir no 2000. gada līdz 2014. gadam. Darbā tiek izmantots 15 gadu periods, lai varētu pētīt ilgtermiņa ieguldījumu uzskaites un novērtēšanas kritēriju normatīvos aktus, speciālo literatūru, kā arī, lai varētu veikt galveno ekonomisko rādītāju salīdzināšanu.

Galvenā uzmanība darbā veltīta SIA "Print" ilgtermiņa ieguldījumu analīzei un nākamo gadu iespējamajiem risinājumiem to uzskaites pilnveidošanā.

Kā pētnieciskā bāze maģistra darba mērķa sasniegšanai tika izmantoti bibliogrāfiskie avoti, interneta resursos pieejamā informācija, LR un citi normatīvie akti, kā arī publicētie un nepublicētie materiāli par SIA "Print" finanšu pārskatiem.

Pētījuma ierobežojumi – no visiem ilgtermiņa ieguldījumiem darbā autore padziļināti analizēs nemateriālos ieguldījumus, pamatlīdzekļus un ilgtermiņa finanšu ieguldījumus. Netiks padziļināti raksturoti bioloģiskie aktīvi un ieguldījuma īpašumi, jo SIA "Print" tādu nav. No visiem ilgtermiņa ieguldījumiem autore veiks pamatlīdzekļu izmantošanas efektivitātes analīzi, jo tieši tie saistīti ar SIA "Print" saimnieciskās darbības nodrošināšanu.

Visi faktiskie materiāli ir ņemti no SIA „Print” datiem, tādēļ atsaucēs maģistra darba tekstā par tiem nav dotas.

Atsaucēm darbā tiek lietotas kvadrātiekvavas, kur pirmais cipars nozīmē literatūru vai avotu pēc kārtas, bet otrs – lapaspusi šajā avotā.

Darbā lietoti sekojoši saīsinājumi:

CSP – Centrālā statistikas pārvalde,

DRN – Dabas resursu nodoklis,

IIN – Iedzīvotāju ienākuma nodoklis,

IKP – iekšzemes kopprodukts,

KL – Komerclikums,

LGS – Latvijas grāmatvedības standarts,

MK – ministru kabinets,

NACE - Saimniecisko darbību statistiskā klasifikācija Eiropas Kopienā,

PL – pamatlīdzekļi,

PVN – pievienotās vērtības nodoklis,

SGS – starptautiskie grāmatvedības standarti,

UIN – uzņēmuma ienākuma nodoklis,

VID – valsts ieņēmumu dienests,

VSAOI – valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas.

1. ILGTERMIŅA IEGULDĪJUMU UZSKAITES TIESISKAIS UN TEORĒTISKAIS PAMATS

1.1. Ilgtermiņa ieguldījumu būtības un sastāva vispārējā nostādne

Ilgtermiņa ieguldījumu definīcija atrodama Gada pārskatu likuma 15. pantā. Likumā ir teikts: “Līdzekļi, kas paredzēti ilgai lietošanai vai ieguldīti ilglietojamā īpašumā, ir ilgtermiņa ieguldījumi. Citi līdzekļi ir apgrozāmie līdzekļi.” [1]

Arī ārvalstu speciālajā literatūrā atrodamas līdzīgas ilgtermiņa ieguldījumu definīcijas. Piemēram, ASV finanšu literatūrā Susan M. Drake, Renée G. Dinger ir snieguši šādu definīciju – Ilgtermiņa ieguldījumi ir aktīvi, kuri rada ienākumus un kuru lietderīgās lietošanas laiks ir ilgāks par vienu gadu. [14; 395].

Z. Sundukova min, ka visiem ilgtermiņa ieguldījumiem ir vairākas kopīgas pazīmes:

- To izmantošana uzņēmuma saimnieciskajā darbībā ilgst vairāk nekā vienu gadu;
- Tie pakāpeniski nolietojas un zaudē savu vērtību. Šo vērtības samazinājumu ik gadu pa daļām iekļauj saimnieciskās darbības izmaksās atbilstoši uzņēmumā izstrādātajai grāmatvedības politikai, kurā obligāti jābūt nodaļai par ilgtermiņa ieguldījumu uzskaites metodēm.
- Bilancē tie uzrādāmi atlikušajā vērtībā, kuru aprēķina, uzskaites vērtībai pieskaitot palielinājumus (iegāde, pārvērtēšana, rekonstrukcija) un atskaitot samazinājumus (pārvērtēšana, likvidācija) pārskata gadā, kā arī atskaitot uzkrāto nolietojumu un zaudējumu no vērtības samazināšanās pārskata gada beigās. [28; 39]

Taču darba autore nepiekrīt Z. Sundukovas viedoklim, ka viena no kopīgām pazīmēm visiem ilgtermiņa ieguldījumiem - saimnieciskā darbībā pakāpeniski nolietojas. Tas nav attiecināms uz ilgtermiņa finanšu ieguldījumiem.

No iepriekš minētā autore secina, ka ilgtermiņa ieguldījumu līdzdalība uzņēmuma saimnieciskā darbībā ilgst vairākus gadus. Ilgtermiņa ieguldījumos neiekļauj līdzekļus, kas saimniecisko darbību ietekmē tikai vienu gadu. Tātad ilgtermiņa ieguldījumi ir līdzekļi, kas paredzēti ilgstošai lietošanai vai ieguldīti ilglietojamā īpašumā.

Ilgtermiņa ieguldījumu sastāvā ietilpst:

1. Nemateriālie ieguldījumi - līdzekļi, kam nav fiziski taustāmas formas, bet kas spēj uzņēmumam dot ienākumus. Tās ir tiesības izmantot izgudrojumus, patentus, licences, nomas tiesības.
2. Pamatlīdzekļi - līdzekļi, kuri paredzēti izmantošanai produkcijas ražošanā, pakalpojumu sniegšanā, administrācijas vajadzībām un kuru lietošanas termiņš ilgāks

par vienu gadu (zeme, ēkas, būves, tehnoloģiskās iekārtas un mašīnas, inventārs). Tie nav paredzēti pārdošanai.

3. Ieguldījuma īpašumi - zemes gabali, ēkas, būves vai šo objektu daļas, ko sabiedrība tur (kā īpašnieks vai kā nomnieks saskaņā ar finanšu nomu), lai iegūtu nomas (īres) maksu vai sagaidītu cenas celšanos (vērtības pieaugumu), nevis lai izmantotu preču ražošanai, pakalpojumu sniegšanai, administratīvā nolūkā vai pārdotu parastās saimnieciskās darbības gaitā [1]. Bet, lai tos varētu atzīt, jāņem vērā Ministru kabineta noteikumu Nr. 488 "Gada pārskatu likuma piemērošanas noteikumi" 71.punktā noteiktos kritērijus - Kā ieguldījuma īpašumus sabiedrības grāmatvedībā uzskaita tikai tādus zemesgabalus, ēkas, būves vai šo objektu daļas, kas atbilst visiem šādiem nosacījumiem:

- tie atbilst termina "ieguldījuma īpašumi" skaidrojumam Gada pārskatu likumā;
- sabiedrība tos paredz turēt ilgāk nekā vienu gadu un sagaida, ka no to turēšanas tiks saņemti saimnieciskie labumi;
- sabiedrība spēj noteikt to vērtību. [4]

4. Bioloģiskie aktīvi - ir dzīvnieki vai augi, kurus sabiedrība tur, lai iegūtu lauksaimniecības produktus pārdošanai vai papildu bioloģiskos aktīvus. Lauksaimniecība šā likuma izpratnē ir arī mežsaimniecība, zivsaimniecība vai cita tāda pamatdarbība, kas ietver dzīvnieku vai augu bioloģiskās pārveides - to augšanas, deģenerācijas, ražošanas un vairošanās procesa - pārvaldību. [1]

5. Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi - līdzekļu ieguldījumi citu uzņēmumu kapitālā un tiem izsniegtie aizdevumi ar nolūku gūt peļņu vai iegūt kontroli pār citu uzņēmumu (akciju, līdzdalības daļu iegāde).

Katram ilgtermiņa ieguldījumu postenim ir svarīgi saprast tā ekonomisko būtību, vispirms nepieciešams izprast tā paredzamo pielietojumu, kas laika gaitā var mainīties un, mainoties pielietojumam, jāpārklasificē postenis.

Ilgtermiņa ieguldījumi grāmatvedībā jāuzskaita atbilstoši to sākotnējai vērtībai, tas ir iegādes izmaksām vai ražošanas pašizmaksai. [1]

Iegādes izmaksas aprēķina, pirkšanas cenai pieskaitot izdevumus, kas saistīti ar iegādāto objektu līdz brīdim, kad to nodod ekspluatācijā. Pirkšanas cena ir naudā vai tās ekvivalentos samaksātā summa vai aktīva iegādei nodotās atlīdzības patiesā vērtība laikā, kad aktīvs tika iegādāts vai radīts. [1]

Ražošanas pašizmaksu aprēķina, saskaitot izejvielu un materiālu izmaksas un citus izdevumus, kas tieši saistīti ar attiecīgā objekta izgatavošanu. Ražošanas pašizmaksā drīkst

iekļaut arī tādu izmaksu daļas, kas netieši saistītas ar objekta izgatavošanu, ja vien šīs izmaksas ir attiecināmas uz to pašu laika posmu. [1]

1.2. Nemateriālo ieguldījumu atzīšana un uzskaitē

Mūsdienās strauji attīstoties tehnoloģijām un pieaugot intelektuālajam īpašumam, arvien lielāku lomu uzņēmuma aktīvos iegūst nemateriālie ieguldījumi jeb nemateriālie aktīvi. To uzskaitē rada grūtības grāmatvežiem, jo normatīvajos aktos nav precīzu definīciju un uzskaites kārtības. Bet šī problēma nav tikai Latvijā, Lielbritānijas autors Ian Griffiths savā grāmatā arī uzsver nemateriālo ieguldījumu uzskaites sarežģītību un normatīvo aktu nepilnības – Ir diezgan sarežģīti ievērot noteikumus, uzskaitot aktīvus, kuri eksistē dabā. Tad iedomājieties problēmas, kuras rodas mēģinot piešķirt vērtību lietām, kuras nav redzamas vai taustāmas. Tādēļ nav pārsteigums, ka šī ir joma, kura kalpo par priekšmetu daudzām debatēm, bet kurai joprojām nav daudz konkrētu darbību. [16; 161]

Lai pareizi klasificētu nemateriālos ieguldījumus, jāzin to definīcija, diemžēl nemateriālo ieguldījumu uzskaitē Latvijas Republikas likumdošanā nav vienotas un skaidras teorētiskas bāzes. Līdz šim finanšu grāmatvedības praksē grāmatveži vadījās no Starptautiskā grāmatvedības standarta (SGS) Nr. 38 “Nemateriālie aktīvi”, jo tajos ir skaidri noteikta definīcija un aprakstīta uzskaites kārtība. 38. SGS definē nemateriālos aktīvus šādi: “Nemateriālais aktīvs ir bezķermenisks, monetārs aktīvs.” [8]

Ekonomikas skaidrojošajā vārdnīcā ir atrodama šāda definīcija: “Ilgtermiņa nemateriālie ieguldījumi - uzņēmuma ieguldījumi nemateriālos labumos, kas tam var dot ienākumus nākotnē. Ilgtermiņa nemateriālie ieguldījumi ir uzņēmuma grāmatvedības bilances aktīva daļa, kurā tiek atspoguļotas šādas izmaksas: pētniecības darba un uzņēmuma attīstības izmaksas, koncesijas, patenti, licences, prečzīmes u. tml. tiesības, citi ilgtermiņa nemateriālie ieguldījumi, uzņēmuma nemateriālā vērtība, avansa maksājumi par ilgtermiņa nemateriāliem ieguldījumiem. Ilgtermiņa nemateriāliem ieguldījumiem nolietojumu aprēķina pēc lineārās metodes, sadalot ilgtermiņa nemateriālos ieguldījumus no ieguldījuma veikšanas dienas 60 kalendāros mēnešos.” [21]

Iepriekš minētā definīcija ir novecojusi un tajā autore saskata trīs kļūdas:

1. Saskaņā ar Gada pārskatu likuma 10. pantu pētniecības izmaksas netiek iekļautas nemateriālo ieguldījumu sastāvā;
2. Ne visiem nemateriālajiem ieguldījumiem tiek aprēķināts nolietojums;
3. Ne visu nemateriālo ieguldījumu vērtība ir jānoraksta 60 kalendārajos mēnešos jeb 5 gados. Piemēram, uzņēmums pats var noteikt lietderīgās lietošanas laiku, savukārt

likums "Par uzņēmumu ienākuma nodokli" nosaka, ka šī nodokļa aprēķina vajadzībām koncesijas tiek norakstītas 10 gados un patenti, licences un preču zīmes 5 gados pēc lineārās metodes.

Susan M. Drake, Renée G. Dingle raksta, ka nemateriālie aktīvi ir uzņēmuma aktīvi, kuri atspoguļoti bilancē, bet kuriem nepiemīt fiziskā forma, kas varētu tikt uztverta ar maņām. Piemēram, reputācija un patenti. [14; 392]

Finanšu ministrijas mājas lapā ir pieejama informācija, ka 2014. gada 27. novembrī ir pieteikts un izsludināts jaunais likumprojekts "Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likums". Jaunajā likumprojektā ir skaidri noteikta nemateriālo ieguldījumu definīcija: Nemateriālie ieguldījumi – bezķermeniskas lietas, kas atsevišķos gadījumos saistītas ar fizisku formu, nav finanšu aktīvi un atbilst abiem šādiem klasifikācijas kritērijiem:

- a) tās iespējams nošķirt vai atdalīt no sabiedrības un pārdot, nodot, licencēt, iznomāt vai apmainīt (individuāli vai kopā ar saistītu līgumu, aktīvu vai saistībām), vai tās ir radušās no līguma vai citām juridiskām tiesībām, neatkarīgi no tā, vai šīs tiesības ir nododamas vai nošķiramas no sabiedrības, vai no citām tiesībām un pienākumiem,
- b) tās sabiedrība paredz izmantot ilgāk par 1 gadu un sagaida, ka no to turēšanas tiks saņemti saimnieciskie labumi.

Apskatot iepriekš minētās definīcijas darba autore secina, ka nemateriālie aktīvi ietilpst ilgtermiņa ieguldījumu sastāvā. Nemateriālie ieguldījumi ir līdzekļi, kas paredzēti ilgstošai (vairāk par vienu gadu) lietošanai un tiem nepiemīt fiziska forma.

1.2.1 Nemateriālo ieguldījumu būtība, sastāvs un sākotnējā novērtēšana

Saskaņā ar Gada pārskatu likuma 10. pantu nemateriālie ieguldījumi bilancē tiek apvienoti šādos posteņos:

1. Attīstības izmaksas;
2. Koncesijas, patenti, licences, preču zīmes un tamlīdzīgas tiesības;
3. Citi nemateriālie ieguldījumi;
4. Nemateriālā vērtība;
5. Avansa maksājumi par nemateriālajiem ieguldījumiem. [1]

Attīstības izmaksas ir pētniecības zināšanu, atklājumu izmantošana, kuru rezultātā tiek izstrādāti jauni izstrādājuma paraugi vai jauns tehnoloģiskais process, izstrādāta darba dokumentācija, kura nepieciešama, lai jauninājumu ieviestu. Uzņēmumam eksistē identificējams nemateriāls aktīvs, kas pieejams izmantošanai un uzņēmums var pierādīt, ka tas nākotnē spēs dot ekonomiskos labumus. Tātad tas ir nemateriālais aktīvs. [17; 4]

Savukārt 38. SGS ir sniegta šāda definīcija: Attīstība ir pētniecības rezultātu vai citu zināšanu lietošana jaunu vai būtiski uzlabotu materiālu, iekārtu, produktu, procesu, sistēmu vai pakalpojumu ražošanas plānā vai projektā pirms komerciālas ražošanas vai lietošanas uzsākšanas. [8]

Koncesijas, patenti, licences, preču zīmes un tamlīdzīgas tiesības - par atlīdzību iegādātas tiesības, ko paredzēts izmantot ilgāk par vienu gadu. Koncesijas ir juridiski akti, kas nosaka, ka par attiecīgu samaksu uz zināmiem noteikumiem valsts vai pašvaldības nodod citām personām tiesības izmantot dabas resursus vai citus valsts labumus. Patenti – valsts iestāžu izdoti dokumenti, kas apliecina priekšlikuma atzīšanu par izgudrojumu un nosaka autortiesības. Licence - autora vai autortiesību īpašnieka atļauja lietot kādu izgudrojumu saskaņā ar noteikumiem, par kuriem puses ir vienojušās. Licence arī ir atļauja veikt kādu uzņēmējdarbības formu. Preču zīmes – noteiktā kārtībā reģistrēti apzīmējumi, ko lieto uz preces, lai atšķirtu viena ražotāja preces no citām.

Citi nemateriālie ieguldījumi - uzrāda datorprogrammas un citus nemateriālus ieguldījumus.

Nemateriālā vērtība - nemateriālā vērtība galvenokārt rodas, ja sabiedrība ir iegādājusies citu uzņēmumu, kurš tiek pilnībā iekļauts finanšu pārskatos, par lielāku vērtību, nekā ir noteikta tā aktīvu un saistību patiesā vērtība, jo uzņēmumi parasti tiek pirkti – pārdoti nevis pēc uzskaites, bet pēc tirgus vērtības. Nemateriālā vērtība tiek uzrādīta arī konsolidētajā pārskatā.

Avansa maksājumi par nemateriālajiem ieguldījumiem - avansa maksājumi par nemateriāliem aktīviem, kas atbilst ilgtermiņa ieguldījumu uzrādīšanas kritērijiem.

Nemateriālo aktīvu atzīšana

Ilgtermiņa ieguldījums tiek atzīts un parādīts nemateriālo aktīvu sastāvā pēc šādiem kritērijiem:

- tas atbilst nemateriālo ieguldījumu definīcijai;
- uzņēmums to paredz izmantot ilgāk nekā vienu gadu un sagaida, ka no tā turēšanas tiks saņemti saimnieciskie labumi;
- var ticami noteikt ieguldījuma pašizmaksu.

Arī Starptautiskajos grāmatvedības standartos Nr. 38 minēts, ka nemateriālais aktīvs jāatzīst tikai tad, ja tas atbilst sekojošiem kritērijiem:

- a) postenis atbilst nemateriāla aktīva definīcijai;
- b) pastāv liela varbūtība, ka uzņēmumā ieplūdis paredzami nākotnes saimnieciskie labumi, kas ir attiecināmi uz šo aktīvu; un

c) aktīva izmaksas var ticami novērtēt. [8]

Saskaņā ar 38. SGS, nemateriāla aktīva atzīšanas nosacījums ir tāds, ka aktīva izmaksas var ticami novērtēt. Nemateriāla aktīva, kam nav salīdzinošo tirgus darījumu, patieso vērtību var ticami novērtēt, ja

- a) pamatotu patiesās vērtības aplēšu diapazona mainīgums nav šim aktīvam svarīgs vai
- b) dažādu aplēšu varbūtības noteiktā diapazonā var pamatoti novērtēt un izmantot patiesās vērtības aplēsei. Ja uzņēmums spēj pamatoti noteikt vai nu saņemtā, vai nodotā aktīva patieso vērtību, tad nodotā aktīva patieso vērtību izmanto izmaksu novērtēšanai, ja vien saņemtā aktīva patiesā vērtība nav vairāk uzskatāma. [8]

Gada pārskatu likuma 18. pants nosaka, ka:

(1) Tikai par atlīdzību iegūtas tiesības drīkst parādīt nemateriālo ieguldījumu postenī "Koncesijas, patenti, licences, preču zīmes un tamlīdzīgas tiesības".

(2) Pētniecības izmaksas un dibināšanas izdevumus nedrīkst kapitalizēt. Attīstības izmaksas var ietvert bilancē nemateriālo ieguldījumu postenī "Attīstības izmaksas" tikai tad, ja ir spēkā visi šie nosacījumi:

1. sabiedrība ir paredzējusi pabeigt aktīvu objektu, lai to izmantotu sabiedrības pašas vajadzībām vai pārdotu;
2. sabiedrībai ir iespējams pabeigt šo aktīvu objektu, un tai ir pieejami atbilstoši tehniskie, finanšu un citi resursi, lai šo aktīvu objektu pabeigtu un izmantotu sabiedrības pašas vajadzībām vai pārdotu;
3. sabiedrība spēj uzskatāmi parādīt, kādi saimnieciskie labumi no šā aktīvu objekta izmantošanas vai pārdošanas tiks saņemti nākotnē;
4. sabiedrība spēj ticami novērtēt šā aktīvu objekta izmaksu apmēru. [1]

Ar terminu "kapitalizācija" jāsaprot – pašā uzņēmumā radušos izmaksu pārvešana (pārgrāmatošana) uz ilgtermiņa ieguldījumiem, nevis to nekavējošu norakstīšanu izdevumos.

Gada pārskata likumā arī ir noteikts, ka katrai šajos posteņos uzrādītajai summai ir jābūt pamatotai ar reālu izmaksu dokumentu (rēķins, līgums u.tml.). Nedrīkst būt uzrādīti nemateriālie ieguldījumi ar uzņēmumā noteiktu vērtību, piemēram, īpašnieka intelektuālais novērtējums par augstākās izglītības iegūšanu.

Nemateriālo ieguldījumu uzskaitē ir jāņem vērā nianse - pētniecības izmaksas un dibināšanas izdevumus nekapitalizē, t.i., visas šīs izmaksas iekļauj peļņas vai zaudējumu aprēķinā tajā periodā, kurā tās radušās.

Atzītos nemateriālos aktīvus sākotnēji novērtē iegādes (izveides) izmaksās, tas ir noteikts gan Gada pārskatu likumā, gan 38. SGS. Tātad nemateriālā aktīva sākotnējais novērtējums jāveic pēc tā pašizmaksas, vadoties pēc to atzīšanas kritērijiem. Daži no nemateriālo aktīvu atzīšanas kritērijiem ir šādi:

1. atsevišķa iegāde - iespējams ticami novērtēt, ja cena ir izteikta naudā vai citā naudas ekvivalentā. Pašizmaksa sastāv no pirkšanas cenas un no tieši attiecināmajām izmaksām, kas saistītas ar aktīva ieviešanu ekspluatācijā;
2. aktīvu maiņa. Šādā veidā iegādātu nemateriālo aktīvu novērtē pēc saņemtā aktīva patiesās vērtības, kas ir ekvivalenta nodotā nemateriālā aktīva patiesajai vērtībai;
3. uzņēmumā radīti nemateriālie aktīvi. Šajā gadījumā nemateriālā aktīva pašizmaksa ietver:
  - izdevumus par materiāliem un pakalpojumiem, kas saistīti ar aktīva radīšanu;
  - darba samaksu un citas ar darbaspēku saistītās izmaksas, nemateriālā aktīva izveidošanā iesaistītajam personālam;
  - izdevumus, kas tiešā veidā attiecināmi uz aktīva izveidošanu;
  - netiešās izmaksas, kas veidojas nemateriālā aktīva izveidošanas procesā un kuras pamatoti var attiecināt uz šī aktīva izveidošanu.

Tādiem uzņēmumā izveidotiem nemateriāliem aktīviem, kas atbilst aktīvu atzīšanas kritērijiem, izmaksas nosaka, summējot visus ar šī aktīva radīšanu saistītos izdevumus, kas radās, tos izgatavojot, izveidojot un sagatavojot, lai izmantotu plānotiem mērķiem. Šo izmaksu piemēri var būt:

- materiālu un pakalpojumu izmaksas, lai izveidotu nemateriālo aktīvu;
- personāla izmaksas;
- nodevas un izdevumi, kas maksāti, reģistrējot patentu vai citas juridiskās tiesības;
- aizņēmumu izmaksas, ja tās ir kapitalizējamas. [28; 44]

Pašu radītu nemateriālo aktīvu pašizmaksā nedrīkst iekļaut pārdošanas, administratīvās u.c. vispārējās izmaksas, neefektivitāti un sākotnējos pamatdarbības zaudējumus, kuri radušies, pirms aktīvs ir sasniedzis plānotos darbības rezultātus, kā arī izmaksas, kas saistītas ar aktīva izmantošanai nepieciešamo darbinieku apmācību.

No iepriekš minētā izriet, ka nemateriālos ieguldījumus uzņēmuma grāmatvedībā atzīst to iegādes vērtībā, kurā iekļauj:

- pirkšanas cenu, ieskaitot neatskaitāmos nodokļus un atskaitot saņemtās atlaides;
- tieši attiecināmas izmaksas, kas nepieciešamas, lai nemateriālo ieguldījumu sagatavotu izmantošanai paredzētajiem mērķiem.

1.2.2. Nemateriālo ieguldījumu novērtēšana un uzskaitē pēc sākotnējās atzīšanas

Pēc nemateriālo ieguldījumu sākotnējās atzīšanas, uzņēmums var izvēlēties metodi pēc kuras tiks veikta novērtēšana un uzskaitē. 38. SGS pieļauj divas metodes:

1. izmaksu modelis;
2. pārvērtēšanas modelis.

Izmaksu modelis - pēc sākotnējās atzīšanas nemateriālais aktīvs jāuzskaita tā izmaksās, atskaitot uzkrāto amortizāciju un uzkrātos zaudējumus no vērtības samazināšanās.

Pārvērtēšanas modelis - pēc sākotnējās atzīšanas nemateriālais aktīvs jāuzskaita pārvērtētajā summā, kas ir tā patiesā vērtība pārvērtēšanas datumā, atskaitot turpmāko uzkrāto amortizāciju un turpmākos uzkrātos zaudējumus no vērtības samazināšanās. [8]

Uzņēmums var izvēlēties nemateriālo aktīvu, pēc tā sākotnējās atzīšanas, novērtēt patiesajā vērtībā. Šajā gadījumā aktīva vērtība tiek noteikta, vadoties pēc tirgus cenām. Pārvērtēšanas biežums ir atkarīgs no pārvērtējamā aktīva patiesās vērtības svārstībām. Ja nemateriālais aktīvs tiek pārvērtēts, tad tiek pārvērtēti visi pārējie šīs grupas aktīvi. Grupas aktīvi ir aktīvi, kam ir līdzīga būtība un pielietojums uzņēmuma darbībā. Piemēram, pie atsevišķām grupām varētu piederēt :

1. laikrakstu, publikāciju nosaukumi;
2. datoru programmatūra;
3. licences, komercpilnvarojumi;
4. autortiesības, patenti, pārvaldīšanas tiesības;
5. receptes, formulas, modeļi, paraugi.

Nemateriālo aktīvu grupā ietilpstošos aktīvus pārvērtē vienlaicīgi, lai izvairītos no aktīvu pārvērtēšanas izlases veidā un tādu summu uzrādīšanas finanšu pārskatos, kas būtu dažādos datumos pastāvošu izmaksu un vērtību sajaukums.

Pārvērtēšanas modelis neatļauj:

- a) pārvērtēt nemateriālos aktīvus, kas iepriekš nav atzīti par aktīviem vai
- b) sākotnēji atzīt nemateriālos aktīvus citās summās nevis izmaksu summā.

Ja nemateriālo aktīvu pārvērtē, uzkrāto amortizāciju pārvērtēšanas datumā:

- a) pārveido proporcionāli aktīva bruto uzskaites vērtības izmaiņām tā, lai aktīva uzskaites vērtība pēc pārvērtēšanas būtu vienāda ar tā pārvērtēto summu; vai
- b) atskaita no aktīva bruto uzskaites vērtības, un neto summu pārveido līdz aktīva pārvērtētajai summai.

Ja kādu nemateriālo aktīvu pārvērtēto nemateriālo aktīvu grupā nevar pārvērtēt, jo šim aktīvam nepastāv aktīvs tirgus, aktīvs jāuzskaita tā izmaksās, atskaitot uzkrāto amortizāciju un zaudējumus no vērtības samazināšanās.

Ja pārvērtēta nemateriālā aktīva patieso vērtību vairs nevar noteikt, ņemot vērā aktīvo tirgu, par šā aktīva uzskaites vērtību uzskata tā pārvērtēto summu pēdējās pārvērtēšanas ar atsauci uz aktīvo tirgu, datumā, atskaitot turpmāko uzkrāto amortizāciju un turpmākos uzkrātos zaudējumus no vērtības samazināšanās.

Z. Sundukova min, ka Latvijas gadījumā lielākoties nepastāv aktīvs nemateriālo ieguldījumu tirgus, un līdz ar to pārvērtēšanas metodes izmantošana būs ļoti reti parādīta. Visbiežāk pārvērtēšana ir raksturīga pamatlīdzekļiem kā ilgtermiņa objektiem. [28; 45.]

Autore secina, ka pēc sākotnējās atzīšanas nemateriālos aktīvus jeb ieguldījumus var novērtēt saskaņā ar izmaksu modeli vai pārvērtēšanas modeli. Kuru metodi izvēlēties, paliek katra uzņēmuma ziņā.

Nemateriālo ieguldījumu nolietojums un vērtības izmaiņu atzīšana

Nemateriālie ieguldījumi jeb aktīvi iedalās:

- Nemateriālie aktīvi ar noteiktu jeb ierobežotu lietderīgās izmantošanas laiku – amortizējami aktīvi;
- Nemateriālie aktīvi ar nenoteiktu lietderīgās izmantošanas laiku – neamortizējami aktīvi. [8]

Atbilstoši “Gada pārskatu likuma” 35. pantam izmaksas, kas saistītas ar nemateriālo ieguldījumu izveidošanu ir sistemātiski jānoraksta lietderīgās lietošanas laikā. Ja postenī “Nemateriālā vērtība” norādīto iegādes izmaksu lietderīgās lietošanas laiku nav iespējams noteikt, šo posteni novērtē iegādes izmaksās, no kurām atskaitīti uzkrātie zaudējumi no vērtības samazināšanās. [1]

Nosakot nemateriālā aktīva lietderīgās lietošanas laiku, jāņem vērā:

- kā uzņēmums ir paredzējis aktīvu izmantot;
- aktīva tipiskie produkta dzīves cikli un publiskā informācija par līdzīgām lietderīgās lietošanas laika aplēsēm;
- tehnoloģiskā, tehniskā, komerciālā vai cita veida novecošana;
- periods, kādā pastāv aktīva kontrole, un juridiskie vai citi līdzīgi ierobežojumi aktīva lietošanai.

Ilgtermiņa ieguldījumu nolietojums un to vērtības samazināšanās katru gadu jāaprēķina atbilstoši iegrāmatotajai attiecīgā gada vērtībai un tādās pašās summās jāatspoguļo peļņas vai zaudējumu aprēķinā.

Nolietojuma aprēķināšanu uzsāk brīdī, kad tas nodots ekspluatācijā, un pārtrauc, kad pārstāj atzīt aktīvu, piemēram, to pārdod, noraksta vai aktīvs tiek pārklasificēts par pārdošanai turētu ilgtermiņa aktīvu. Parasti nemateriālo aktīvu norakstīšanai izmanto lineāro metodi. [28; 44]

Likums “Par uzņēmumu ienākuma nodokli” nosaka, ka nemateriālo ieguldījumu izveidošanas izmaksas par koncesijām, patentiem, licencēm un preču zīmēm noraksta sistemātiski, pēc lineārās (vienmērīgās) metodes. Pārējo nemateriālo ieguldījumu nolietojums nodokļa aprēķināšanas vajadzībām nav norakstāms.

Pirms to nemateriālo ieguldījumu izveidošanas vai iegādes izmaksu norakstīšanas, kuru rezultātā pēc 2009. gada 1. janvāra reģistrēta preču zīme vai patents, šo ieguldījumu izveidošanas vai iegādes vērtību palielina, reizinot ar koeficientu 1,5. Ja iegādātā preču zīme vai patents ir izmantots komercdarbībā un tā vērtības norakstīšanai piemērots palielinošais koeficients, tad attiecībā uz šo patentu vai preču zīmi atkārtoti iegādes vērtību palielinošo koeficientu nepiemēro.

Nemateriālo ieguldījumu vērtību noraksta:

- koncesijām — 10 gados,
- patentiem, licencēm un preču zīmēm — 5 gados.

Ja koncesija piešķirta uz laika posmu, kas īsāks par desmit gadiem, bet patenti, licences vai preču zīmes – uz laika posmu, kas īsāks par pieciem gadiem, to vērtību noraksta termiņā, uz kādu ir izsniegts konkrētais nemateriālais ieguldījums. [5]

Nemateriāliem ieguldījumiem nolietojumu aprēķina par katru nemateriālo ieguldījumu atsevišķi.

Pētniecības un attīstības izmaksas (arī tās, kas saistītas ar nerealizēto projektu tehnisko dokumentāciju, ja šo projektu vērtība nav iekļauta pamatlīdzekļos), kas attiecas uz nodokļa maksātāja saimniecisko darbību, izņemot izmaksas par derīgo izrakteņu atrašanās vietas, daudzuma un kvalitātes noteikšanu, noraksta tajā gadā, kad šīs izmaksas radušās.

Par atlīdzību iegūtus un pašradītus datoru programmaproduktus un programmas nolietojuma aprēķinam nodokļu vajadzībām uzskaita 3. pamatlīdzekļu kategorijā, t.i., kopā ar datoriem.

Nemateriālā aktīva ar noteiktu lietderīgās lietošanas laiku amortizācija nebeidzas brīdī, kad nemateriālais aktīvs vairs netiek izmantots, izņemot gadījumus, ja aktīvs ir pilnīgi nolietots vai pārklasificēts kā turēts pārdošanai.

Nemateriālo aktīvu pārvērtēšana

Ja nemateriālā aktīva uzskaites vērtība pārvērtēšanas dēļ palielinās, tad šāds pieaugums ir jāieskaita tieši pašu kapitālā kā pārvērtēšanas rezerve. Tas tiek noteikts Gada pārskatu likuma 29. pantā:

1. Ilgtermiņa ieguldījumu objektu, kura vērtība ir būtiski lielāka par tā iegādes izmaksām vai ražošanas pašizmaksu, vai novērtējumu iepriekšējā gada bilanci, var pārvērtēt atbilstoši augstākai vērtībai, ja var pieņemt, ka vērtības paaugstinājums būs ilgstošs. Pamatlīdzekļu nolietojums un ieguldījumu vērtības samazināšanās katru gadu jāaprēķina atbilstoši iegrāmatotajai attiecīgā gada vērtībai un tādās pašās summās jāiegrāmato peļņas vai zaudējumu aprēķinā.
2. Šādas pārvērtēšanas rezultātā radies vērtības pieaugums ir jāiegrāmato postenī "Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve" iedaļā "Pašu kapitāls". Ja pārvērtēšanas rezultātā radies vērtības pieaugums pilnībā vai daļēji kompensē tā paša ilgtermiņa ieguldījumu objekta vērtības samazinājumu, kas iepriekšējos pārskata gados bija ietverts peļņas vai zaudējumu aprēķinā kā izmaksas, šādu vērtības pieaugumu summā, kas nepārsniedz minētās izmaksas, ietver peļņas vai zaudējumu aprēķinā kā ieņēmumus tajā pārskata gadā, kad tas konstatēts.
3. Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezervi samazina, ja pārvērtētais objekts ir likvidēts vai to vairs neizmanto, vai vērtības palielināšanai vairs nav pamata.
4. Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezervi samazina tikai šā panta trešajā daļā noteiktajos gadījumos. Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezervi nedrīkst sadalīt dividendēs, izlietot zaudējumu segšanai, ieskaitīt kapitālos vai citās rezervēs, izlietot sociālajai sfērai, labdarībai, ne arī citiem mērķiem.

Savukārt, ja nemateriālā aktīva uzskaites vērtība pārvērtēšanas rezultātā tiek samazināta, tad šis samazinājums ir jāatzīst par izmaksām.

1.2.3. Nemateriālo ieguldījumu izslēgšana

Nemateriālie ieguldījumi tiek izslēgti no grāmatvedības uzskaites, tos atsavinot vai tad, kad no to lietošanas vai atsavināšanas nākotnē nav sagaidāmi tālāki ekonomiskie labumi (likvidējot). Nemateriāla aktīva atsavināšana var notikt dažādos veidos, piemēram, pārdodot, noslēdzot finanšu nomu vai ziedojuma veidā.

Ieguvumi vai zaudējumi, kas rodas no nemateriālo ieguldījumu izslēgšanas, jānosaka kā starpība starp neto atbrīvošanās ienākumiem un aktīva uzskaites summu un jāatzīst par ienākumiem vai izmaksām peļņas vai zaudējumu aprēķinā periodā, kad tie radušies.

Nemateriālā ieguldījuma vērtība, kura aktīvā izmantošana tiek izbeigta un no kura uzņēmums ir paredzējis atbrīvoties, tiek noteikta pēc tā uzskaites vērtības dienā, kad ir izbeigta šī aktīva izmantošana.

Likumā “Par uzņēmuma ienākuma nodokli” ir noteikts ierobežojums - pētniecības un attīstības darba rezultātā radīto intelektuālo īpašumu nedrīkst atsavināt 3 taksācijas periodu laikā, skaitot no taksācijas perioda, kurā izdevumos ir iekļauti pēdējie izdevumi attiecībā uz šī intelektuālā īpašuma radīšanu (pretējā gadījumā par jau veiktajiem atskaitījumiem būs jākorrigē iepriekšējo gadu apliekamie ienākumi). [3]

1.3. Ilgtermiņa finanšu ieguldījumu atzīšana un uzskaitē

Brīvos naudas līdzekļus uzņēmums var izmantot finanšu ieguldījumiem, lai iegūtu papildu ienākumus, kas tam kalpo kā materiālās labklājības pieauguma avots. Parasti tas ir naudas aizdevums citiem uzņēmumiem un atsevišķām personām, vai arī vērtspapīru iegāde. Finanšu ieguldījumi var būt:

- īstermiņa, tikai viena gada laikā, piemēram, ieguldījumi vērtspapīros, tad peļņu paredzēts gūt tikai no vērtspapīru kursa izmaiņām, tos pārdodot par augstāku cenu nekā tie pirkti;
- ilgtermiņa, kuri uzņēmuma īpašumā atrodas ilgāk par vienu gadu un peļņu ir paredzēts gūt procentu vai dividenžu veidā.

V. Anžāne uzskata, ka ilgtermiņa finanšu ieguldījumus veido brīvo līdzekļu ieguldījumi radniecīgo, asociēto uzņēmumu kapitālos (līdzdalība kapitālā), aizdevumi šiem uzņēmumiem, kā arī vērtspapīru iegāde. Ilgtermiņa ieguldījumi var būt veikti gan naudā, gan mantiskās vērtībās. [17; 41]

Ilgtermiņa finanšu ieguldījumu uzskaiti un novērtēšanu reglamentē:

- Gada pārskatu likums;
- Konsolidēto gada pārskatu likums.

Rekomendējošs statuss ilgtermiņa finanšu ieguldījumu uzskaitē un novērtēšanā ir:

- 28. SGS "Ieguldījumi asociētajos uzņēmumos"
- 31. SGS "Līdzdalība kopuzņēmumos"
- 24. SGS "Informācijas atklāšana par saistītajām pusēm".

Izšķir šādus ilgtermiņa finanšu ieguldījumus:

1. Līdzdalība radniecīgo sabiedrību kapitālā - sabiedrība līdzdalību koncerna meitas sabiedrības vai koncerna mātes sabiedrības, vai citas šā koncerna meitas sabiedrības, vai šā koncerna meitas sabiedrības meitas sabiedrības kapitālā norāda bilances postenī "Līdzdalība radniecīgo sabiedrību kapitālā". [1]
2. Aizdevumi radniecīgajām sabiedrībām - norāda aizdevumus radniecīgām sabiedrībām, kas atmaksājami vēlāk nekā viena gada laikā pēc bilances datuma. Ja nav noteikts atmaksas termiņš vai arī atmaksa ir kavēta, skatās, vai nav jāveic uzkrājumi šaubīgam debitoru parādam vai vērtības diskontēšana. Ja nav noteikti procenti par aizdoto līdzekļu izmantošanu, vadībai būtu jālemj par aizdevuma pamatsummas diskontēšanu. Pielikumā norāda aizdevuma atmaksas termiņu un noteiktos procentus.
3. Līdzdalība asociēto sabiedrību kapitālā - sabiedrība līdzdalību citas, tās būtiskā ietekmē esošas sabiedrības kapitālā, kura tiek nodrošināta ar ne mazāk kā 20, bet ne

- vairāk kā 50 procentiem no akcionāru vai dalībnieku balsstiesībām šajā sabiedrībā, norāda bilances postenī "Līdzdalība asociēto sabiedrību kapitālā". [1]
4. Aizdevumi asociētajām sabiedrībām – posteni uzrāda un novērtē tāpat kā aizdevumus radniecīgām sabiedrībām.
  5. Pārējie vērtspapīri un ieguldījumi – postenī uzrāda ilgtermiņa investīcijas parādzīmēs un vērtspapīros un novērtē to iegādes vērtībā.
  6. Pārējie aizdevumi un citi ilgtermiņa debitori - uzrāda pārējos ilgtermiņa aizdevumus un citus debitoru parādus, kas atmaksājami vēlāk nekā viena gada laikā pēc bilances datuma. Lai tos klasificētu kā ilgtermiņa, ir jābūt noteiktam atmaksas datumam. Ja tas nav noteikts, pārvērtē debitora parāda vērtību atbilstoši tā atmaksas iespējām. Ja nav noteikti procenti par līdzekļu izmantošanu, pārskatā parāda pašreizējo vērtību, to diskontējot. Šajā postenī uzrāda arī operatīvās nomas pirmās iemaksas daļu, kas saskaņā ar grafiku tiks norakstīta laika periodā vēlāk nekā 12 mēnešus pēc pārskata perioda beigām.
  7. Pašu akcijas un daļas - sabiedrība iegūtās savas akcijas vai daļas norāda bilances postenī "Pašu akcijas vai daļas". [1]
  8. Aizdevumi akcionāriem vai dalībniekiem un vadībai - aizdevumus novērtē to iegādes vērtībā, izvērtē to atmaksāšanas prognozes, procentus un vērtības samazināšanās gadījumā pārvērtē, veidojot uzkrājumus vai diskontējot. Pielikumā norāda vadībai izsniegto aizdevumu summas sadalījumā pa amatu grupām (padomes un valdes locekļi), minot procentu likmes, svarīgākos nosacījumus un atmaksājamās summas.
  9. Atliktā nodokļa aktīvi - uzrāda atliktā nodokļa neto rezultātu kopā par visām pagaidu atšķirībām. Lai bilancē atzītu aktīvu, ir jābūt pārliecībai, ka tas tiks atgūts nākamajos periodos. Kopš normatīvajos aktos nav ierobežots zaudējumu segšanas periods, atliktā nodokļa aktīvs arvien biežāk tiek uzrādīts bilancē.

Finanšu ieguldījumu uzskaitē tiek pielietotas divas metodes:

1. Izmaksu metode - ieguldījumus uzskaita to iegādes vērtībā;
2. Daļu vai pašu kapitāla metode - ir grāmatvedības metode, saskaņā ar kuru ieguldījumu sākotnēji atzīst izmaksās un pēc tam koriģē, lai ņemtu vērā pēc iegādes notikušās izmaiņas ieguldītāja daļā ieguldījuma saņēmēja neto aktīvos. Ieguldītāja peļņa vai zaudējumi ietver ieguldītāja daļu ieguldījuma saņēmēja peļņā vai zaudējumos, savukārt ieguldītāja citi vispārējie ienākumi ietver ieguldītāja daļu ieguldījuma saņēmēja citos vispārējos ienākumos. [8]

Daļu jeb pašu kapitāla metodi lieto, šādos gadījumos:

- uzskaitot ieguldījumus asociētajos uzņēmumos bilances postenī "Līdzdalība asociēto sabiedrību kapitālā";
- mātes uzņēmuma atsevišķos finanšu pārskatos, uzskaitot ieguldījumus meitas uzņēmumā bilances postenī "Līdzdalība radniecīgo sabiedrību kapitālos".

Atsevišķos mātes uzņēmuma pārskatos peļņa vai zaudējumi no ieguldījumiem meitas uzņēmumā tiek atspoguļota, lietojot pašu kapitāla metodi.

Tātad pašu kapitāla metode lietojama, uzskaitot ilgtermiņa ieguldījumus radniecīgu vai asociēto uzņēmumu kapitālos. [28; 69-70]

Gada pārskatu likuma 26. pants nosaka, ka ilgtermiņa ieguldījumi, tai skaitā arī ilgtermiņa finanšu ieguldījumi, jānovērtē atbilstoši to sākotnējai vērtībai, tas ir iegādes izmaksām vai ražošanas pašizmaksai. Tomēr šobrīd gada pārskatu likums precīzi nenosaka, ka pēc sākotnējās ilgtermiņa ieguldījumu atzīšanas to iegādes pašizmaksā būtu nepieciešama to obligāta turpmāka pārvērtēšana. Taču jāņem vērā, ka Gada pārskatu likuma 28. un 29. pants paredz situācijas, kad jāpieņem lēmums par ilgtermiņa ieguldījumu, tostarp arī ilgtermiņa finanšu ieguldījumu, pārvērtēšanu. Gada pārskatu likuma 28. pants reglamentē, ka ilgtermiņa finanšu ieguldījumiem var piemērot vērtības samazināšanu, tos novērtējot atbilstoši zemākajai vērtībai bilances datumā un novērtēšanu var pārtraukt, ja vērtības samazināšanai vairs nav pamata. Vērtības samazināšana pamatoti un detalizēti jāatspoguļo finanšu pārskata pielikumā. Ilgtermiņa ieguldījumu vērtības samazinājumu iekļauj peļņas vai zaudējumu aprēķinā un atsevišķi paskaidro finanšu pārskata pielikumā, ja tās nav atsevišķi norādītas peļņas vai zaudējumu aprēķinā.

Dažos gadījumos tomēr ir jāizvērtē, vai ilgtermiņa finanšu ieguldījumu bilances vērtība būtu jāpalielina. Šādu vērtības palielināšanu paredz Gada pārskatu likuma 29. panta pirmā daļa: "Ilgtermiņa ieguldījumu objektu, kura vērtība ir būtiski lielāka par tā iegādes izmaksām vai ražošanas pašizmaksu, vai novērtējumu iepriekšējā gada bilancē, var pārvērtēt atbilstoši augstākai vērtībai, ja var pieņemt, ka vērtības paaugstinājums būs ilgstošs". Atbilstoši Gada pārskatu likuma 29. panta otrajai daļai šāds vērtības pieaugums ir jāiegrāmato postenī "Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve" iedaļā "Pašu kapitāls". Tomēr jāpievērš uzmanība tam, ja finanšu pārskatā tiek atzīts iegādāto kapitāla daļu vērtības pieaugums, tad katru gadu jāizvērtē, vai atzītais vērtības pieaugums ir pamatots un vai nav nepieciešama tā samazināšana. Tāpat ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezervi samazina, ja pārvērtētais objekts ir likvidēts vai to vairs neizmanto, vai vērtības palielināšanai vairs nav pamata.

Līdzīgi kā vērtības samazinājuma gadījumā, tā arī veicot ieguldījuma vērtības palielināšanu finanšu pārskata pielikumā, par katru pārvērtēto bilances aktīva posteni jānorāda pārvērtēšanas pamatojums un novērtējuma starpība.

Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezervi nedrīkst sadalīt dividendēs, izlietot zaudējumu segšanai, ieskaitīt kapitālos vai citās rezervēs, izlietot sociālajai sfērai, labdarībai, ne arī citiem mērķiem.

1.4. Pamatlīdzekļu atzīšana un uzskaitē

1.4.1. Pamatlīdzekļu būtība, sastāvs un sākotnējā novērtēšana

Pēc ES valstu, kā arī Krievijas, ASV, Japānas speciālās literatūras izpētes var secināt, ka termins „pamatlīdzekļi” ir radies kā burtisks tulkojums no krievu valodas (krievu val. - основные средства), jo citur speciālajā literatūrā tiek lietots termins ilgtermiņa materiālie aktīvi (angļu val. - long-term tangible assets) vai arī nosaukts konkrēts aktīvs.. [30; 61 lpp.]

Speciālajā literatūrā ilgtermiņa materiālie aktīvi tiek arī dēvēti par pamatlīdzekļiem. Tā kā pēc ekonomiskās būtības šie jēdzieni ir identiski, maģistra darbā autore turpmāk lieto terminu pamatlīdzekļi.

Pamatlīdzekļu summārā ietekme ir būtiska gan uz bilanci, gan uz nodokļu aprēķiniem. Aktīvu iegādes vai izveidošanas izdevumu atzīšana par pamatlīdzekļu objektu vai to attiecināšanu uz izmaksām var nozīmīgi ietekmēt uzņēmuma saimnieciskās darbības rezultātus. No pamatlīdzekļu apjoma atkarīga uzņēmuma ražošanas jauda un zināmā mērā arī darba tehniskais nodrošinājums.

Praksē novērojamas dažādas interpretācijas iespējas pamatlīdzekļu atzīšanā un uzskaitē. Neskatoties uz to, ka katru gadu Latvijā pieaug ar grāmatvedības kārtošānu reglamentējošo normatīvo aktu klāsts un uzlabojas to kvalitāte, vēl joprojām ir daudz jautājumu, kuru risināšanā grāmatvežiem nepieciešamas plašas zināšanas un radoša pieeja. Arī uzņēmumu vadībai un finanšu speciālistiem jāpārziņ pastāvošā finanšu un nodokļu uzskaiti regulējošā likumdošana, lai savlaicīgi saskaņotu un veiksmīgi realizētu vadības un īpašnieku vēlmi gūt peļņu, sasniegtu pozitīvus finanšu rādītājus, sniegtu patiesu informāciju tās lietotājiem un efektīvi izmantotu Latvijas nodokļu uzskaites sistēmas piedāvātos atvieglojumus.

Krievijas autoru kolektīvs ir aprakstījis pamatlīdzekļu uzskaites nozīmīgumu un tās uzdevumus - Ekonomisko informāciju par pamatlīdzekļu apjomu, kustību, saglabāšanu un finanšu rezultātu, kā saimnieciskajām operācijām ar tiem, uzņēmumi gūst no grāmatvedības uzskaites datiem, kuri nepieciešami operatīvai vadībai un attīstībai, kā arī, lai to izmantotu investori, kreditori, nodokļu un finanšu institūcijas, bankas un citas ieinteresētās organizācijas un lietotāji. Šai sakarā uzskaitē jānodrošina:

- pareiza dokumentu noformēšana un savlaicīga uzrādīšana sintētiskajos un analītiskajos reģistros par pamatlīdzekļu apjomu un kustību;
- kontroli par pamatlīdzekļu saglabāšanu, tajā skaitā arī par tiem, kuri ir iekonservēti vai atrodas rezervē;

- kontroli par amortizācijas uzskaites pareizību, pielietojot izvēlēto nolietojuma metodi, visā pamatlīdzekļu lietderīgās lietošanas laikā;
- kontroli par pareizu pamatlīdzekļu pārdošanas un citu izslēgšanas gadījumu atspoguļošanu, ieskaitot to nodošanu nomā;
- kontroli par pamatlīdzekļu atjaunošanas faktisko izdevumu tāmes ievērošanu un pilnīgu atspoguļošanu uzskaites reģistros;
- kontroli par pareizu izdevumu formulēšanu un norakstīšanu pamatlīdzekļu objektu tehniskai atjaunošanai un rekonstrukcijai saskaņā ar atbilstošajiem finansēšanas avotiem;
- kontroli par savlaicīgu un pilnīgu operāciju atspoguļojumu uzskaites reģistros, kas saistīti ar ilggadējiem ieguldījumiem zemes uzlabošanā, ilggadējiem stādījumiem, nomātajiem pamatlīdzekļiem;
- kontroli par pamatlīdzekļu inventarizācijas rezultātu objektīvu atspoguļojumu bilances un ārpusbilances posteņos;
- kontroli par pamatlīdzekļu pārvērtēšanas, atjaunošanas vērtības pareizību;
- kontroli par nodokļu nomaksas savlaicīgumu un pareizību darbībās ar pamatlīdzekļiem un to atspoguļošanu pārskatos;
- objektīvas informācijas nodrošināšanu grāmatvedības ceturkšņa un gada pārskatu aizpildīšanai. [31;170-171]

Lai korekti varētu veikt grāmatvedības uzskaiti, vispirms ir pareizi jāzin un jāizprot pamatlīdzekļu definīcija. Dažādi avoti un autori sniedz atšķirīgas definīcijas, bet to būtība ir vienāda.

Ekonomikas skaidrojošajā vārdnīcā atrodama šāda definīcija: Uzņēmuma ilgtermiņa ieguldījumu materiālā daļa (ilgtermiņa materiālie kapitālieguldījumi), ko ir paredzēts izmantot ilgāk par vienu gadu. Pamatlīdzekļi ir svarīgs grāmatvedības bilances aktīvu postenis. Pamatlīdzekļos ietilpst: zemesgabali, ēkas un būves, ilggadīgie stādījumi, mašīnas un tehnoloģiskās iekārtas, transportlīdzekļi, pamatlīdzekļu izveide un nepabeigtie celtniecības objekti, pārējie pamatlīdzekļi (piemēram, kancelejas piederumi un biroja iekārtas, darbarīki u.c.). [21]

M. Rurāne ir sniegusi šādu aprakstu: “Pamatlīdzekļi ir ilgstošas lietošanas objekti, kuru lietošanas laiks ir ilgāks par vienu gadu un kuru vērtība pārsniedz normatīvos aktos noteikto summu. Pamatlīdzekļi sastāv no zemes īpašuma (ja tas ir novērtēts naudā), ēkām, celtnēm, mašīnām, transporta līdzekļiem un inventāra.”. [27; 20] Diemžēl šai definīcijai darba autore nepiekrīt, jo patreiz Latvijas normatīvie akti komercsabiedrībām nenosaka pamatlīdzekļu minimālo atzīšanas vērtību, tā tiek noteikta katra uzņēmuma grāmatvedības politikā.

Arī Oksfordas Universitātes Grāmatvedības vārdnīcā ir atrodama īsa un vispārīga definīcija. Pamatlīdzekļi – aktīvs, kuru uzņēmums ir paredzējis ilgstošai lietošanai. [12;177]

Saskaņā ar LGS Nr. 7 „pamatlīdzekļi” ir materiāli aktīvi, kurus uzņēmums tur, lai izmantotu produktu ražošanai vai pakalpojumu sniegšanai, iznomāšanai vai administratīvām vajadzībām, un kurus tas plāno izmantot ilgāk nekā vienu gadu, un kuri nav iegādāti pārdošanai.

Iepazīstoties ar definīcijām, autore secina, ka pamatlīdzekļi ir materiāli aktīvi, kurus uzņēmums ir plānojis izmantot ilgāk par vienu gadu.

Latvijā komercsabiedrībām pamatlīdzekļu atzīšanas, uzskaites kārtību, novērtēšanas noteikumus un finanšu pārskatos paskaidrojamo informāciju reglamentē šādi normatīvie akti:

- Gada pārskatu likums;
- Likums “Par grāmatvedību”;
- 21.10.2003. MK noteikumi Nr. 585 “Noteikumi par grāmatvedības kārtošanu un organizāciju”;
- 21.06.2011. MK noteikumi Nr. 488 “Gada pārskatu likuma piemērošanas noteikumi”;
- u.c. normatīvie akti.

Pamatlīdzekļu uzskaitē būtiski ir ne vien finanšu, bet arī nodokļus reglamentējošie tiesību akti un tie ir šādi:

- Likums "Par uzņēmumu ienākuma nodokli";
- Likums "Par pievienotās vērtības nodokli".

Savukārt rekomendējams statuss ir Latvijas grāmatvedības standartam Nr. 7 “Pamatlīdzekļi”.

Pamatlīdzekļiem ir šādas aprītes īpatnības:

- tie ilgstoši piedalās ražošanas procesā, daudzos vai vairākos ražošanas ciklos;
- ekspluatācijas laikā pakāpeniski nolietojas un zaudē sākotnējo vērtību;
- to vērtība tiek ieskaitīta ražošanas izmaksās pakāpeniski, atbilstoši savam nolietojumam;
- pamatlīdzekļu vērtību kompensē daļām ar ieņēmumiem no produkcijas pārdošanas.

Pamatlīdzekļi ir tā ražošanas daļa, kura ražošanas procesā piedalās ilgstoši, saglabājot savu sākotnējo formu, bet to vērtība pakāpeniski, daļām, pārnes uz izgatavojamo produktu vai pakalpojumu visā to lietderīgās izmantošanas laikā. [27; 56]

Katrā uzņēmumā jābūt izstrādātai pamatlīdzekļu uzskaites un nolietojuma aprēķināšanas kārtībai finanšu grāmatvedībā. Uzskaitē un nodokļu aprēķināšanā jābalstās uz Latvijas Republikas likumiem un Ministru kabineta noteikumiem. Uzņēmumam, pamatojoties uz likumiem un vispārpieņemtajiem grāmatvedības principiem, ir tiesības izstrādāt savu pamatlīdzekļu uzskaites kārtību.

Katrai saimnieciskajai darbībai, kas tiek veikta ar pamatlīdzekli, ir jābūt attaisnotai ar attaisnojuma dokumentiem. Pamatlīdzekļa iegādei, pārvietošanai un norakstīšanai jābūt pamatotai ar aktiem, līgumiem, preču pavadzīmēm utt. Katram attaisnojuma dokumentam ir jāsaturs visi obligātie rekvizīti.

Visiem pamatlīdzekļiem ir jāiekārto pamatlīdzekļu uzskaites kartītes: finanšu aprēķiniem un ienākuma nodokļa aprēķiniem. Katram pamatlīdzeklim atsevišķi jābūt aizpildītai kartīnai. Pamatlīdzekļu uzskaites kartiņas reģistrē pamatlīdzekļu uzskaites inventāra sarakstā un tām piešķir numurus saskaņā ar šo sarakstu.

Svarīgi ir pareizi uzskaitīt pamatlīdzekli no brīža, kad to ņem uzskaitē, līdz tā izslēgšanai no ilgtermiņa ieguldījumu sastāva. Jāsaprot, ka nepareizas pamatlīdzekļu uzskaites rezultātā var būt šādas sekas:

- tiek pārkāpts Gada pārskatu likuma nosacījums, ka gada pārskatam jāsniedz patiens un skaidrs priekšstats par sabiedrības līdzekļiem, saistībām, finansiālo stāvokli, peļņu vai zaudējumiem un naudas plūsmu
- peļņas vai zaudējumu aprēķinā tiek mākslīgi palielināta vai samazināta peļņa,
- bilancē — pašu kapitāla daļa mākslīgi palielināta vai samazināta,
- pamatlīdzekļu bilances vērtība ir neadekvāta.

Kārtojot pamatlīdzekļu uzskaiti, der atcerēties dažus no grāmatvedības pamatprincipiem:

- ilgstošas darbošanās princips – jāpieņem, ka uzņēmums darbosies ilgstošu laiku un negrasās pārtraukt savu darbību;
- konservatīvisma jeb piesardzības princips – ieņēmumus uzrāda tikai tad, kad tie radušies, bet iespējamus zaudējumus uzrāda jau tad, kad par tiem ir aizdomas;
- samērojamības princips — ieņēmumi tiek samēroti ar izmaksām.

Grāmatvedim jāatceras, kas ir grāmatvedības pamatuzdevums:

- nodrošināt uzņēmuma vadību ar informāciju saimnieciska rakstura lēmumu pieņemšanai;
- nodrošināt kontroli pār uzņēmuma materiālo, darbaspēka un finanšu resursu izmantošanu un uzņēmuma īpašuma saglabāšanu;

- nodrošināt finanšu pārskatu lietotājus ar patiesu un pilnīgu informāciju par uzņēmuma saistībām, saimnieciskās darbības rezultātiem un finanšu stāvokli;
- nodrošināt pareizu nodokļu aprēķināšanu.

Nepareizas uzskaites rezultātā visi iepriekš uzskaitītie principi un uzdevumi tiek pārkāpti - nepareizs nodokļu aprēķins un nepatiesi finanšu pārskati, kas nenodrošina ar patiesu informāciju ne vadību lēmumu pieņemšanai, ne partnerus sadarbības veidošanai.

Nedrīkst aizmirst, ka pamatlīdzekļu bilances vērtība ir tieši un pilnībā saistīta ar iegādes vērtību, likvidācijas vērtību un lietošanas laiku. Bieži nepareizas uzskaites dēļ bilancē vairs nav pamatlīdzekļu (to vērtība ir nulle), kaut gan dabā tie pastāv un tiek izmantoti. Vēl sliktāka situācija ir tad, ja pamatlīdzekļi, kuri finanšu uzskaitē nolietoti līdz nullei, tiek norakstīti, kaut gan uzņēmums tos turpina lietot.

Pamatlīdzekļu pozīcija bilancē ir viens no uzņēmuma rīcībā esošo līdzekļu atskaites punktiem sadarbības partneriem. Ja bilancē šī pozīcija ir liela, tā automātiski rada uzticību, jo partneris saprot, ka neveiksmīgu darījumu rezultātā uzņēmums varēs iegūt papildu līdzekļus, pārdodot savus pamatlīdzekļus.

Pamatlīdzekļu atzīšana ir process, kura gaitā bilancē vai peļņas vai zaudējumu aprēķinā uzrāda posteni, kas atbilst aktīva definīcijai un tā atzīšanas kritērijiem. Atzīstot aktīvu, to apraksta vārdos (nosaukums) un novērtē naudas izteiksmē, kā arī iekļauj tā summu attiecīgajā bilances vai peļņas vai zaudējumu aprēķina postenī. [18;13].

Pamatlīdzekli atzīst par aktīvu, ja tas atbilst LGS Nr. 1 "Finanšu pārskatu sagatavošanas pamatnostādnes" sniegtajai aktīva definīcijai. Aktīvi ir uzņēmuma resursi, kuri iegūti savā rīcībā pagātnes notikumu rezultātā un no kuriem nākotnē uzņēmumam ir sagaidāms ekonomisks izdevīgums.

Pamatlīdzekli uzņēmums atzīst brīdī, kad pārņem ar šo pamatlīdzekli saistītos riskus un gūstamos labumus un grāmatvedības uzskaitē to iekļauj sākotnējā vērtībā – pēc tā iegādes izmaksām vai ražošanas pašizmaksas [1].

Saskaņā ar MK noteikumu Nr. 488 39. punktu sabiedrības grāmatvedībā kā pamatlīdzekļus uzskaita kustamas vai nekustamas ķermeniskas lietas, ja tās atbilst visiem šādiem nosacījumiem

- sabiedrība tās tur (kā īpašnieks vai kā nomnieks saskaņā ar finanšu nomu), lai izmantotu preču ražošanai, pakalpojumu sniegšanai, iznomāšanai (kustamas ķermeniskas lietas) vai administratīvā nolūkā (sabiedrības pārvaldes vajadzībām vai citām vajadzībām, piemēram, citu pamatlīdzekļu darbības uzturēšanai, sabiedrības pamatdarbībai būtisku darba drošības vai vides aizsardzības prasību izpildes nodrošināšanai);

- sabiedrība tās paredz izmantot ilgāk nekā vienu gadu un sagaida, ka no to turēšanas tiks saņemti saimnieciskie labumi;
- tā lietderīgās lietošanas laiks ir ilgāks nekā viens parastās darbības cikls;
- sabiedrība spēj noteikt to vērtību. [4]

Savukārt ASV ir tikai divi kritēriji pamatlīdzekļu atzīšanai:

1. tie nedrīkst būt pirkti pārdošanai, bet gan, lai palīdzētu nodrošināt saimniecisko darbību;
2. tiem ir ilgstošs lietošanas laiks (kas ir ilgāks par vienu gadu) un tie ir jānoraksta izdevumos to lietderīgās lietošanas laikā. [14;78]

Latvijā komersantiem, atzīstot aktīvu uzskaitē, ir neskaidrības par aktīva minimālo sākotnējās uzskaites vērtību, lai tos klasificētu kā ilgtermiņa materiālos aktīvus. Nevienš normatīvais dokuments Latvijā, kā arī starptautiskie grāmatvedības standarti, nenosaka šādus minimālās vērtības kritērijus. Izņēmums - biedrības un nodibinājumi, kā arī budžeta iestādes, MK noteikumu Nr. 808 8. pantā ir teikts: Par ilgtermiņa ieguldījumiem uzskata līdzekļus, kas paredzēti ilgstošai lietošanai (ilgāk par vienu gadu) vai ir ieguldīti ilglietojamā īpašumā un to sākotnējā vērtība ir lielāka par 430 euro.

Ministru kabineta noteikumu Nr. 488 42. punktā ir teikts, ka sabiedrība izvēlas un grāmatvedības politikā nosaka pamatlīdzekļu vērtības kritēriju (euro) un uzskaita pamatlīdzekļu sastāvā tikai tādas kustamas vai nekustamas ķermeniskas lietas, kuras atbilst abiem šādiem nosacījumiem:

1. tās atbilst pamatlīdzekļu atzīšanas nosacījumiem;
2. to vērtība vai grāmatvedības politikā noteikta lietu kopuma vērtība pārsniedz šo kritēriju. [4]

A. Ludboržs arī to akcentē. Grāmatvežiem mēdz rasties neskaidrības par aktīvu minimālo sākotnējās uzskaites vērtības noteikšanu, lai tos klasificētu kā pamatlīdzekļus, jo grāmatvedības standarti šādus kritērijus nenosaka. Piemēram, biroja kancelejas piederumi, kas tiek izmantoti administratīviem mērķiem, arī atbilst pamatlīdzekļu jēdzienam, ja tie kalpo ilgāk par vienu gadu. Pamatlīdzekļu uzskaites vērtība bieži vien veido uzņēmuma bilances aktīvu lielāko daļu, tāpēc tie ir nozīmīgi, sniedzot informāciju par uzņēmuma finansiālo stāvokli. Aktīvu iegādes vai izveidošanas izdevumu atzīšana par pamatlīdzekļu objektu vai to attiecināšana uz izmaksām var nozīmīgi ietekmēt uzņēmuma saimnieciskās darbības rezultātus. [23; 11]

I. Mietule atzīmē, ka uzņēmums izvēlas un grāmatvedības politikā nosaka pamatlīdzekļu vērtības kritēriju (EUR), lai tiktu ievērots būtiskuma princips un pamatlīdzekļu sastāvā netiktu uzskaitītas mazvērtīgas lietas. Pamatlīdzekļu sastāvā uzskaita tikai tos

pamatlīdzekļus, kas atbilst pamatlīdzekļu atzīšanas nosacījumiem un to vērtība pārsniedz šo uzņēmuma noteikto vērtības kritēriju [24; 73]

No iepriekš minētā autore secina, ka vienas vienības minimālo vērtību pamatlīdzekļa atzīšanai uzņēmums nosaka, ņemot vērā savu pieredzi šādu vai līdzīgu aktīvu lietošanā, kā arī savas saimnieciskās darbības specifiku, izņēmums - budžeta iestādes, biedrības un nodibinājumi.

Gada pārskatu likuma 10. pants nosaka, ka bilances aktīvu shēmā pamatlīdzekļu grupa sastāv no šādiem posteņiem:

1. zemes gabali, ēkas, būves un ilggadīgie stādījumi;
2. ilgtermiņa ieguldījumi nomātajos pamatlīdzekļos;
3. iekārtas un mašīnas;
4. pārējie pamatlīdzekļi un inventārs;
5. pamatlīdzekļu izveidošanas un nepabeigto būvniecības objektu izmaksas;
6. avansa maksājumi par pamatlīdzekļiem. [1]

Gada pārskatu likuma 6. pants precizē, ka ar arābu cipariem apzīmētos posteņus ir atļauts sadalīt detalizētāk, ja tas atbilst uzņēmuma darbības specifikai, un tos var arī apvienot, ja summas ir nenozīmīgas vai šāds apvienojums rada uztveramāku priekšstatu par uzņēmumu. Apvienotajiem posteņiem jābūt detalizētiem gada pārskata pielikumā.

Gada pārskatu likuma 26. pants nosaka, ka ilgtermiņa ieguldījumi jānovērtē atbilstoši to sākotnējai vērtībai, tas ir, iegādes izmaksām vai ražošanas pašizmaksai.

Arī Latvijas grāmatvedības standarta Nr. 7 „Pamatlīdzekļi” 18. punkts nosaka, ka pamatlīdzekļi grāmatvedības uzskaitē iekļauj iegādes vērtībā, kas ir šī pamatlīdzekļa iegādes izmaksas vai izveidošanas pašizmaksa. [7]

Iegādes vērtību aprēķina, pirkšanas cenai pieskaitot izdevumus, kas saistīti ar iegādāto objektu līdz brīdim, kad to nodod ekspluatācijā. Pirkšanas cena ir naudā vai tās ekvivalentos samaksātā summa vai aktīva iegādei izlietotās atlīdzības patiesā vērtība laikā, kad aktīvs tika iegādāts vai radīts.

Ministru kabineta noteikumu Nr. 488 48. punkts nosaka, ka pamatlīdzekļa iegādes izmaksās iekļauj:

1. pirkšanas cenu (atskaitot saņemtās atlaides), muitas nodokli un citus ar pirkumu saistītus neatskaitāmus nodokļus un nodevas;
2. izdevumus, kas tieši saistīti ar pamatlīdzekļa piegādi līdz noteiktajai izmantošanas vietai un sagatavošanu paredzētajiem mērķiem un kas radušies līdz tā nodošanai (pieņemšanai) ekspluatācijā (turpmāk – citas uz pamatlīdzekli tieši attiecināmas izmaksas). [4]

Pamatlīdzekļa iegādes izmaksās iekļauj, piemēram, šādas tieši attiecināmās izmaksas:

- darba samaksu, kas tieši radusies noteiktā pamatlīdzekļa izveidošanas vai iegādes dēļ;
- pamatlīdzekļa izvietojanas vietas sagatavošanas izmaksas;
- piegādes un pārvietošanas izmaksas;
- uzstādīšanas un montāžas izmaksas;
- pārbaužu, kas ļauj pārliicināties, vai pamatlīdzeklis darbojas tā, kā tas paredzēts, izmaksas, atskaitot ieņēmumus no šādu pārbaužu rezultātā saražoto preču pārdošanas;
- profesionālo pakalpojumu izmaksas. [7]

Savukārt MK noteikumu Nr. 488 51. punktā teikts, ka pamatlīdzekļa sākotnējā vērtībā nav atļauts iekļaut šādas izmaksas:

1. ar jaunas struktūrvienības izveidi saistītās plānošanas un pētniecības darbu izmaksas;
2. jauna produkcijas vai pakalpojuma veida ieviešanas (arī reklāmas) izmaksas;
3. izmaksas, kas saistītas ar jauna pamatdarbības veida vai ģeogrāfiskā tirgus apgūšanu (arī darbinieku apmācības izmaksas);
4. administrācijas izmaksas (izņemot atlīdzību speciālistiem par profesionālo pakalpojumu sniegšanu);
5. izmaksas, kuras radušās saistībā ar pamatlīdzekli līdz tā nodošanai (pieņemšanai) ekspluatācijā, bet nav tieši nepieciešamas vai pārsniedz līdzīga pamatlīdzekļa parastās izveidošanas izmaksas;
6. izmaksas, kas saistītas ar uzkrājuma veidošanu pamatlīdzekļa demontāžas un izvietojanas vietas atjaunošanas saistību segšanai. [4]

Šīs izmaksas, uzreiz pēc to rašanās, iekļauj peļņas vai zaudējumu aprēķinā.

Izmaksu iekļaušanu pamatlīdzekļa vērtībā pārtrauc brīdī, kad pamatlīdzeklis nodots ekspluatācijā, t.i., pamatlīdzeklis tiek izmantots mērķiem, kādus paredzējusi uzņēmuma vadība.

MK noteikumu Nr. 488 45. punktā ir noteikts - sabiedrības grāmatvedībā atsevišķi uzskaita katru pamatlīdzekļu objektu, reģistrējot tā:

1. sākotnējo vērtību un vērtības maiņas;
2. lietderīgās lietošanas laika ilgumu un piemēroto nolietojuma aprēķināšanas metodi (ja attiecīgā objekta lietderīgās lietošanas laiks ir ierobežots);
3. pārvietošanas vai izslēgšanas pamatojumu;
4. citu informāciju. [4]

Pamatlīdzekļu iegādē un to izveidošanā var būt dažādi darījumi un tiem ir atšķirīgi grāmatojumi (skatīt tabulu 1.1.).

Pamatlīdzekļu grāmatojumi dažādiem darījumiem

<i>Darījums</i>	<i>Grāmatojumi</i>	<i>Debets</i>	<i>Kredīts</i>
1. PL iegāde ar pēcpamaksu	1. PL iegādes vērtība bez PVN	PL	Norēķini ar piegādātājiem
	2. PVN summa	Norēķini par PVN	Norēķini ar piegādātājiem
	3. Samaksa no norēķinu konta	Norēķini ar piegādātājiem	Norēķinu konti bankās
2. PL iegādājas norēķinu persona;	1. PL iegādes vērtība	PL	Norēķini par prasībām pret personālu
	2. PVN summa	Norēķini par PVN	Norēķini par prasībām pret personālu
	3. Samaksa no norēķinu konta	Norēķini par prasībām pret personālu	Norēķinu konti bankās
3. PL iegāde ar priekšpamaksu (ar avansa maksājumu)	1. Avansa maksājums piegādātājam	Avansa maksājumi par PL	Norēķinu konti bankās
	2. PVN summa avansa rēķinā	Norēķini par PVN	PVN no samaksātajiem avansiem
	3. PL iegādes vērtība	PL	Norēķini ar piegādātājiem
	4. PVN summa	Norēķini par PVN	Norēķini ar piegādātājiem
	5. Avansa summas ieskaits pavadzīmes samaksai	Norēķini ar piegādātājiem	Avansa maksājumi par PL
	6. Avansa PVN summas pārgrāmatojums	PVN no samaksātajiem avansiem	Norēķini par PVN
4. Pašražota PL izveide;	PL izveide	PL izveidošana	Materiāli, norēķini par darba algu, norēķini par VSAOI u.c. resursu patēriņš
5. PL ieguldījums pamatkapitālā;	PL ieguldījums pamatkapitālā	PL	Pamatkapitāls vai līdzdalības kapitāls
6. PL iegūšana dāvinājuma ceļā	PL iegūšana dāvinājuma ceļā	PL	Nākamo periodu ieņēmumi
7. PL maiņas darījumi.	PL iegāde apmaiņā pret krājumiem	PL	Krājumi

Avots: autores sastādīta tabula

Pamatlīdzekļu iegādes un izveidošanas darījumu uzskaitē grāmatvedībā nav sarežģīta, būtiskākais ir pilnīga un korekta visu ar to saistīto izmaksu iekļaušana pamatlīdzekļa iegādes vērtībā.

1.4.2. Pamatlīdzekļu novērtēšana un uzskaitē pēc sākotnējās atzīšanas

Saskaņā ar 7. LGS pēc pamatlīdzekļu sākotnējās atzīšanas uzņēmums izvēlas vienu no grāmatvedības uzskaites metodēm to uzskaitē:

1. iegādes izmaksu metodi, vai
2. pārvērtēšanas metodi.

Izvēlēto grāmatvedības metodi izmanto visu vienas kategorijas pamatlīdzekļu uzskaitē. Ja piemēro **iegādes izmaksu metodi**, pamatlīdzekli pēc sākotnējās atzīšanas uzskaita iegādes vērtībā, atskaitot uzkrāto nolietojumu un jebkuru uzkrāto vērtības samazinājumu. Ja piemēro **pārvērtēšanas metodi**, pamatlīdzekli, kura patieso vērtību iespējams novērtēt ar pietiekamu pārliecību, pēc sākotnējās atzīšanas uzskaita pārvērtētajā summā, kas ir vienāda ar tā patieso vērtību pārvērtēšanas datumā, atskaitot uzkrāto nolietojumu un zaudējumus no vērtības samazināšanās. Pārvērtēšanu veic pietiekami regulāri, lai bilances vērtība būtiski neatšķirtos no tās, kuru noteiktu, lietojot patieso vērtību bilances datumā.

Pamatlīdzekļu lietderīgās lietošanas laikā bieži vien rodas situācijas, kad aktīva vērtība var neatbilst to patiesajai vērtībai. Šādos gadījumos normatīvie akti paredz pārvērtēšanu.

Pēc sākotnējās vērtības noteikšanas pamatlīdzekļa sākotnējo vērtību atļauts:

1. palielināt par tā uzlabošanas (atjaunošanas vai rekonstrukcijas) izmaksām, kuras radušās, pamatlīdzeklim pievienojot vai nomainot daļas vai detaļas, un kuras būtiski palielina tā ražošanas potenciālu vai pagarina tā ekspluatācijas laiku;
2. samazināt par izslēgtās pamatlīdzekļa daļas vai detaļas bilances vērtību, ja ir tās aprēķināšanai nepieciešamie grāmatvedības uzskaites dati. Ja šādu datu nav, pamatlīdzekļa sākotnējo vērtību atļauts samazināt par izslēgtās pamatlīdzekļa daļas vai detaļas amortizētās aizstāšanas izmaksām, ko aprēķina, atskaitot no jaunās daļas vai detaļas uzskaites vērtības aplēsto nolietojuma kopsummu par periodu, kurā tika izmantota izslēgtā daļa vai detaļa. [4]

Pamatlīdzekli novērtē atbilstoši zemākajai vērtībai, ja ir ievēroti abi šie nosacījumi:

- pamatlīdzekļa vērtība bilances datumā ir zemāka par summu, kas aprēķināta, no tā sākotnējās vērtības atskaitot uzkrāto nolietojumu;

- sagaidāms, ka vērtības samazinājums būs ilgstošs.

Pamatlīdzekļa vērtības samazinājumu noraksta izdevumos tajā pārskata gadā, kurā tas konstatēts. Ja pamatlīdzekļa vērtības samazināšanai vairs nav pamata, tā novērtēšanu atbilstoši zemākajai vērtībai var pārtraukt, iegrāmatojot ieņēmumos summu, kāda bija norakstīta izdevumos, kad vērtības samazinājums tika konstatēts.

Pamatlīdzekli, kura vērtība ir būtiski lielāka par tā sākotnējo vērtību vai novērtējumu iepriekšējā gada bilanci, var pārvērtēt atbilstoši augstākai vērtībai, ja sagaidāms, ka vērtības paaugstinājums būs ilgstošs.

Praksē bieži uzņēmumu vadība nepievērš pietiekamu uzmanību ilgtermiņa ieguldījumu vērtības atbilstībai to patiesajai vērtībai. Ieguldījumu pārvērtēšanas nepieciešamība ir noteikta Gada pārskatu likuma 28. un 29.pantā. Kā veikt un uzrādīt pamatlīdzekļu pārvērtēšanu, ir izklāstīts MK noteikumu Nr. 488 sadaļā 5.1.3. "Pamatlīdzekļu uzskaitē un novērtēšana pēc sākotnējās vērtības noteikšanas". Svarīgi atcerēties, ka pārvērtē visu kategoriju vai grupu, pie kuras pieder pamatlīdzeklis, lai izvairītos no izlases veida pārvērtēšanas un divu dažādu grāmatvedības uzskaites metožu piemērošanas vienai pamatlīdzekļu kategorijai. Pārvērtēšanu veic pietiekoši regulāri (ja vērtība nemainās būtiski, pārvērtēšanu veic reizi 3-5 gados) un nekustamā īpašuma vērtību nosaka sertificēts vērtētājs [4]. Vērtības izmaiņas ir jāuzskaita katram pārvērtētajam pamatlīdzeklī atsevišķi. Gada pārskata pielikumā par katru pārvērtēto bilances aktīva posteni norāda pārvērtēšanas pamatojumu un novērtējuma starpību. Aprakstot pārvērtēšanas pamatojumu, pielikumā norāda, kas ir veicis vērtēšanu, kāda metode ir pielietota.

Pārvērtēšana ir ilgtermiņa materiālo aktīvu un saistību atkārtota novērtēšana, lai gūtu patiesu priekšstatu par to īsto vērtību dotajā momentā, kam vajadzētu būt aktīva tirgus vērtībai. [30; 181]

Pamatlīdzekļu pārvērtēšanas rezultātu var atspoguļot kontos jeb iegrāmatot pēc divām metodēm:

- indeksācijas metodes;
- atlikušās vērtības pārvērtēšanas metode.

Indeksācijas metode - atbilstoši palielina vai samazina līdz pārvērtēšanas datumam uzkrāto nolietojumu vai pamatlīdzekļa līdzšinējo uzskaites vērtību, lai iegūtu jaunu pamatlīdzekļa bilances vērtību, kas ir vienāda ar tā pārvērtēšanā noteikto patieso vērtību. [4]

Pielietojot indeksācijas metodi, aprēķina pārrēķina koeficientu, lai varētu noteikt iegādes vērtību un uzkrātā nolietojuma summu pēc pārvērtēšanas. Koeficienta aprēķina formula ir šāda:

$$\text{Pārrēķina koeficients} = \text{pamatlīdzekļa patiesā vērtība} / \text{pamatlīdzekļa atlikusī vērtība}$$

Ja pārvērtēšanas starpība ir pozitīva, tad tas ir vērtības palielinājums, bet, ja starpība negatīva – tas ir vērtības samazinājums.

1.2. tabula

Pamatlīdzekļu grāmatojumi vērtības palielinājumam pēc indeksācijas metodes

<i>Grāmatojumi</i>	<i>Debets</i>	<i>Kredīts</i>
1. Pamatlīdzekļa iegādes vērtības palielinājums (atlikušās vērtības palielinājuma summas apmērā)	Pamatlīdzekļi	Pamatlīdzekļu pārvērtēšanas rezerve
2. Uzkrātās nolietojuma summas palielinājums	Pamatlīdzekļi	Pamatlīdzekļu nolietojums

Avots: autores sastādīta tabula

1.3. tabula

Pamatlīdzekļu grāmatojumi vērtības samazinājumam pēc indeksācijas metodes

<i>Grāmatojumi</i>	<i>Debets</i>	<i>Kredīts</i>
1. Pamatlīdzekļa iegādes vērtības samazinājums (atlikušās vērtības izmaiņu summas apmērā)	Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas samazinājumi	Pamatlīdzekļi
2. Uzkrātās nolietojuma summas samazinājums	Pamatlīdzekļu nolietojums vai Pamatlīdzekļu pārvērtēšanas rezerve (ja tāda ir iepriekš izveidota)	Pamatlīdzekļi

Avots: autores sastādīta tabula

Nekustamajiem īpašumiem indeksu jeb koeficientu nosaka pieaicināts, sertificēts eksperts. Pārējiem pamatlīdzekļiem indeksu nosaka uzņēmuma komisija. Šajā gadījumā gan pamatlīdzekļu bilances vērtību, gan uzkrāto nolietojumu reizina ar koeficientu un atskaita sākotnējo vērtību.

Atlikušās vērtības pārvērtēšanas metode - sākotnēji noraksta līdz pārvērtēšanas datumam uzkrāto nolietojumu no pamatlīdzekļa līdzšinējās uzskaites vērtības un pēc tam atlikušo summu attiecīgi palielina vai samazina atbilstoši pamatlīdzekļa pārvērtēšanā noteiktajai patiesajai vērtībai. [4] Šo metodi pielieto pārcenojot pamatlīdzekļus pēc tirgus cenas.

Pamatlīdzekļu grāmatojumi vērtības palielinājumam pēc atlikušās vērtības pārvērtēšanas metodes

<i>Grāmatojumi</i>	<i>Debets</i>	<i>Kredīts</i>
1. Pamatlīdzekļa uzkrātā nolietojuma summa	Pamatlīdzekļu nolietojums	Pamatlīdzekļi
2. Pamatlīdzekļu atlikušās vērtības palielinājums	Pamatlīdzekļi	Pamatlīdzekļu pārvērtēšanas rezerve

Avots: autores sastādīta tabula

Pamatlīdzekļu grāmatojumi vērtības samazinājumam pēc atlikušās vērtības pārvērtēšanas metodes

<i>Grāmatojumi</i>	<i>Debets</i>	<i>Kredīts</i>
1. Pamatlīdzekļa uzkrātā nolietojuma summa	Pamatlīdzekļu nolietojums	Pamatlīdzekļi
2. Pamatlīdzekļu atlikušās vērtības samazinājums	Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas samazinājumi vai Pamatlīdzekļu pārvērtēšanas rezerve (ja tāda ir iepriekš izveidota)	Pamatlīdzekļi

Avots: autores sastādīta tabula

Pārvērtējot pamatlīdzekļus, jāievēro piesardzības princips, tos nedrīkst novērtēt pārāk augstu.

Uzņēmumos bieži vien tiek izmantoti pilnīgi amortizēti aktīvi, kuru uzskaites vērtība ir nulle. Tomēr tas nedrīkst būt par vienīgo iemeslu pārvērtēšanas veikšanai. Drīzāk tā ir paredzamā laika neprecīza vai kļūdaina aplēse un MK noteikumu Nr. 488 neievērošana. Jo noteikumu 65. punktā ir noteikts - sabiedrība sagatavo pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laika un tā likvidācijas vērtības (ja tāda paredzama) grāmatvedības aplēses un izvēlas nolietojuma aprēķināšanas metodi. Minētās aplēses regulāri pārskata un, ja nepieciešams, maina. [4]

Iespējamie iemesli, kāpēc komercsabiedrības aktīvu pārvērtēšanu veic reti:

- izvairīšanās no papildus uzskaites, kāda jāveic pārvērtētiem aktīviem uzņēmuma ienākuma uzskaitē;

- vadība neizvērtē zaudējuma ietekmi, kādu atstāj nepareiza izmaksu uzskaitē uz aktīvu novērtējumu un produkcijas un pakalpojumu pašizmaksu un jauno iekārtu iegādi;
- nepietiekami tiek novērtēta tirgus vērtības ietekme.

1.4.3. Pamatlīdzekļu nolietojums

Pamatlīdzekļu nolietojums jeb amortizācija ir process, kura uzdevums ir sadalīt un iekļaut izmaksās ilgtermiņā lietojamu aktīvu vērtību to lietderīgās lietošanas laikā, nevis šo aktīvu novērtēšana. Tātad nolietojuma (amortizācijas) jēdziens nozīmē:

- 1) procesu, kurš nodrošina pamatlīdzekļu objekta, kuru lietderīgās lietošanas laiks ir ierobežots, nolietojamās vērtības pakāpenisku norakstīšanu (amortizēšanu) izmaksās tā paredzētajā lietderīgās lietošanas laikā, kuru galvenokārt ietekmē divi faktori – fiziskais nolietojums un morālā novecošanās. Fizisko nolietojanos ietekmē ekspluatācija, dabas faktoru iedarbība, bet morālo novecošanos – neatbilstība jaunākajām tehnoloģijas prasībām. Nolietojuma aprēķināšanu nevar aizvietot ar regulāriem pamatlīdzekļu remontiem, kuri mēdz pagarināt to kalpošanas laiku. Grāmatvedības uzskaitē amortizācijas aprēķiniem noteicošais ir tā lietderīgās lietošanas laiks, nevis tā fiziskais kalpošanas laiks.
- 2) amortizācijas jēdziens, kuru lieto grāmatvedības uzskaitē, jāsaprot nevis kā pamatlīdzekļu fiziska nolietojšanās vai to tirgus cenas pazemināšanās, bet gan tikai kā vērtības pakāpeniska norakstīšana sabiedrības izmaksās tā lietderīgās lietošanas laikā. [18; 63]

Pamatlīdzekļa sākotnējo vai citu uzskaites vērtību pakāpeniski noraksta tā lietderīgās lietošanas laikā, pielietojot atbilstošu pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķināšanas metodi.

Pamatlīdzekļu izmantošanas politiku nosaka uzņēmuma vadība, kurā ietver apsvērumus par pamatlīdzekļa nolietojamo vērtību, tā lietderīgās lietošanas laiku un nolietojuma aprēķināšanas metodi.

Pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laika aplēse ir vērtējums, kas pamatojas uz uzņēmuma vadības pieredzi izmantojot līdzīgus pamatlīdzekļus. Tas ir viens no svarīgākajiem faktoriem, kas ņemams vērā aprēķinot pamatlīdzekļu nolietojumu, jo tas ietekmē atlikumus finanšu pārskatos un gavenos finanšu rādītājus.

Saskaņā ar 7. LGS pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laika noteikšanai, ņem vērā šādus apsvērumus:

- 1) paredzamais lietošanas laiks uzņēmumā, kuru nosaka pamatojoties uz pamatlīdzekļa paredzamo jaudu vai produkcijas apjomu;
- 2) paredzamais fiziskais nolietojums, kas ir atkarīgs no pamatlīdzekļa lietošanas faktoriem;
- 3) tehniskā un morālā novecošanās;
- 4) juridiskie vai citi pamatlīdzekļa lietošanas ierobežojumi. [7]

Savukārt Lielbritānijas speciālisti iesaka pievērst uzmanību trīs kritērijiem. Lai noteiktu (piešķirtu) nolietojumu pamatlīdzeklim, mums jāzin trīs lietas par aktīvu:

1. izmaksas;
2. lietderīgās lietošanas laiks;
3. paredzamā atlikusī vērtība [15; 430]

Pamatlīdzekļu lietderīgās lietošanas laiks ir regulāri jāpārskata, jo var rasties situācijas, kad tas var paildzināties vai samazināties.

Saskaņā ar MK noteikumu Nr. 488 65. punktu sabiedrība sagatavo pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laika un tā likvidācijas vērtības (ja tāda paredzama) grāmatvedības aplēses un izvēlas nolietojuma aprēķināšanas metodi. Minētās aplēses regulāri pārskata un, ja nepieciešams, maina. [4]

Ja pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laika aplēses būtiski atšķiras no iepriekš noteiktajām, tad izmaiņas atspoguļo finanšu pārskatā kā grāmatvedības aplēšu izmaiņas. Grāmatvedības aplēšu izmaiņas neattiecas uz iepriekšējiem periodiem. Tāpēc šādos gadījumos ir jākorrigē pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laiks un nolietojuma normas turpmākajiem periodiem.

Svarīgi ir saprast no kādas pamatlīdzekļa vērtības tiks rēķināts nolietojums, to sauc par pamatlīdzekļa nolietojamo vērtību. 7. LGS nosaka, ka pamatlīdzekļa nolietojamā summa ir sistemātiski jāsadala visā tā lietderīgās lietošanas laikā. Nolietojamā vērtība ir pamatlīdzekļa iegādes vērtība vai cita vērtība, kas aizstāj iegādes vērtību finanšu pārskatos un no kuras ir atskaitīta pamatlīdzekļa likvidācijas vērtība. Ja pamatlīdzekļa likvidācijas vērtība nav būtiska, to neņem vērā, aprēķinot nolietojamo vērtību.

Likvidācijas vērtība ir aplēstā vērtība, kuru uzņēmums varētu gūt, pārdodot pamatlīdzekli tā lietderīgās lietošanas laika beigās, un no kuras atskaitītas paredzamās tā likvidēšanas izmaksas. Bieži šo vērtību sauc arī par "lūžņu vērtību", jo ne vienmēr pamatlīdzekli tā lietderīgās lietošanas laika beigās pārdod kā vienotu veselumu, bet realizē

tikai atsevišķas tā daļas. Likvidācijas vērtība tiek noteikta iegādes datumā, bet tā ir jāpārskata vismaz katra pārskata gada beigās, veicot pamatlīdzekļu gada inventarizāciju.

Praksē bieži likvidācijas vērtība vispār netiek noteikta. Tomēr uzņēmumu vadībai vajadzētu padomāt par likvidācijas vērtības noteikšanu tādiem pamatlīdzekļiem, kuriem tā tomēr ir būtiska.

7. LGS 51 punkts nosaka, ka pamatlīdzekļa nolietojumu sāk atzīt brīdī, kad pamatlīdzeklis iespējams izmantot paredzētajiem mērķiem. Nolietošanu pārtrauc brīdī, kad tiek pārtraukta pamatlīdzekļa atzīšana.

Savukārt MK noteikumu Nr. 488 66. punktā teikts: Pamatlīdzekļa nolietojumu sāk aprēķināt tajā pārskata gadā, kad pamatlīdzeklis nodots ekspluatācijā. To aprēķina arī tad, ja pamatlīdzeklis netiek aktīvi izmantots (piemēram, tehniskas apkopes, remonta, rekonstrukcijas vai dīkstāves laikā), izņemot gadījumu, ja nolietojuma aprēķināšanai tiek izmantota no pamatlīdzekļa lietošanas intensitātes atkarīga metode. Šādā gadījumā pamatlīdzekļa nolietojuma aprēķināšanu var pārtraukt tik ilgi, cik ilgi pamatlīdzeklis netiek aktīvi izmantots.

Praksē bieži pamatlīdzekļu nolietojumu sāk rēķināt ar nākamā mēneša pirmo datumu pēc pamatlīdzekļa nodošanas ekspluatācijā un pārtauc rēķināt ar nākamā mēneša pirmo datumu pēc tā izslēgšanas vai pēc tā amotrizējamās vērtības pilnīgas iekļaušanas izmaksās.

Grāmatvedības uzskaitē izšķir divu veidu pamatlīdzekļu nolietojumus:

- pamatlīdzekļu nolietojums finanšu vajadzībām (saimnieciskā darbībā), kuru ieskaita izdevumos;
- pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķinu nodokļu vajadzībām, kuru izmanto, lai noteiktu ar nodokli apliekamo ienākumu.

Nolietojums finanšu grāmatvedības vajadzībām

Uzņēmuma vadītājs apstiprinātā pamatlīdzekļu uzskaites nolikumā nosaka pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķina kārtību uzņēmuma finanšu grāmatvedībā, norādot:

- izvēlēto nolietojuma aprēķina metodi;
- pamatlīdzekļu derīgās lietošanas perioda noteikšanas kritērijus. [30; 204]

Nosakot nolietojuma politiku jāņem vērā vēl šādi aspekti:

- sistemātisks nolietojuma sadalījums;
- aktīva derīgums, kuram zūdot aktīva objekta uzskaites vērtība jāsamazina līdz tā atgūstamajai vērtībai;
- aktīva likvidācijas vērtība. [30; 177]

Uzņēmums nosakot pamatlīdzekļu nolietojuma uzskaites kārtību, ņem vērā uzņēmuma darbības īpatnības un iepriekšējo pieredzi. Piemērojamo nolietojuma aprēķina metodi saskaņo ar uzņēmuma vadības plānoto saimniecisko labumu iegūvi no izmantotajiem pamatlīdzekļiem. Izvēlēta pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķina metode, kā arī noteiktais pamatlīdzekļu lietderīgās lietošanas laiks būtiski ietekmē uzņēmuma finanšu rādītājus – peļņu, rentabilitāti, aktīvu un pašu kapitāla vērtību.

Finanšu grāmatvedībā pamatlīdzekļu analītisko uzskaiti veic, kārtojot pamatlīdzekļu uzskaites reģistru, kurā reģistrē visus saņemtos pamatlīdzekļus. Katram objektam atsevišķi iekārto pamatlīdzekļu analītiskās uzskaites un nolietojuma aprēķina karti.

Uzņēmuma pamatlīdzekļu īpatnība ir tā, ka nauda to iegādei tiek tērēta sākumā, to iegādes brīdī, bet iztērētās naudas atgūšana notiek pakāpeniski, atkarībā no šo līdzekļu izlietojuma uzņēmuma darbībā. [29; 4]

Pamatlīdzekļiem ir amortizācijas vērtība un lietderīgās ekonomiskās dzīves laiks jeb derīgās lietošanas laiks, kura gaitā pamatlīdzekļu izmantošana dod labumu. Amortizācijas vērtība tiek sadalīta visā izmantošanas periodā, ņemot vērā likvīdo vērtību, t.i., atlikušo vērtību norakstīšanas brīdī. [22; 108]

Amortizācijai ir pakļauti tikai nolietojuma aktīvi, proti, tādi aktīvi:

1. kurus paredz lietot ilgāk par vienu pārskata periodu un;
2. kuriem ir ierobežots lietderīgās lietošanas laiks un;
3. kuri tiek turēti, lai tos izmantotu preču ražošanai un pakalpojumu sniegšanai, iznomāšanai vai administratīvā nolūkā. [23; 23.-24]

Viens no svarīgākajiem faktoriem, kas ņemams vērā aprēķinot pamatlīdzekļu nolietojumu, ir tā lietderīgās lietošanas laiks uzņēmumā, jo tas ietekmē atlikumus finanšu pārskatos un galvenos finanšu rādītājus. Ja pieņemam, ka pārējie faktori, kas ietekmē nolietojuma summas lielumu, ir vienādi, tad salīdzinot ar ilgāku lietošanas laiku:

- jo īsāks pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laiks, jo lielāka būs nolietojuma summa pārskata periodā;
- jo lielāka nolietojuma summa pārskata periodā, jo mazāka peļņa un pašu kapitāls, kā arī pamatlīdzekļu bilances vērtība. [18; 64. -65]

Pamatlīdzekļi tiek amortizēti to lietderīgās lietošanas laikā:

- laika periodā, kurā uzņēmums paredz izmantot pamatlīdzekli;
- laika periodā, kurā tiek saražots ražošanas vai līdzīgu vienību skaits, ko uzņēmums plāno iegūt no pamatlīdzekļa. [23; 13 lpp.]

Pamatlīdzekļiem rēķina nolietojumu, no to sākotnējās (vai pārvērtētās) vērtības sistemātiski atskaitot nolietojumu. Nolietojumu aprēķina tikai tādiem pamatlīdzekļiem, kuru

lietošanas laiks ir ierobežots un kuri šajā laikā pakāpeniski zaudē savu vērtību. Tādēļ zemes gabalu vērtība nav pakļauta nolietojuma aprēķinam. Pamatlīdzekļa tehnisko apkopju, remonta un rekonstrukcijas laikā nolietojuma aprēķināšana netiek pārtraukta, izņemot gadījumu, ja nolietojuma aprēķināšanai tiek izmantota no pamatlīdzekļa lietošanas intensitātes atkarīga metode. Ja pamatlīdzeklim ir dīkstāve un tam nepastāv tehniskā un morālā novecošanās, tad drīkst pieņemt lēmumu pamatlīdzeklim nerēķināt nolietojumu, līdz periodam, kad pamatlīdzeklim vērtība sistemātiski samazinās tā lietderīgās lietošanas laikā.

Nosakot šo derīgās lietošanas laiku, nolietojuma (amortizācijas) periodu, katrā ziņā jāņem vērā arī apstākļi, kuru dēļ derīgās izmantošanas laiks būs īsāks nekā objekta fiziskās nolietojuma laiks. Nolietojuma perioda ilgumu ietekmē ne tikai fiziskā nolietojumā, bet arī citi apstākļi:

- konstruktīvā novecošanās un tehnoloģiskais progress;
- izmaiņas tirgus pieprasījumā pēc produkcijas, ko izgatavo ar šo pamatlīdzekli;
- likumiski ierobežojumi (piemēram, attiecīgā nomas termiņa izbeigšanās). [27; 36]

Lietderīgās lietošanas laiku parasti nosaka visai pamatlīdzekļu kategorijai kopumā, tomēr atsevišķiem pamatlīdzekļu objektiem tas var atšķirties, piemēram, tādiem, kuri ir iegādāti jau lietoti vai ir unikāli.

Praksē izplatītākā kļūda, kas tiek pieļauta, pamatlīdzekļu lietderīgās izmantošanas laika noteikšanā ir, ka tiek prognozēts pārāk īss ilgtermiņa materiālā aktīva izmantošanas laiks. Tā rezultātā uzņēmumā tiek izmantoti pilnīgi noamortizēti aktīvi, kuru uzskaites vērtība ir nulle. Tas nozīmē, ka grāmatvedības uzskaitē netiek ievērotas MK noteikumu Nr. 488 prasības, kur noteikts - Sabiedrība sagatavo pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laika un tā likvidācijas vērtības (ja tāda paredzama) grāmatvedības aplēses un izvēlas nolietojuma aprēķināšanas metodi. Minētās aplēses regulāri pārskata un, ja nepieciešams, maina

Savukārt likvidācijas vērtība ar aktīvu objekta atlikusī vērtība, ko uzņēmums paredz iegūt par aktīvu objektu tā lietderīgās lietošanas laika beigās, atskaitot paredzamās atsavināšanas izmaksas. Likvidācijas vērtība ietilpst nolietojuma vērtības aprēķinā, tādēļ pirmsākumā tā tiek noteikta, pamatojoties uz ekonomisku aprēķinu investīcijas projekta ietvaros. Visbiežāk par likvidācijas vērtību tiek pieņemta:

- tā vērtība, par kādu paredzams pārdot aktīvu objektu tā lietderīgās lietošanas beigās;
- aktīva objekta atlikusī vērtība tā lietderīgās lietošanas laika beigās. [30; 177]

Praksē likvidācijas vērtība gandrīz netiek izmantota, aprēķinot nolietojumu Latvijas komercsabiedrībās, tās nozīme netiek pilnībā novērtēta. Ja tiktu noteikta likvidācijas vērtība, tas ļautu uzņēmumiem izvairīties no aktīviem bilancē ar nulles atlikušo vērtību.

Pamatlīdzekļa nolietojuma aprēķināšanu (amortizāciju) pārtrauc tad, ja:

- pamatlīdzekļa sākotnējā vai cita uzskaites vērtība vai šīs vērtības un pamatlīdzekļa likvidācijas vērtības (ja tāda paredzama) starpība ir pilnībā norakstīta (amortizēta);
- saskaņā ar jauno grāmatvedības aplēsi pamatlīdzekļa likvidācijas vērtība ir vienāda ar tā bilances vērtību vai pārsniedz to;
- pamatlīdzeklis tiek izslēgts.

Pamatlīdzekļa nolietojuma aprēķināšanai var tikt izmantotas dažādas metodes:

- lineārā metode;
- atlikumus samazinošā metode (aritmētiski vai ģeometriski regresīvā metode);
- vienību kopsomas metode.

Lineārā metode paredz, ka pamatlīdzekļa nolietojamā vērtība tiek vienmērīgi norakstīta izmaksās visā pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laikā. Nolietojuma summa pārskata periodā aprēķināma, pamatlīdzekļa nolietojamo vērtību dalot ar lietderīgās izmantošanas gadu skaitu jeb reizinot ar nolietojuma normu procentos. Uzņēmumos, kuros nolietojumu aprēķina biežāk nekā vienu reizi gadā, pamatlīdzekļa analītiskajā uzskaitē nolietojuma periodu nosaka mēnešos. Šāda pieeja novērš kļūdas turpmākā nolietojuma aprēķināšanā, ja iespējama pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laika jeb uzskaites vērtības korekcija. Praksē lineārā metode ir guvusi visplašāko pielietojumu, ko nosaka nevien tās vienkāršība, bet arī tas, ka lieneārā metode nodrošina nepieciešamo ienākumu un izdevumu atbilstību gadījumos, kad aktīvu ekspluatācija noris vairāk vai mazāk vienmērīgi visā lietderīgās lietošanas laikā.

Aritmētiski regresīvā metode paredz vispirms saskaitīt visus derīgās lietošanas gadus un ar iegūto summu dalīt pamatlīdzekļu sākotnējās vērtības reizinājumu ar atlikušo derīgās lietošanas gadu skaitu. Ja pieņemam, ka ekspluatācijas laiks objektam ir 5 gadi, tad skaita: $1+2+3+4+5=15$. Pirmajā ekspluatācijas gadā noraksta $5/15$ no objekta sākotnējās vērtības, otrajā gadā – $4/15$, trešajā gadā – $3/15$ u.t.t., un pēdējā, piektajā, gadā noraksta $1/15$ no sākotnējās vērtības.

Aritmētiski regresīvā metode Latvijā ir maz lietota un lielam pamatlīdzekļu skaitam šī metode tomēr ir grūti lietojama, jo nolietojuma summas jāaprēķina katram objektam atsevišķi atšķirībā no ģeometriski regresīvās metodes, kur nolietojumu var aprēķināt veselai objektu grupai ar vienādu nolietojuma normu. [26; 126]

Izmantojot šo metodi pamatlīdzekļu nolietojuma summa tāpat kā ģeometriski regresīvās metodes gadījumā ir vislielākā pirmajā gadā, bet pēc tam ar katru gadu samazinās.

Ģeometriski regresīvā metode paredz, ka noteikto nolietojuma normu, kas izteikta procentos, palielina divas reizes, bet nolietojuma summu rēķina no pamatlīdzekļu atlikušās vērtības. Ja nolietojumu rēķina izmantojot šo metodi, tad pirmajos gados tas ir daudz lielāks

nekā pēdējos gados. Metode ieteicama pamatlīdzekļiem, kuri var ātri morāli novecoties vai kuru ekspluatācija saistās ar ievērojamiem ekspluatācijas izdevumiem (jo pamatlīdzekļu objekts vecāks, jo lielāki izdevumi), izlīdzinot izdevumus pa periodiem. [20; 246]

Jāņem vērā, ka izmantojot šo nolietojuma aprēķina metodi, pamatlīdzekļa atlikusī vērtība pēdējā tā kalpošanas gadā nekad nesasniedz nulli, tāpēc atlikušo vērtību noraksta pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laika pēdējā gadā.

Metodi piemēro nolietojuma aprēķināšanai saskaņā ar likuma „Par uzņēmuma ienākuma nodokli” 13. pantu, galvenokārt visai pamatlīdzekļu kategorijai kopumā.

Vienību kopsummās metode, kas speciālajā literatūrā tiek arī saukta par ražošanas metodi jeb no pamatlīdzekļa lietošanas intensitātes atkarīgo metodi, ir saistīta nevis ar lietderīgās lietošanas laiku, bet gan ar ekspluatācijas intensitāti. Pamatlīdzekļa nolietojuma gada summa tiek noteikta atkarībā no attiecīgā pamatlīdzekļa paredzētās jaudas un tā faktiskās izmantošanas attiecīgajā laika posmā. Lai pielietotu šo metodi, uzņēmumam jānodrošina ļoti precīza attiecīgā pamatlīdzekļu objekta izstrādes uzskaitē.

Izvēlēto nolietojuma aprēķināšanas metodi uzņēmums lieto pastāvīgi, izņemot gadījumu, ja būtiski mainījušies apstākļi attaisno metodes maiņu. Šādas izmaiņas uzskata par grāmatvedības aplēses maiņu un par to sniedz informāciju finanšu pārskata pielikumā.

Nolietojums nodokļu vajadzībām

Lielbritānijas autori atzīst - ir pilnīgi dabiski, ka visās valstīs nodokļu institūcijām ir interese par nolietojuma summu, ko iekasē, aprēķinot ar nodokli apliekamo ienākumu. Šī interese ir balstīta uz diezgan precīzām likmēm un metodēm, ko izmanto (kā lielākajā daļā valstu), ar iejaukšanos tikai tad, ja maksa ir nepamatota (kā Nīderlandē). [13; 255]

Latvijā kārtību, kādā nodokļa aprēķināšanas vajadzībām aprēķina un noraksta pamatlīdzekļu nolietojumu un nemateriālo ieguldījumu vērtību, nosaka likuma “Par uzņēmumu ienākuma nodokli” 13. pants. Nolietojuma aprēķināšana uzņēmuma ienākuma nodokļa vajadzībām noteikta Ministru kabineta 04.07.2006. noteikumos Nr. 556 „Likuma „Par uzņēmumu ienākuma nodokli” normu piemērošanas noteikumi”. Šajos noteikumos ir aprakstīta kārtība par pamatlīdzekļu kartīšu aizpildīšanu, kā arī noteikumu pielikumos sniegti praktiski piemēri.

Nodokļu maksātājs ar uzņēmuma ienākuma nodokli apliekamo ienākumu palielina par uzņēmuma gada pārskatā uzrādīto pamatlīdzekļu nolietojuma un norakstīto nemateriālo ieguldījumu vērtību summu. Bet apliekamo ienākumu samazina par nodokļa aprēķināšanas vajadzībām aprēķināto pamatlīdzekļu nolietojuma un nemateriālo ieguldījumu vērtību summu.

Jāņem vērā likuma "Par uzņēmuma ienākuma nodokli" 13. panta 1 daļā noteikto, ka uzņēmumu ienākuma nodokļa vajadzībām pamatlīdzekļu nolietojumu noraksta tikai par saimnieciskajā darbībā izmantotajiem pamatlīdzekļiem. Ja ir dīkstāve, tad uzņēmumu ienākuma nodokļa vajadzībām nolietojumu nerēķina, bet finanšu grāmatvedībā to turpina rēķināt sakarā ar pamatlīdzekļu morālo nolietošanos.

Pamatlīdzekļu nolietojumu uzņēmuma ienākuma nodokļa vajadzībām rēķina par katru pamatlīdzekli atsevišķi - ēkām un to daļām, būvēm, ilggadīgajiem stādījumiem, naftas izpētes un ieguves platformām, naftas izpētes un ieguves kuģiem, jaunām - pēc 2005.gada 31.decembra iegādātām - ražošanas tehnoloģiskajām iekārtām, vieglajiem automobiļiem, motocikliem, jūras un upes transporta līdzekļiem un gaisa transporta līdzekļiem, kā arī attiecībā uz pamatlīdzekļiem, kas saimnieciskajā darbībā netiek izmantoti vai tiek izmantoti tikai daļēji.

Attiecībā uz pamatlīdzekļiem, kas iegādāti vai izveidoti laikposmā, kad attiecīgajai teritorijai piešķirts īpaši atbalstāmās teritorijas statuss, nolietojumu rēķina atsevišķi no pārējiem attiecīgās kategorijas pamatlīdzekļiem.

Vieglajiem automobiļiem, motocikliem, jūras un upes transporta līdzekļiem un gaisa transporta līdzekļiem (izņemot operatīvo transportlīdzekli vai speciālo vieglo automobili, vai vieglo automobili, kas speciāli aprīkots, lai pārvadātu riteņkrēslos sēdošās personas ar invaliditāti, vai jaunu vieglo automobili, kas tiek izmantots kā pilnvarotā automobiļu tirgotāja demonstrācijas automobīlis) taksācijas perioda nolietojumu aprēķina katra pamatlīdzekļa atlikušajai vērtībai pirms taksācijas perioda nolietojuma atskaitīšanas, piemērojot pamatlīdzeklim noteikto nolietojuma likmi, kas reizināta ar koeficientu 1,5. [3]

Divkāršo nolietojuma likmi arī nepiemēro jaunām ražošanas tehnoloģiskajām iekārtām, kuras nodokļa maksātājs iegādājies vai izveidojis taksācijas periodā, kas sākas 2006.gadā, un turpmākajos taksācijas periodos un kuras izmanto saimnieciskajā darbībā.

Pirms taksācijas perioda nolietojuma summas aprēķināšanas katras jaunas ražošanas tehnoloģiskās iekārtas iegādes vērtību vai izveidošanas vērtību tajā taksācijas periodā, kurā attiecīgā iekārta iegādāta vai izveidota, palielina, reizinot to ar šādiem koeficientiem:

1. pamatlīdzekļiem, kas iegādāti vai izveidoti taksācijas periodā, kas sākas 2006.gadā, - 1,5;
2. pamatlīdzekļiem, kas iegādāti vai izveidoti taksācijas periodā, kas sākas 2007.gadā, - 1,4;
3. pamatlīdzekļiem, kas iegādāti vai izveidoti taksācijas periodā, kas sākas 2008.gadā, - 1,3;
4. pamatlīdzekļiem, kas iegādāti vai izveidoti taksācijas periodā, kas sākas 2009.gadā, - 1,5;
5. pamatlīdzekļiem, kas iegādāti vai izveidoti taksācijas periodā, kas sākas 2010.gadā, - 1,5;
6. pamatlīdzekļiem, kas iegādāti vai izveidoti taksācijas periodā, kas sākas 2011.gadā, - 1,5;
7. pamatlīdzekļiem, kas iegādāti vai izveidoti taksācijas periodā, kas sākas 2012.gadā, - 1,5;

8. pamatlīdzekļiem, kas iegādāti vai izveidoti taksācijas periodā, kas sākas 2013.gadā, - 1,5;
 9. pamatlīdzekļiem, kas iegādāti vai izveidoti taksācijas periodā, kas sākas 2014.gadā, un turpmākajos taksācijas periodos, līdz taksācijas periodam, kas sākas 2020.gadā, - 1,5.

Pārējiem pamatlīdzekļiem nolietojumu rēķina par visu kategoriju kopā. Nodokļa maksātāja pamatlīdzekļiem taksācijas perioda nolietojuma summu aprēķina no katras pamatlīdzekļu kategorijas atlikušās vērtības pirms taksācijas perioda nolietojuma atskaitīšanas, piemērojot attiecīgajai pamatlīdzekļu kategorijai noteikto nolietojuma likmi divkāršā apmērā.

Gada nolietojumu uzņēmuma ienākuma nodoklim aprēķina pēc šādas formulas:

$$\text{Gada nolietojums} = 2 \cdot (N_{\text{nod}}/100) \cdot F_a \quad (1.1)$$

kur N_{nod} – nolietojuma likme nodokļa vajadzībām, %;

F_a – pamatlīdzekļu kategorijas atlikusī vērtība uz taksācijas gada sākumu [25;16]

1.6. tabula

Nolietojuma likmes uzņēmumu ienākuma nodokļa vajadzībām

Kategorija	Nolietojuma likme	Pamatlīdzekļu veids
1	5%	Ēkas, būves, ilggadīgie stādījumi.
2	10%	Dzelzceļa ritošais sastāvs un tehnoloģiskās iekārtas, jūras un upju flotes transportlīdzekļi, flotes un ostu tehnoloģiskās iekārtas, enerģētiskās iekārtas.
3	35%	Skaitļošanas iekārtas un to aprīkojums, tai skaitā drukas ierīces, informāciju sistēmas, datoru programmprodukti un daru uzkrāšanas iekārtas, sakaru līdzekļi, kopētāji un to aprīkojums.
4	20%	Pārējie pamatlīdzekļi, izņemot 5. kategorijā minētos pamatlīdzekļus.
5	7,5%	Naftas izpētes un ieguves platformas kopā ar to funkcionēšanai nepieciešamajām iekārtām, kuras atrodas uz šīm platformām, naftas izpētes un ieguves kuģi.

Avots: LR likums „Par uzņēmumu ienākuma nodokli” 13. pants

Attiecīgās pamatlīdzekļu kategorijas atlikušo vērtību, no kuras aprēķina taksācijas perioda nolietojumu, nosaka, palielinot pamatlīdzekļu kategorijas pirmstaksācijas perioda atlikušo vērtību par taksācijas periodā iegādāto vai izveidoto pamatlīdzekļu vērtību un par kapitālajām izmaksām attiecīgās kategorijas pamatlīdzekļiem un samazinot par taksācijas periodā izslēgto vai stihiskas nelaimes rezultātā vai citādā piespiedu kārtā zaudēto pamatlīdzekļu atlikušo vērtību summu, kas noteikta maksātāja finanšu grāmatvedībā to

izslēgšanas brīdī. Ja minētajos aprēķinos tiek iegūta negatīva bilance, attiecīgo summu pieskaita pie nodokļa maksātāja apliekamā ienākuma, bet kategorijas bilanci pielīdzina nullei.

Pamatlīdzekļa atlikušo vērtību palielina par pamatlīdzekļa uzlabošanas, atjaunošanas un rekonstrukcijas izmaksām, kuras radušās, pievienojot vai nomainot daļas vai detaļas, un kuras būtiski palielina pamatlīdzekļa ražošanas potenciālu vai pagarina tā ekspluatācijas laiku. Pamatlīdzekļa atlikušo vērtību samazina par izslēdzamās pamatlīdzekļa daļas vai detaļas atlikušo vērtību. Ja nomainītās daļas vai detaļas atlikusī vērtība nav aprēķināta atsevišķi, pamatlīdzekļa vērtību samazina par amortizētās aizstāšanas izmaksām.

V. Zariņa ir apkopojusi galvenās atšķirības pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķināšanā un uzskaitē finanšu vajadzībām un nodokļu vajadzībām, tās attēlotas 1.2. tabulā.

1.7. tabula

Pamatlīdzekļu nolietojums finanšu grāmatvedības un nodokļu vajadzībām

<i>Pamatlīdzekļu nolietojums</i>	
<i>Finanšu grāmatvedība</i>	<i>Nodokļa aprēķins</i>
Uzņēmumā apstiprinātās nolietojuma normas	UIN likuma 13. panta noteiktās likmes
Uzņēmumā apstiprināta nolietojuma metode	Ģeometriski degresīvā metode ar divkāršu nolietojuma normu
Tiek ņemts vērā laika periods, kurā pamatlīdzeklis tiek izmantots	Neņem vērā mēnešus, cik ilgi pamatlīdzeklis atradies uzņēmumā
Rēķina katram objektam atsevišķi	Pārsvarā rēķina visai grupai kopumā
Uzskaita finanšu grāmatvedības kontos	Negrāmato, uzskaita ārpus bilances
Atspoguļo peļņas vai zaudējuma aprēķinā	Neatspoguļo peļņas vai zaudējuma aprēķinā, bet gan UIN deklarācijā

Avots: Ilgtermiņa materiālo aktīvu uzskaitē un novērtēšana [30; 180]

Darba autore daļēji piekrīt V. Zariņas nolietojuma salīdzinājumam. V. Zariņa raksta, ka pamatlīdzekļu nolietojumam nodokļa aprēķinam tiek izmantota ģeometriski degresīvā metode ar divkāršu nolietojuma normu, taču UIN likuma 13. pantā ir minēti izņēmumi ar citiem nolietojuma koeficientiem.

Uzņēmuma ienākuma nodokļa aprēķināšanas ideoloģija, kura ietverta deklarācijā, paredz, ka tas nolietojums, kuru uzņēmums izmanto kārtējās uzskaites vajadzībām, sastādot uzņēmuma gada pārskatu, netiek ņemts vērā nodokļu aprēķinā. Taču, tā kā šī nolietojuma summa ir samazinājusi uzņēmuma peļņu attiecībā uz nodokļiem, tad šī summa, aprēķinot apliekamo ienākumu, tiek izslēgta no tā.

1.4.4. Pamatlīdzekļu izslēgšana

Ja komercsabiedrībai nav ekonomiski izdevīgi kādu pamatlīdzekli turpmāk izmantot vai rīkoties ar to, to izņem no saimnieciskās darbības un izslēdz no ilgtermiņa materiālo aktīvu sastāva.

Pamatlīdzekļu izslēgšanas iemesli var būt dažādi:

- pamatlīdzekļu likvidācija;
- pamatlīdzekļu realizācija;
- pamatlīdzekļu nodošana kādam citam bez maksas (dāvināšana);
- pamatlīdzekļu nodošana citu uzņēmumu pamatkapitālā;
- pamatlīdzekļu nozagšana;
- pamatlīdzekļu zaudēšana stihisku nelaimju vai citu neparedzētu apstākļu dēļ. [30; 158]

No iepriekš minētā darba autore secina, ka pamatlīdzekli no grāmatvedības uzskaites izslēdz tad, kad tas:

- tiek atsavināts vai;
- tiek likvidēts, ja no tā izmantošanas vai atsavināšanas nākotnē vairs netiek gaidīti saimnieciskie labumi.

Pamatlīdzekļa izslēgšanu atspoguļo grāmatvedības uzskaitē tajā pārskata periodā, kad tas tiek atsavināts vai likvidēts.

Peļņu vai zaudējumus, kas radušies pamatlīdzekļu atzīšanas pārtraukšanas dēļ, iekļauj peļņas vai zaudējumu aprēķinā periodā, kad notikusi atzīšanas pārtraukšana (ja vien normatīvie akti nenosaka citādi). Neto peļņu vai zaudējumus no pamatlīdzekļu atsavināšanas atzīst postenī „Pārējie uzņēmuma saimnieciskās darbības ieņēmumi” vai „Pārējās uzņēmuma saimnieciskās darbības izmaksas. [9; 21]

Uzņēmuma saimnieciskās darbības laikā pamatlīdzekļi nolietojas, noveco fiziski un morāli. Fiziskais nolietojums izpaužas kā pamatlīdzekļa sākotnējo fizisko īpašību pasliktināšanās, savukārt morālā novecošana izpaužas divās formās:

- ražošanas līdzekļi neatbilst zinātnes un tehnikas sasniegumu līmenim;
- pamatlīdzekļu elementu vērtība pazeminās, un samazinās amortizācijas atskaitījumi pašizmaksā.

Izslēdzot iegādes vai ražošanas pašizmaksā novērtētu pamatlīdzekļu objektu, tā uzskaites vērtība un uzkrātas nolietojums jānoraksta no attiecīgajiem grāmatvedības kontiem, ieņēmumi vai zaudējumi sakarā ar izslēgšanu jāuzrāda peļņas vai zaudējumu aprēķinā pārējo uzņēmuma saimnieciskās darbības ieņēmumu (vai izdevumu) sastāvā. [19; 66]

Izslēdzot augstākā vērtībā pārvērtētu pamatlīdzekļu objektu, peļņas vai zaudējumu aprēķinā jāuzrāda gan ieņēmumi vai zaudējumi no izslēgšanas, gan attiecīgā objekta pārvērtēšanas rezerves atlikuma summa.

Grāmatojumi pamatlīdzekļa izslēgšanai:

Debets „Pārējās uzņēmuma saimnieciskās darbības izmaksas”

Debets „Uzkrātais nolietojums”

Kredīts „Pamatlīdzekļi”

2. SIA „PRINT” DARBĪBAS RAKSTUROJUMS UN ILGTERMIŅA IEGULDĪJUMU UZSKAITE

2.1. SIA “Print” darbības nozare

SIA “Print”, tika dibināta 2006. gada maijā. Uzņēmums nodarbojas ar poligrāfijas izstrādājumu izgatavošanu, CSP noteiktais NACE kods – citur neklasificētu izdevumu iespiešana 22.22. “Print” tā ir drukāšanas un iesiešanas ražotne Rīgā, Latvijā, kas specializējas dažādu veidu grāmatu izgatavošanā, nodrošinot pilna cikla ražošanas procesu un preces piegādi klientam. Ražotne ir tā izveidota, lai nodrošinātu īsāko un ātrāko ražošanas ciklu augstas kvalitātes grāmatām. Nepilnu deviņu darbības gadu laikā uzņēmums ir kļuvis par vienu no lielākajiem grāmatu ražotājiem Baltijā un ir ierindojies starp Latvijas 150 lielākajiem uzņēmumiem. SIA “Print” ir poligrāfijas nozares līderis Latvijā un arī Baltijā.

Poligrāfija – nozare, kas nodrošina iespieddarbu (laikrakstu, žurnālu, grāmatu, iepakojuma, u.c.) ražošanu, ir viena no visstraujāk augošajām ekonomikas un ražošanas nozarēm gan Latvijā, gan visā pasaulē, jo nodrošina gan izziņas materiālu un nesēju izgatavošanu, gan reklāmas un iepakojuma ražošanu.

Iespiedindustrijas un ar to saistīto nozaru attīstības pakāpe jebkurā pasaulē valstī norāda ne tikai uz tās zinātniski tehniskās, bet lielā mērā arī ekonomiskās, sociālās, kultūras un intelektuālās attīstības līmeni, sabiedrības spēju akumulēt citu valstu un sabiedrību uzkrāto intelektuālo un kultūras mantojumu un integrēties to savstarpējās norisēs.

Jēdziens „iespiedindustrija” ietver plašu nozaru kopumu:

- iespiedprodukcijas ražošanu (grāmatas, periodiskie izdevumi, reklāma u.c.);
- papīra izstrādājumu ražošanu (kartona iepakojums, etiķetes, kancelejas preces u.c.);
- iespieddarbu sagatavošanu (dizaina izstrāde, maketēšana, konstruēšana u.c.);
- iespiedprodukcijas producēšana un realizācija (izdevējdarbība).

Nozares produkcijas pieprasījums un attiecīgi – piedāvājums – ir cieši saistīts gan ar iedzīvotāju pirktspēju, gan uzņēmumu finansiālo situāciju. Daļa nozares produkcijas (grāmatas, preses un reprezentācijas izdevumi) saskaņā ar Maslova izstrādāto vajadzību hierarhiju ir uzskatāma par augstākā līmeņa vajadzībām, ko cilvēki atļaujas apmierināt tad, kad spējuši tikt galā ar neatliekamiem izdevumiem. Tomēr daļa iespiedprodukcijas (iepakojums, etiķetes, informatīvie materiāli u.c.) uzskatāmi par produktiem, kas ietilpst sabiedrības patēriņa pamatslānī.

Mūsdienu iespiedindustrijai un ar to saistītām nozarēm piemīt augsts tehnoloģiskais līmenis un nemitīga tā attīstība, kas prasa atbilstošu darbinieku kvalifikāciju. Tā ir prestiža

ražošanas nozare ar stabilu nākotnes attīstības potenciālu gan vietējā, gan eksporta tirgos, kur Latvijas poligrāfijas uzņēmumi strādā ļoti veiksmīgi. Izdevējdarbība nevar orientēties uz latviešu grāmatu eksportu, tādēļ šajā nozarē attīstības iespējas nav jāmeklē tikai vietējā tirgū.

Latvijas iespiedindustrijā nav praktiski nekādas valsts līdzdalības. Starp mūsu valsts radošajām industrijām tai ir vislielākais ekonomiskais eksporta potenciāls. Pēc Latvijas Poligrāfijas uzņēmumu asociācijas datiem kopumā iespiedindustrijā par regulāri ražojošiem var uzskatīt 350 uzņēmumus, kas nodarbina aptuveni 4300 darbiniekus. [11]

Šī nozare ir investīciju ietilpīga. Pateicoties lieliem finansiāliem ieguldījumiem un ievērojamai strādājošo kvalifikācijas paaugstināšanai, 20 gadu laikā tā ir sasniegusi Eiropas vidējo līmeni, kas ļauj industrijai sekmīgi konkurēt gan Rietumu, gan Austrumu tirgos.

Nemitīga tehnoloģiju attīstība un darbaspēka augstā kvalifikācija nosaka salīdzinoši augsto saražotās produkcijas rādītāju nozarē uz vienu nodarbināto. Starp apstrādes rūpniecības nozarēm poligrāfija šajā jomā ierindojas otrajā vietā aiz elektroniskās rūpniecības.

Pēdējo gadu laikā jaunas ražotnes uzcēluši un gandrīz pilnībā tās nokomplektējuši ar vismodernākajām iekārtām tādi uzņēmumi kā SIA “Livonia print”, SIA “Jelgavas tipogrāfija”, SIA “PNB Print”, SIA “Dizaina un poligrāfijas nams”, AS “Liepājas papīrs” u.c. Lielie ieguldījumi veikti arī uzņēmumos AS “VG Kvadra Pak”, SIA “UnitedPress tipogrāfija”, SIA “Poligrāfijas grupa Mūkusalā”, SIA “Latgales druka”, SIA “Talsu tipogrāfija”, SIA “Veiters korporācija” u.c. [11]

Poligrāfijas nozare pēdējos gados ir bijusi Latvijas paraugbērns – investē iekārtās, ražo produktus ar pievienoto vērtību, apgūst eksporta tirgus kā rietumu, tā austrumu pusē, audzē apgrozījumu un peļņu. Un, kaut arī situācijas saasināšanās austrumu pusē lielākoties tieši neietekmē nozares uzņēmumu darbību, pastarpināti konflikta sekas izjūt poligrāfijas uzņēmumi, kas pievērsušies iepakojuma, etiķešu ražošanai un kas ražo vietējiem Latvijas pārtikas rūpniekiem, kuriem savukārt daļa eksporta tirgu atrodas Krievijas teritorijā. Riski, kas saistīti ar Krievijas tirgu, katram uzņēmumam ir individuāli.

Vērtējot Latvijas tirgu kopumā, gan poligrāfija un iepakojumu ražošana, gan citas nozares pastarpināti var ciest no eksporta aizliegumiem. Vienlaikus prognozējams, ka efekts nozares griezumā netiek sagaidīts būtisks. Atsevišķiem uzņēmumiem var samazināties apjomi, ja tie ir piesaistīti konkrētām produktu grupām, bet kopumā nozarei tas nav sagaidāms.

Poligrāfijas nozares apgrozījums 2012. gadā bija 300 miljoni eiro, 2013. gadā nozare ir pieaugusi par 12% – līdz 336 miljoniem eiro, liecina Latvijas Poligrāfijas uzņēmumu asociācijas apkopotā informācija. Nozares eksports veido gandrīz 70% no kopējā

apgrozījuma. Arī nozares uzņēmumu tops atspoguļo veiksmīgā gada rezultātus, lielākā daļa ir strādājusi ar vērā ņemamu pieaugumu. [11]

Latvijas Poligrāfijas uzņēmumu asociācija šogad nozarē paredz lielas investīcijas, apmēram 20 – 25 miljoni eiro, piesaistot Eiropas fondu naudu. Lielākās investīcijas plāno veikt SIA “Livonia Print”, SIA “Jelgavas tipogrāfijā”, SIA “Poligrāfijas grupā Mūkusala”, SIA “PNB Print” u.c.

Pēdējos gados Latvijas poligrāfijas un iepakojumu ražošanas nozare, piesaistot ES fondus, ir veikusi būtiskas investīcijas, kas ceļ to konkurētspēju un dod labas perspektīvas Eiropas tirgū. To apliecina augošie eksporta apjomi uz šo reģionu, it īpaši uz Skandināviju.

2014. gads bija vēlēšanu gads un tas palīdzēja nozarei, bija jūtams pienesums – tika drukāti plakāti, laikraksti utt. Šie pasūtījumi diezgan vienmērīgi sadalās pa tipogrāfijām. 2014. gadā plānotais nozares apgrozījuma pieaugums pozitīvajā variantā varētu būt ap 8%. Poligrāfijas nozare ir ļoti jutīga un ātri reaģē uz ekonomiskām svārstībām. Piemēram, uzņēmumi var samazināt reklāmas apjomu, nedrukāt materiālus u.tml., un tas uzreiz ietekmē poligrāfijas uzņēmumus.

Lielie uzņēmumi, strādājot eksportam, atstāj mazajiem un vidējiem Latvijas tirgu. Tas ir izdevīgi visai nozarei kopumā. Piemēram, “Livonia Print” strādā tikai eksportam, “PNB Print” mazākā daļa ir arī vietējais tirgus, “Jelgavas tipogrāfijai” apmēram puse ir vietējais tirgus utt., savukārt tiem uzņēmumiem, kuru apgrozījums ir ap vienu miljonu, paliek Latvijas tirgus. Protams, vietējā tirgus sarukums ietekmē poligrāfijas uzņēmumus. [11]

Poligrāfijas nozares eksporta tirgi pārsvarā ir Norvēģija, Zviedrija, Somija, Dānija un Islande. Šajās valstīs tendence ir augoša. Lai cik tas jutīgi būtu, tomēr nozares perspektīvas tiek saskatītas arī Krievijas virzienā.

Īsa informācija par SIA “Print”:

- **Pamatkapitāls** 1 500 000,00 EUR
- **Dalībnieki, daļu īpatsvars** XXX, Norvēģijas pilsonis – 96,53%
XXX, Latvijas pilsonis – 3,47%
- **Darbinieku skaits 2014.g. decembrī** 456
- **Apgrozījums 2014.g.** 43,2 miljoni eiro
- **Peļņa** 1,69 miljoni eiro
- **Ražotnes darba laiks** 24 studas, 7 dienas nedēļā
- **Realizēto projektu skaits 2014.g.** 8 118
- **Saražotās grāmatas 2014.g.:** 25 982 000
- **Apdrukāto lapu skaits 2014.g.:** 212,8 miljoni

Nozares uzņēmumiem, kas strādā ne tikai vietējam Latvijas tirgum, bet savu produkciju eksportē arī uz ārvalstīm, ir jāspēj konkurēt ne tikai ar cenu, bet arī ar augstu kvalitāti, elastīgu piedāvājumu, labu servisu un spēju veikt nestandarta pasūtījumus.

Novecojušu iekārtu un nepietiekoši profesionālu darbinieku dēļ lielākajā daļā mazo Latvijas tipogrāfiju netiek nodrošināta klienta pieprasītā poligrāfijas darbu kvalitāte, savukārt lielākie poligrāfijas uzņēmumi – šī brīža tirgus līderi, praktizē cenu līdera stratēģiju, kas bieži noved pie cenu kariem tirgū. Tajā pašā laikā rodas papildus draudi – gadījumā, ja tirgū ienāk jauns poligrāfijas uzņēmums, kas nodrošina augstu, klienta vajadzībām un vēlmēm atbilstošu kvalitāti, prasot par to atbilstošu samaksu, bet samazinot izmaksas uz inovatīvu tehnoloģiju un darbinieku kompetences rēķina, esošie tirgus līderi ļoti strauji zaudēs savas pozīcijas.

Augstākminētie apstākļi veicināja jauna un spēcīga uzņēmuma ienākšanu grāmatu izgatavošanas tirgū. 2006. gada rudenī tika izveidota SIA „Print”, kura specializējas tikai grāmatu izgatavošanā, pie tam apkalpojot ārvalstu klientus kā galveno mērķgrupu un pakāpeniski audzējot Latvijas klientu daļu apgrozījumā. Naudas piesaistīšana, telpu noma un izbūve, iekārtu, materiālu piegādātāju izvēle un citu organizatorisko jautājumu kārtošana ilga apmēram 6-8 mēnešus, kā rezultātā 2007. gada vidū tika piegādātas jaunas, modernas ražošanas iekārtas. Pēc to uzstādīšanas jūlijā uzņēmums uzsāka ražošanu, un līdz gada beigām piecu mēnešu laikā sasniedza 1,4 milj. eiro apgrozījumu. Ar katru gadu apgrozījums strauji audzis un 2014. gada beigās uzņēmuma apgrozījums jau sasniedza 43,2 milj. eiro.

Uzņēmums tikai veidots ar mērķi izveidot modernu poligrāfijas ražotni ar minimālu darbinieku skaitu un augstu ražošanas efektivitāti. Tas ir izveidots gada laikā, izmantojot gan personiskos līdzekļus, gan piesaistot Swedbankas finanšu līdzekļus un riska kapitāla fonda finansējumu ar „EKO investora” atbalstu.

Uzņēmumā tiek nodrošināts pilns grāmatu ražošanas cikls, t.i., pirmsiespiešanas cikls (failu pārbaude, automātiskā montāža, Computer To Plate iespiedplašu izgatavošana utml.), iespiešanas cikls (ofseta druka uz „Heidelberg” iespiedmašīnām) un pēcapstrādes cikls (lokšņu locīšana, šūšana, sanešana, grāmatu iesiešana mīkstā un cietā sējumā, folijas uzklāšana utml. procesi). Vidējais ražošanas laiks grāmatai ir 3-4 nedēļas no brīža, kad klients sūta drukāšanai gatavus PDF failus. SIA “Print” piedāvā saviem klientiem atbalstu no brīža, kad rodas ideja par grāmatas izgatavošanu, līdz pilnīgai tās pabeigšanai.

Ražotne ir aprīkota ar poligrāfijas nozares jaunākajām tehnoloģijām, kas ļauj sasniegt augstu ražošanas efektivitāti un piedāvāt kvalitatīvu produktu iespējami īsā laikā. Lai ražotne būtu efektīva un produktīva, uzņēmumā katru gadu tiek veiktas papildus investīcijas.

SIA „Print” redz savus klientus kā sadarbības partnerus un ir gatava sadarbībai ar tiem, lai kopā radītu produktu vai pakalpojumu, kas vajadzīgs gala lietotājam. Uzņēmuma

visbūtiskākā priekšrocība ir ilgtermiņa attiecības ar apmierinātiem klientiem, kas tādējādi kļūst par noteicošo faktoru pieaugošās konkurences apstākļos. Nozīmīgi ir tas, ka uzņēmums ir izveidojis pārstāvniecības tajās valstīs, uz kurām galvenokārt tiek eksportēta produkcija, un īsā laikā ir iemantojis labu reputāciju līdzšinējo sadarbības partneru vidū. Uzņēmumam ir pārdošanas vadītāji vadošajos eksporta tirgos – Zviedrijā, Vācijā, Anglijā, Dānijā un Norvēģijā, un tiem ir personīgi pazīstami daudzi ārvalstu grāmatu izdevēji. Bieži vien viņi darbojas kā konsultanti, un sadarbība sākas grāmatas idejas tapšanas brīdī – tas ir krietnu laiku pirms pasūtījums nonāk līdz ražošanai.

Grāmatu izgatavošanas jomā SIA “Print” realizē šādas konkurences priekšrocības:

- Precīzas, ilgstoši tirgū apgūtas zināšanas par klientu vēlmēm un to apkalpošanas iespējām;
- Ilgstoša sadarbība ar klientiem, kas balstīta uz savstarpēju uzticēšanos un iepriekšējās sadarbības pieredzi;
- Elastīgs un augstas kvalitātes klientu apkalpošanas serviss;
- Augsta grāmatu izgatavošanas kvalitāte, ko nodrošina jaunas iekārtas un darbinieku kompetence;
- Jaunu, eksporta tirgos pieprasītu produktu ražošanas ieviešana, ko nodrošina gan augsti kvalitatīvi poligrāfijas speciālisti, gan zināšanas par tirgu;
- Īsi izpildes termiņi, precīza piegāžu organizēšana, kas balstīta uz zināšanām par grāmatu ražošanu un loģistiku;
- Cenas priekšrocības (Eksporta tirgos);

Uzņēmuma vadības komandā ir iekļauti gan pašmāju, gan arī ārvalstu eksperti. Vadības komandas izveides galvenais kritērijs ir kompetence attiecīgajā darbības jomā, profesionālisms, atbildības sajūta un savstarpēja cieņa.

2014. gada beigās SIA “Print” tika nodarbināti 455 augsti kvalificēti darbinieki, kas ir gatavi apgūt ne tikai jaunas tehnoloģijas, bet arī jaunu attieksmi pret klientu apkalpošanu un izpratni par viņu vajadzībām. Uzņēmuma mērķis ir radīt labi motivētu darbinieku grupu, kas ir ieinteresēta uzņēmuma kopējos rezultātos un kuriem rūp uzņēmuma reputācija. Tādējādi iekārtu apkalpojošā personāla skaits ir relatīvi neliels, savukārt tā kompetences līmenis ir augsts. Arī 2014. gadā uzņēmums turpinājis darbinieku kvalifikācijas celšanu. Īpaši svarīga šī apmācību programma ir tāpēc, ka uzņēmumā 32% darbinieku ir vecumā no 18 līdz 25 gadiem un vēl 34% darbinieku vecumā no 26 līdz 35 gadiem.

SIA "Print" pēdējo gadu lielākie sasniegumi:

- 2013. gada jūlijā uzņēmums (1550 uzņēmumu vidū) kļuva par vienu no TOP 25 Red Jackets – labākais eksportējošais zīmols Latvijā.
- 2013. gada rudenī uzņēmums iesaistījās Rīgas Valsts Tehnikuma duālās apmācības pilotprojektā, nodrošinot prakses vietas studentiem.
- 2014. gada jūnijā SIA "Print" tika nominēta Ilgtspējas indeksa sudraba kategorijā. Ilgtspējas indeksa ietvaros tika apbalvoti 40 Latvijas uzņēmumi, kuri demonstrējuši atbildīgu un tālredzīgu uzņēmējdarbības pieeju un bijuši pietiekami drosmīgi, lai veiktu publisku sava snieguma novērtējumu. Un decembrī uzņēmums ieguva Latvijas Eksporta Padomes sertifikātu "Quality product of Latvia".
- Eksports joprojām ir SIA "Print" galvenais pārdošanas virziens. Uzņēmums eksportē aptuveni 99% produkcijas, izveidojot plašu noieta tirgu Ziemeļeiropā: Dānijā, Norvēģijā, Zviedrijā, Somijā un Vācijā. 2014. gada vasarā uzņēmums uzsāka aktīvu darbību Lielbritānijas tirgus apgūšanā.
- SIA "Print" veikums novērtēts Zviedrijas un Norvēģijas skaistāko grāmatu konkursos: Zviedrijā no 25 apbalvotajām grāmatām 4 bija ražotas SIA "Print", savukārt Norvēģijā 50% no balvām tika piešķirtas uzņēmuma ražotajām grāmatām, t.sk., 5 zelta un 6 sudraba godalgas.
- 2014. gadā sadarbībā ar koksnes Ķīmijas institūtu un Tehniskās Universitātes doktoranti, piesaistot Eiropas fondu līdzekļus, uzņēmums veicis pirmo zinātniskās izpētes projektu poligrāfijas nozarē, padziļināti pētot iespējas drukas problēmu novēršanai, ņemot vērā papīra un krāsu saderības rādītājus.
- 2014. gadā SIA "Print" palielināja pamatkapitālu līdz 1 500 000 EUR, ieguldot pamatkapitālā nesadalīto peļņu un dalībnieku iepriekš veiktos ieguldījumus pašu kapitālā.
- 2014. gadā apgrozījuma pieaugums salīdzinot ar 2013. gadu bija 19,2%, sasniedzot 43,2 milj. eiro. Tas bija iespējams veiksmīgi pabeidzot plānoto ERAF atbalstīto investīciju programmu drukas nodaļā, kā arī uzstādot jaunas šūšanas un vāku izgatavošanas iekārtas pēcapstrādes nodaļā.
- 2015. gadā uzņēmums plāno paplašināt savu ražotni un iegādāties iekārtas kopumā par 3,64 miljoniem eiro. Tostarp par 1,98 miljoniem eiro iegādāsies integrētu mīksto sējumu iesiešanas līniju ar sanešanu, trīsnaži, stekeri un paletētāju, bet par 1,66 miljoniem eiro - grāmatu ievākošanas līniju.

SIA "Print" ražotne ir aprīkota ar poligrāfijas nozares jaunākajām tehnoloģijām, kas ļauj sasniegt augstu ražošanas efektivitāti un piedāvāt kvalitatīvu produktu iespējami īsā laikā. Lai

ražotne būtu efektīva un produktīva, uzņēmumā regulāri tiek veiktas papildus investīcijas. Tipogrāfijā izmanto jaunākās „Heidelberg” un „Muller Martini” iekārtas un tehnoloģijas.

Diemžēl saimnieciskās darbības paplašināšanai un apjomīgajām investīcijām, ar uzņēmuma brīvajiem līdzekļiem nepietiek, tādēļ nākas piesaistīt ārējos kreditorus. Lielākais uzņēmuma ilgtermiņa kreditors ir AS “Swedbanka”. Kā liecina uzņēmuma reģistra informācija, lielāko komercķīlu 2014. gadā devusi SIA “Print” – 17,62 miljonu eiro vērtībā. Komercķīlu izziņās redzams, ka uzņēmums pēdējā gada laikā pārjaunojis divas komercķīlas, kuru kopējā vērtība sasniedz 34,721 miljonus eiro. Par labu ķīlas ņēmējai AS Swedbank ir iekļāti vērtspapīri, krājumi, nemateriālie ieguldījumi, ķermeniskie pamatlīdzekļi un prasījuma tiesības.

Lai gan investīcijas ražošanas iekārtās un uzņēmuma pamatlīdzekļos veido lielāko daļu no ilgtermiņa ieguldījumiem, tie nav vienīgie investīciju veidi. Bez tām SIA “Print” ir nemateriālie ieguldījumi un finanšu investīcijas, t.i., līdzdalība radniecīgo uzņēmumu kapitālā.

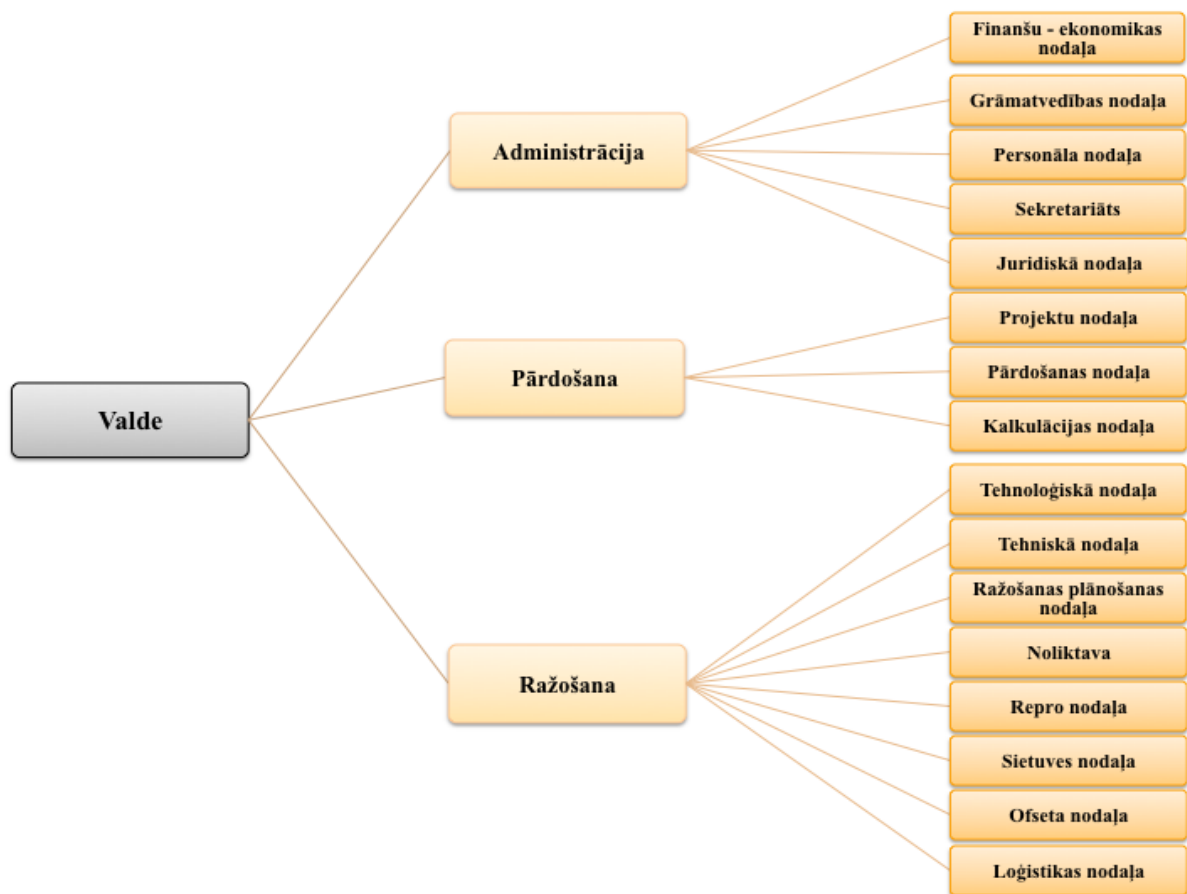
Visus lēmumus par lielākiem ieguldījumu projektiem SIA “Print” parasti pieņem uzņēmuma valde, pamatojoties uz nopietni izstrādātu analīzi. Lēmumi par lieliem kapitāla ieguldījumu projektiem tiek apspriesti vairākas reizes starp uzņēmuma vadību un valdi pirms galīgā lēmuma pieņemšanas.

Darba autore strādā SIA “Print” par grāmatvedi kopš 2014. gada novembra. Maģistra darba autores darba pienākumos ietilpst arī ilgtermiņa ieguldījumu uzskaitē, kas bija viens no galvenajiem iemesliem maģistra darba tēmas izvēlē.

Uzņēmuma darbības novērtēšanai un ekonomiskajai analīzei ir svarīga loma uzņēmuma vadīšanā un nākotnes lēmumu pieņemšanā. Analīzes uzdevums, no vienas puses, ir noteikt uzņēmuma darbības efektivitāti, no otras puses – noteikt uzņēmuma darbības attīstības iespējamus virzienus. Saimnieciskās darbības analīze ir neaizstājams priekšnoteikums plānošanā. Lai uzņēmums varētu pamatoti plānot savu darbību nākotnē, vispirms nepieciešams detalizēti izanalizēt iepriekšējās darbības rezultātus.

2.2. SIA „Print” grāmatvedības organizēšana

Priekšstata radīšanai par uzņēmuma organizatorisko stuktūru, darba autore ir izveidojusi SIA “Print” vertikālo struktūras shēmu (skatīt attēlu 2.1.).

2.1. Att. SIA “Print” struktūra

Kā var redzēt 2.1 attēlā, grāmatvedība ir atsevišķa SIA „Print” struktūrvienība bez juridiskās personas tiesībām. Grāmatvedības darbības mērķis ir kārtot uzņēmuma grāmatvedību, ievērojot LR spēkā esošos normatīvos aktus un sabiedrības iekšējos normatīvos aktus. Vērtības mērs ir Latvijas Republikas naudas vienība eiro. Par grāmatvedības konfidenciālo informāciju uzskatāma visa informācija, kas nav iekļauta gada pārskatā, un tā pieejama noteiktām grupām (revīzijām, nodokļu administrācijai nodokļu aprēķināšanas pareizības pārbaudei, kā arī citām institūcijām likumdošanas aktos paredzētajos gadījumos). [2]

Atbildību par grāmatvedības organizēšanu un kārtošanu uzņemas uzņēmuma vadītājs. Uzņēmums kārtoti saistību un saimniecisko darījumu uzskaiti ar divkāršā ieraksta paņēmieni. Uzņēmumā ir izveidots uzņēmuma vadītāja apstiprināts kontu plāns un grāmatvedības organizācijas dokumenti, kas nosaka uzņēmuma grāmatvedības uzskaites metodiku. Uzņēmuma grāmatvedības kontu plāns tiek izstrādāts un papildināts katru gadu, jo uzņēmuma grāmatvedībā iekārto analītisko kontu katram līzings līgumam un katrai ERAF atbalstītajai investīciju programmai. Visus ierakstus grāmatvedības reģistros izdara saimnieciskā darījuma dienā vai iespējami drīz pēc tās, bet ne vēlāk kā 15 dienu laikā pēc tā mēneša beigām, kurā

dokuments ticis saņemts uzņēmumā. Ne retāk kā reizi mēnesī grāmatvedības reģistros aprēķina darījumu kopsummas, apgrozījumu, kontu atlikumu.

Grāmatvedības uzskaitē tiek kārtota izmantojot datortehniku un speciālo grāmatvedības programmu. Uzņēmums grāmatvedības kārtšanai izmanto datorprogrammu „Navision”. Microsoft Dynamics NAV ir integrēta grāmatvedības un biznesa vadības programmatūra vidējiem un lieliem uzņēmumiem. Dati tiek ievadīti hronoloģiskā secībā, pēc tam tie tiek sadalīti grāmatvedības reģistros un vienlaicīgi Galvenajā grāmatā. Apgrozījuma bilance un peļņas vai zaudējumu aprēķins ir redzami katru dienu.

Grāmatvedības darbu organizē galvenais grāmatvedis, kas ir tiešā finanšu direktora pakļautībā. Galvenā grāmatveža pakļautībā strādā piecas grāmatvedes. Dienests sadalīts piecos grāmatvedības darba sektoros, to uzdevumi ir:

1. Pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu uzskaites sektorā:

- ievadīt uzskaites sistēmā datus par nemateriāliem ieguldījumiem, pamatlīdzekļu iegādi, izveidi, uzlabošanu, nodošanu ekspluatācijā, pārvietošanu, norakstīšanu, pārvērtēšanu un kalpošanas laika izmaiņām un veikt to uzskaiti;
- kārtot nemateriālo ieguldījumu un pamatlīdzekļu izveides izmaksu uzkrāšanas reģistru;
- aprēķināt nemateriālo ieguldījumu un pamatlīdzekļu amortizāciju;
- sastādīt nemateriālo ieguldījumu un pamatlīdzekļu sarakstu inventarizācijas veikšanai un citām vajadzībām;
- sagatavot nemateriālo ieguldījumu un pamatlīdzekļu kustības pārskatu finanšu, statistikas un nodokļu vajadzībām.

2. Materiālu, pakalpojumu un kreditoru, naudas līdzekļu uzskaites sektorā:

- iegrāmatot uzskaites sistēmā struktūrvienību noliktavu pārziņu izveidoto attaisnojuma dokumentu par iegādāto, ražoto, remontēto krājumu saņemšanu, pārvietošanu, izsniegšanu, kā arī veikt atbilstības pārbaudi, izskatot informāciju attaisnojuma dokumentos;
- ievadīt attaisnojuma dokumenta datus par saņemto pakalpojumu uzskaites sistēmā un norakstīt uz izmaksām atbilstoši apstiprinātai izmaksu klasifikācijai;
- sastādīt krājumu sarakstu inventarizācijas veikšanai un citām vajadzībām;
- sagatavot krājumu kustības pārskatu finanšu, statistikas un nodokļu vajadzībām;
- sagatavot pakalpojumu saņemšanas pārskatus finanšu, statistikas un nodokļu vajadzībām;

- kontrolēt un analizēt kreditoru parādus par saņemtajiem krājumiem un pakalpojumiem un veikt savstarpējo norēķinu salīdzināšanu;
  - sagatavot un iegrāmatot uzskaites sistēmā maksājumu uzdevumus bezskaidras naudas maksājumu veikšanai kredītiestādē izmantojot internetbanku;
  - veikt valūtas konvertāciju norēķinu veikšanai ārvalstu valūtā;
  - veikt datu atbilstības kontroli, salīdzinot attiecīgā perioda grāmatvedības uzskaites sistēmā reģistrētos darījumus ar kredītiestādes sagatavoto konta pārskatu izrakstu.
3. Nodokļu, aizņēmumu un grāmatvedības metodikas un uzraudzības sektorā:
- uzturēt grāmatvedības kontu plānu, sniegt sistēmas uzturētājiem priekšlikumus par uzskaites sistēmas funkciju uzlabošanu un kontrolēt to ieviešanu;
  - apmācīt un konsultēt grāmatvedības darbiniekus darbā ar uzskaites sistēmu;
  - iepazīstināt grāmatvedības darbiniekus ar ārējiem un iekšējiem normatīviem aktiem;
  - koordinēt finanšu pārskata sagatavošanu;
  - uzturēt peļņas vai zaudējumu aprēķina un bilances posteņu klasifikatoru;
  - analizēt peļņas vai zaudējumu aprēķina un bilances datus;
  - veikt aprēķinus uzkrājumu veidošanai un citām vajadzībām;
  - kārtot sabiedrības finanšu ieguldījumu un aizņēmumu, līzingu darījumu uzskaiti, veikt grāmatojumus pašu kapitāla, uzkrājumu kustībai;
  - kārtot UIN, DRN, ikgadējas transportlīdzekļu nodevas uzskaiti un pārraudzīt PVN, IIN un VSAOI maksājumu aprēķinus, sagatavot nodokļu pārskatus iesniegšanai VID.
4. Ieņēmumu un debitoru uzskaites sektorā:
- uzskaitīt SIA „Print” ieņēmumus par preču pārdošanu, sniegtajiem pakalpojumiem un cita veida ienākumiem;
  - kontrolēt norēķinus ar pircējiem, pakalpojumu saņēmējiem un veikt savstarpējo norēķinu salīdzināšanu, iegrāmatot uzskaites sistēmā kredītiestāžu kontos ienākušo maksājumu summas;
  - kārtot šaubīgo debitoru uzskaiti;
  - izrakstīt grāmatvedības attaisnojuma dokumentus (rēķinus, pavadzīmes);
  - sagatavot avansa norēķinu pārskatu par naudas izlietojumu saimniecības, komandējumu un darba braucienu izdevumiem;
  - sagatavot ieņēmumu un debitoru uzskaites pārskatu finanšu, statistikas un nodokļu vajadzībām.

5. Darba samaksas uzskaites sektorā:

- veikt SIA „Print” darbinieku darba samaksas un tai pielīdzināmo izmaksu, nodokļu un ieturējumu aprēķinu;
- sagatavot izmaksu sarakstus naudas pārskaitīšanai darbinieku kontos kredītiestādē;
- sagatavot informāciju par nodokļu maksājumiem un SIA „Print” darbiniekiem izsniedzamos un VID iesniedzamos paziņojumus par nodokļu nomaksu;
- sagatavot izziņas par darbinieku izpeļņu;
- sagatavot pārskatu par aprēķināto darba samaksu finanšu, statistikas un nodokļu vajadzībām;
- nodrošināt sabiedrības darbinieku darba samaksas un tai pielīdzināto izmaksu aprēķinu, ieturējumu kartiņu uzturēšanu un izdruku likumdošanā noteiktajā kārtībā izsniegšanu darbiniekam.

Ilgtermiņa ieguldījumi ir vērtīga katra uzņēmuma sastāvdaļa. Efektīva to pārvalde prasa ievērojamu resursu daudzumu. Microsoft Dynamics™ pamatlīdzekļu lietojumprogramma nodrošina funkcijas, kas palīdz ātri un ērti pārvaldīt pamatlīdzekļus. Reģistrēt informāciju par visām ar pamatlīdzekļiem veiktajām darbībām, piemēram, uzturēšanu, iegādi un apdrošināšanu.

Uzņēmumam ir izveidota dokumentu apgrozības shēma, kurā ietilpst gan iekšējo dokumentu apgrozības shēma, gan arī ārējo dokumentu shēma. Dokumentu apgrozības shēmā norādīts:

1. dokumenta, reģistra nosaukums;
2. kas sastāda šo dokumentu;
3. kas paraksta vai apstiprina šo dokumentu;
4. kas un kad nodod šo dokumentu grāmatvedībā;
5. kurš darbinieks pieņem un pārbauda attiecīgo dokumentu;
6. eksemplāru skaits;
7. glabāšanas ilgums gados.

Grāmatvedības organizācijas reglamentējošo dokumentu daudzumu nosaka vadība atbilstoši savai darbības specifikai, efektīvai lietošanai, kas atkarīga no dokumentu apjomiem un izvēlētās grāmatvedības organizācijas kārtības.

Uzņēmuma finanšu gads ir 12 mēneši un tas sakrīt ar kalendāro gadu. Lai gada laikā varētu pareizi kārtot uzskaiti, ir jāzina, kas jāatspoguļo katrā atsevišķā kontā, kā šī informācija ir jāsakārto kontos, lai nodrošinātu pareizu un patiesu uzņēmuma stāvokļa atspoguļojumu – tā, kā tas ir vajadzīgs paša uzņēmuma vadīšanai un arī pareizai nodokļu aprēķināšanai.

2.3. Ilgtermiņa ieguldījumu uzskaitē SIA "Print"

SIA "Print" ilgtermiņa ieguldījumos tiek uzskaitīti līdzekļi, kurus paredzēts izmantot ilgstoši (ilgāk par vienu gadu) vai kuri ieguldīti ilglietajamā īpašumā (pamatlīdzekļi, nemateriālie ieguldījumi, ilgtermiņa finanšu ieguldījumi).

SIA "Print" ilgtermiņa ieguldījumu sastāvā ietilpst:

1. Nemateriālie ieguldījumi, tai skaitā:
  - attīstības izmaksas;
  - licences;
2. Pamatlīdzekļi, tai skaitā:
  - ilgtermiņa ieguldījumi nomātajos pamatlīdzekļos;
  - iekārtas un mašīnas;
  - pārējie pamatlīdzekļi un inventārs;
  - pamatlīdzekļu izveidošana un nepabeigto celtniecības objektu izmaksas;
  - avansa maksājumi par pamatlīdzekļiem;
3. Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi, tai skaitā:
  - līdzdalība radniecīgo uzņēmumu kapitālā.

Informācija par SIA „Print” ilgtermiņa ieguldījumiem tiek atklāta sekojošos finanšu pārskatos:

- bilancē;
- peļņas vai zaudējumu aprēķinā;
- naudas plūsmās pārskatā;
- pielikumā – ilgtermiņa ieguldījumu kustības pārskatā.

SIA „Print” ilgtermiņa ieguldījumi (izņemot finanšu ieguldījumus) bilancē tiek atspoguļoti atlikušajā vērtībā, tas ir no iegādes vērtības atskaitot nolietojumu.

SIA „Print” peļņas vai zaudējumu aprēķinā tiek atspoguļots ilgtermiņa ieguldījumu uzkrātais nolietojums pārskata gadā. Savukārt naudas plūsmas pārskatā tiek atspoguļoti naudas izdevumi, kas radušies pārskata periodā, iegādājoties ilgtermiņa ieguldījumus.

Aprēķinot SIA „Print” uzņēmuma ienākuma nodokli, ar nodokli apliekamais ienākums tiek palielināts par pārskata gada pamatlīdzekļu nolietojumu finanšu grāmatvedībā, bet samazināts par pamatlīdzekļu nolietojumu nodokļu vajadzībām. Tas tiek atspoguļots Uzņēmuma ienākuma nodokļa deklarācijā.

Nemateriālo ieguldījumu uzskaites un nolietojuma kārtība

Nemateriālie ieguldījumi ir tādi ilgtermiņa ieguldījumi, kas neparādās mantiskā, saredzamā veidā, bet gan tikai kā īpašumtiesības. Nemateriālais aktīvs tiek atzīts, ja nākotnē uzņēmums saņems ekonomiskos labumus no šā aktīva izmantošanas un ja aktīva iegādes vērtība ir ticami nosakāma. Nemateriālie ieguldījumi tiek novērtēti iegādes izmaksās.

Ilgtermiņa nemateriālo ieguldījumu uzskaitē iekārto kontus atbilstoši LR Gada pārskatu likuma prasībām. Bilancē nemateriālos ieguldījumus uzņēmums uzskaita šādos aktīvu posteņos:

- *Attīstības izmaksas* - uzskaita izmaksas, kas saistītas ar jaunu izstrādājumu vai jaunu tehnoloģiju ieviešanas procesu, kvalitātes uzlabošanu vai tehnoloģiskā procesa pilnveidošanu. [20; 30] SIA "Print" tas ir projekts "Jaunas tehnoloģijas attīstība ofseta drukas nepilnību novēršanai". Zinātniskās izpētes projekts tika realizēts, piesaistot Eiropas Savienības fondu līdzekļus. Uzskaitot pētniecības izdevumus, tiek atvērts atsevišķs analītiskais konts, kurā uzkrāj izmaksas līdz pasākuma pabeigšanai. Izmaksu norakstīšanas ilgums atrunāts ar LIAA noslēgtajā līgumā, tas ir 3 gadu laikā. Nolietojumu aprēķina pēc lineārās metodes.
- *Koncesijas, patenti, licences, preču zīmes un tamlīdzīgas tiesības* - kontā drīkst uzrādīt tikai par atlīdzību iegūtās koncesijas, patentus, licences, preču zīmes un tamlīdzīgas tiesības. SIA „Print” uzskaitē šajā kontā ir datorprogrammas licences. Saņemot licences, finanšu nolietojuma vajadzībām atver nemateriālo ieguldījumu nolietojuma uzskaites un aprēķina kartīti. Izmaksu norakstīšanas ilgumu nosaka uzņēmuma vadītājs. Nolietojumu finanšu vajadzībām aprēķina pēc lineārās metodes.
- *Nemateriālo ieguldījumu vērtības norakstītā daļa* – uzkrāj nemateriālo ieguldījumu nolietojumu

Nemateriālo ieguldījumu uzskaitē un nolietojums

<i>Grāmatojumi</i>	<i>Debets</i>	<i>Kredīts</i>
1. Saņemts nodokļu rēķins Rēķinā iekļauts PVN	Nemateriālie ieguldījumi PVN priekšnodoklis	Norēķini ar piegādātājiem Norēķini ar piegādātājiem
2. Aprēķināta nemateriālo ieguldījumu norakstāmā daļa	Nemateriālo ieguldījumu vērtības norakstīšana	Nemateriālo ieguldījumu nolietojums
3. Nemateriālo ieguldījumu izslēgšana: 3.1. ja pilnībā nolietojies 3.2. ja vēl nav pilnībā nolietojies, bet vairs netiks izmantots - aprēķināts nolietojums - atlikusī vērtība	Nemateriālo ieguldījumu nolietojums Nemateriālo ieguldījumu nolietojums Nemateriālo ieguldījumu vērtības norakstīšana	Nemateriālie ieguldījumi Nemateriālie ieguldījumi Nemateriālie ieguldījumi

Avots: autores sastādīta tabula

Uzņēmuma bilancē nemateriālie ieguldījumi atspoguļojami atlikušajā vērtībā, t.i. no iegādes vērtības atskaitot jau norakstīto vērtības daļu. Norakstot nemateriālos ieguldījumus sastāda norakstīšanas aktu. Nemateriālos ieguldījumus nedrīkst norakstīt uzreiz pēc to iegādes, to vērtība no bilances tiek norakstīta pēc to lietošanas termiņa izbeigšanās.

SIA "Print" pamatlīdzekļu sastāvā ir atrodamas datorprogrammas. Autores priekšlikums – pārklassificēt no pārējo pamatlīdzekļu sastāva uz nemateriālo ieguldījumu sastāvu programmatūras, ja tās nav attiecīgās datortehnikas neatņemama sastāvdaļa un ja bez šīs konkrētās programmatūras datortehnika var darboties.

Nemateriālo ieguldījumu inventarizācija

To veic pārbaudot:

- attiecīgos dokumentus, lai pārlicinātos par uzrādīto summu pamatojumu atsevišķi pa posteņiem;
- vai nemateriālo ieguldījumu iegādes un izveidošanas izmaksu norakstīšana tiek veikta sistemātiski atbilstoši spēkā esošajiem noteikumiem (vai nav pieļauta nemateriālo ieguldījumu iegādes izdevumu norakstīšana izmaksās uzreiz pēc to iegādes);

- vai nemateriālo ieguldījumu sastāvā nav tādas ilgtermiņa izmaksas, kuras faktiski pārvērtušās par zaudējumiem. Šajā gadījumā sarakstos izdarāma atzīme.

Pamatlīdzekļu uzskaitē un nolietojuma kārtība

Pamatlīdzekļi ir uzņēmuma materiālie aktīvi, kuru kalpošanas laiks ilgāks par vienu gadu un kuri paredzēti, lai uzņēmums tos izmantotu savā saimnieciskajā darbībā.

Atbilstoši SIA „Print” pamatlīdzekļu uzskaites metodikai aktīvi par pamatlīdzekļiem uzskatāmi, ja:

- ekspluatācija ir ilgāka par vienu gadu;
- iegādes vērtība augstāka par noteikto robežsummu – 250 EUR;
- paredzēti izmantot produkcijas ražošanā, pakalpojumu sniegšanā, iznomāšanai, administrācijas mērķiem vai remonta vajadzībām;
- nav paredzēti pārdošanai saskaņā ar uzņēmuma pamatdarbību.

Pamatlīdzekļus, kuru vērtība ir mazāka par 250 EUR un kuru lietderīgās lietošanas laiks ir mazāks vai vienāds ar vienu gadu, uzņēmumā klasificē kā mazvērtīgo inventāru un atspoguļo kontā 128000 – “Mazvērtīgais inventārs un ātri nolietojamie priekšmeti”. Tas tiek iegrāmatots iegādes cenās un norakstīts 100% apmērā pēc nodošanas ekspluatācijā. Uzņēmuma vadības rīkojumā ir noteikts, kas tiek uzskatīts par mazvērtīgo inventāru un kas tiek uzskatīts par pamatlīdzekļiem.

Uzņēmuma bilancē atspoguļoti šādi pamatlīdzekļu uzskaites posteņi:

- *Ilgtermiņa ieguldījumi nomātajos pamatlīdzekļos* - uzskaita izmaksas, kuras saistītas ar biroja un ražošanas nomas telpu uzturēšanu (ventilācijas sistēmas, apgaismojuma izbūves sistēmas, piekļuves kontroles sistēma u.c.). Nomātie pamatlīdzekļi netiek uzskaitīti uzņēmuma bilancē un kontos, tāpēc nav iespējams palielināt to vērtību. Ilgtermiņa ieguldījumu nomātajos pamatlīdzekļos izmaksas tiek uzkrātas un norakstītas telpu nomas periodā;
- *Iekārtas un mašīnas* - uzskaita visas uzņēmuma iekārtas, kuras nodrošina ražošanas procesu. Mašīnas un iekārtas palīgierīces, kuras var tikt izmantotas arī atsevišķi, uzskaita kā atsevišķu pamatlīdzekļa objektu. Tās sastāvdaļas, kuras atsevišķi nefunkcionē, palielina esošā pamatlīdzekļa vērtību;
- *Pārējie pamatlīdzekļi un inventārs* - uzskaita biroja iekārtas, datortehniku, mēbeles, ražošanas instrumentus, uzņēmuma transportlīdzekļus, nesaimnieciskos pamatlīdzekļus u.c.

- *Pamatlīdzekļu izveidošana un nepabeigto celtniecības objektu izmaksas* – izmaksas objekta izveidošanai uzkrāj šajā kontā līdz tā nodošanai ekspluatācijā. Pēc tam objekta vērtību pārgrāmato uz kādu no pamatlīdzekļu uzskaites kontiem. Šajā uzņēmumā uzkrāj visas izmaksas servera izveidošanai, ūdensvada izbūvei u.c.;
- *Avansa maksājumi par pamatlīdzekļiem* – piegādātājiem samaksātie avansi par pamatlīdzekļu iegādi. Pēc preces saņemšanas avansa summa tiek pārgrāmatota uz atbilstošo pamatlīdzekļu kontu.
- *Pamatlīdzekļu vērtības norakstītā daļa* – uzkrāj pamatlīdzekļu nolietojumu.

Pamatlīdzekļu nodošana ekspluatācijā notiek saskaņā ar pamatlīdzekļu pieņemšanas - nodošanas aktu, iekārtojot katram pamatlīdzeklim tā īpašuma tiesības pamatojošu dokumentāciju un atverot pamatlīdzekļu uzskaites kartīti, kura tiek reģistrēta pamatlīdzekļu sarakstā. Pie pamatlīdzekļu kartiņas jābūt pievienotam iegādes dokumentam, tehniskai pasei un citai dokumentācijai vai to kopijām.

Izmantojot pamatlīdzekļu moduli grāmatvedības uzskaites programmā, var definēt informāciju par pamatlīdzekļiem, kas ietver pamatlīdzekļa nomenklatūras numuru, inventāra numuru, aprakstu, materiāli atbildīgo personu un ļoti daudzus citus nepieciešamos raksturlielumus, kuri sistēmā tiek brīvi pievienoti pēc nepieciešamības. Tiek nodrošinātas vairākas grupēšanas opcijas jeb katalogi, kā pamatlīdzekļu klases, grupas, apakšgrupas, novietojumi. Piemēram, iekārtu un mašīnu klases kods ir 7 un detalizētāk tas tiek sadalīts apakšklasēs:

- 7.2. mašīnas, kas tiek izmantotas administrācijas, pārdošanas un produkcijas izplatīšanas vajadzībām;
- 7.3. ražošanas iekārtas (lietotas);
- 7.4. ražošanas iekārtas un aprīkojums (jaunas).

Šīs apakšklases ir nepieciešamas ērtākai informācijas iegūšanai, uzņēmuma vadībai, grāmatvedībai, auditoriem. Pēc apakšklases kodiem, sastādot gada pārskatu, ir vieglāk apkopot informāciju par pamatlīdzekļiem. Piemēram, jaunajām ražošanas iekārtām ar apakšklases kodu 7.4. nolietojuma aprēķiniem nodokļu vajadzībām piemēro (likuma "Par uzņēmumu ienākuma nodokli" 13. panta pirmo 2 daļu) koeficientu, kurš palielina attiecīgo iekārtu iegādes vai izveidošanas vērtību periodā, kurā tā iegādāta.

Pamatlīdzekļu finanšu nolietojuma aprēķinam sākotnēji tiek piemērotas gada nolietojuma normas, ko nosaka uzņēmuma vadītājs, sadalījumā pa pamatlīdzekļu kategorijām. Pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķinam izmanto vadības noteiktās likmes:

- iekārtām un mašīnām – 8 - 20%;
- pārējiem pamatlīdzekļiem un inventāram – 20 – 33%;
- datoriem un datu uzkrāšanas iekārtām – 33%.

Lietderīgās lietošanas laiku nosaka visai pamatlīdzekļu kategorijai kopumā, piemēram, datortehnikai, mēbelēm, iekārtām u.tml. Tomēr atsevišķiem pamatlīdzekļu objektiem tas var atšķirties, piemēram, tādiem, kuri ir iegādāti jau lietoti vai ir unikāli, galvenokārt iekārtām un mašīnām kā arī datortehnikai.

Ja pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laiks tiek mainīts, attiecīgi koriģē turpmāko pamatlīdzekļa nolietojuma aprēķinu. Uz izdevumiem attiecināmo nolietojuma summu pārdala atbilstoši pamatlīdzekļa nolietojuma normām atlikušajā lietderīgās lietošanas laikā.

Autore uzskata, ka finanšu grāmatvedībā pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķinam noteiktajām likmēm ir pārāk liels intervāls. Piemēram, iekārtām un mašīnām tas svārstās intervālā no 12 gadiem jeb 8,33% līdz 5 gadiem jeb 20%. Autores priekšlikums SIA „Print” uzņēmuma vadībai un finanšu direktoram - pārskatīt pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķinam noteiktās likmes. Tās būtu lietderīgi noteikt detalizētāk, piemēram, jaunām iekārtām un mašīnām 12 gadi jeb 8,33%, lietotām iekārtām un mašīnām 5 gadi jeb 20%.

Pamatlīdzekļa nolietojuma summu rēķina, sākot ar nākamā mēneša pirmo datumu pēc pamatlīdzekļa nodošanas ekspluatācijā un beidz rēķināt ar nākamā mēneša pirmo datumu pēc pamatlīdzekļa atsavināšanas vai pilnīgas nolietošanās. Pamatlīdzekļa remonta (arī kapitālā remonta) laikā nolietojumu finanšu vajadzībām turpina rēķināt.

Uzņēmums finanšu grāmatvedībā pamatlīdzekļu nolietojumam piemēro lineāro nolietojuma aprēķina metodi. Lineārā metode paredz, ka pamatlīdzekļu sākotnējā iegādes vai izveidošanas vērtība samazināsies vienmērīgi visā tā lietderīgās izmantošanas laikā. Tādā gadījumā gada nolietojumu aprēķina, sākotnējo vērtību, no kuras atskaitīta likvidācijas vērtība, dalot ar lietderīgās izmantošanas gadu skaitu jeb reizinot ar nolietojuma normu procentos.

Pamatlīdzekļiem, kuru lietderīgās lietošanas laiks ir ierobežots, to iegādes vai izgatavošanas izmaksas ir pakāpeniski jānoraksta paredzētajā kalpošanas laikā. Pamatlīdzekļu lietderīgās lietošanas laiku uzņēmuma finanšu un saimnieciskās darbības vajadzībām nosaka uzņēmuma vadītājs.

Diemžēl SIA “Print” pamatlīdzekļu lietderīgās lietošanas laika aplēses ir noteiktas neprecīzi un līdz šim tās nav mainītas. Piemēram, uz 31.12.2014. no 1368 uzskaitē esošajiem pamatlīdzekļiem 726 objekti jeb 53% ir ar nulles atlikušo vērtību. (skatīt pielikumu Nr. 4)

Likvidācijas vērtība tiek noteikta atsevišķām ražošanas tehnoloģiskajām iekārtām, kurām tā ir būtiska. Likvidācijas vērtība tiek noteikta iegādes datumā, bet tā ir jāpārskata

vismaz katra parskata gada beigās, veicot pamatlīdzekļu gada inventarizāciju. Praksē likvidācijas vērtība ir noteikta tikai dažām ražošanas tehnoloģiskajām iekārtām (tabula 2.3.).

2.3. tabula

Uzņēmuma "X" iekārtu un mašīnu saraksts

<i>Nr. p. k.</i>	<i>PL Nr.</i>	<i>Apraksts</i>	<i>Iegādes datums</i>	<i>Iepirkuma vērtība</i>	<i>Likvidācijas vērtība</i>	<i>Nolietojums %</i>
1	PL013540	Bookline Diamant MC 60 Hybrid Tandem	19.12.2013	799 958.81	250 000.00	12.5
2	PL014250	Heidelberg papīra locīšanas iekārta STAHLFOLDER TH	08.07.2014	127 818.75	35 000.00	12.5
3	PL014530	Universal casemaker line Type BDM Unviersal R	22.09.2014	438 000.00	80 000.00	12.5
4	PL011540	NEW perfect soft cover binding line Alegro	25.02.2013	1 049 000.01	600 000.00	12.5
5	PL011730	Heidelberg VLF large size XL 162 four colour	28.03.2013	1 600 000.00	700 000.00	14.29
6	PL013130	Heidelberg XL 106 astoņkrāsu ofseta iespiedmašīna,	30.09.2013	1 900 000.00	700 000.00	14.29
7	PL014430	Heidelberg XL 106 astoņkrāsu ofseta iespiedmašīna,	01.08.2014	1 900 000.00	700 000.00	14.29

Avots: autores sastādīta tabula

Kā redzams tabulā 2.3., no visiem SIA „Print” pamatlīdzekļiem likvidācijas vērtība ir noteikta tikai dažām ražošanas iekārtām, turklāt noteikšanas kritēriji ir neskaidri. Ir šaubas, vai nosakot likvidācijas vērtību ir ievērots piesardzības princips un tā nav noteikta pārāk augsta. Autores ieteikums uzņēmuma vadībai, noteikt likvidācijas vērtību visām iekārtām un mašīnām, jo tā noteikti ir būtiska. Likvidācijas vērtību izteikt kā aplēsto summu, kuru uzņēmums varētu iegūt, pārdodot pamatlīdzekli tā lietderīgās lietošanas laika beigās, pamatojoties uz aplēses korektu aprēķinu. Piemēram, iekārtai NEW perfect soft cover binding line Alegro (mīksto vāku iesiešanas līnija Alegro), likvidācijas vērtība ir noteikta 57% apmērā no iegādes vērtības.

Pamatlīdzekļu uzskaitē un nolietojums

<i>Grāmatojumi</i>	<i>Debets</i>	<i>Kredīts</i>
1. Saņemts avansa rēķins	Piegādātājiem samaksātie avansi	Norēķini ar piegādātājiem
Rēķinā iekļauts PVN	Nesamaksātais PVN	Norēķini ar piegādātājiem
Samaksāts avansa rēķins	Norēķini ar piegādātājiem	Norēķinu konts bankā
PVN maksājuma brīdī	PVN priekšnodoklis	Nesamaksātais PVN
1.1. Saņemts nodokļa rēķins	Pamatlīdzekļi	Norēķini ar piegādātājiem
PVN	PVN priekšnodoklis	Norēķini ar piegādātājiem
1.2. Pārgrāmatots samaksātais avanss	Norēķini ar piegādātājiem	Piegādātājiem samaksātie avansi
PVN	Norēķini ar piegādātājiem	PVN priekšnodoklis
2. Aprēķināts pamatlīdzekļu nolietojums	Pamatlīdzekļu nolietojums	Pamatlīdzekļi

Avots: autores sastādīta tabula

Kontā „Pamatlīdzekļu nolietojums” grāmato pārskata gadā aprēķināto nolietojumu, kuru gada beigās pārgrāmato uz kontu „Peļņa vai zaudējumi” un atspoguļo peļņas vai zaudējumu aprēķinā, neatkarīgi no tā, vai pārskata gads tiek noslēgts ar peļņu, vai ar zaudējumiem.

Valstī ir nepieciešama vienota metode, lai aprēķinātu ar ienākuma nodokli apliekamos ikgadējos ienākumus. Nolietojuma aprēķināšanai izmanto ģeometriski degresīvo metodi, kuru aprēķina nevis katram pamatlīdzeklim atsevišķi, bet visai pamatlīdzekļu kategorijai kopumā atbilstoši LR likumam „Par uzņēmuma ienākuma nodokli” 13. panta normām.

Likuma 13. pants nosaka pamatlīdzekļu nolietojuma un nemateriālo ieguldījumu vērtības norakstīšanu, aprēķinot apliekamo ienākumu. Šis pants nosaka pamatlīdzekļu kategorijas, nolietojuma likmi katrai kategorijai un attiecīgi pamatlīdzekļu veidus katrai pamatlīdzekļu kategorijai. Aprēķinot pamatlīdzekļu nolietojumu nodokļu vajadzībām tiek piemērota attiecīgajai pamatlīdzekļu kategorijai nolietojuma likme divkārsā apmērā (nolietojums nodokļu vajadzībām), izņemot automašīnas un jaunās ražošanas iekārtas, kurām piemēro koeficientu 1,5.

Saskaņā ar likuma "Par uzņēmumu ienākuma nodokli" 13. panta (1) 2 daļu jaunām ražošanas tehnoloģiskajām iekārtām, kuras iegādātas vai izveidotas 2006. gadā un

turpmākajos periodos, nolietojumu aprēķina, piemērojot īpašus koeficientus, kuri palielina attiecīgo iekārtu iegādes vai izveidošanas vērtību periodā, kurā tā iegādāta. Koeficientu reizina ar attiecīgās iekārtas iegādes vai izveidošanas vērtību tajā periodā, kurā tā iegādāta vai izveidota. Koeficientu piemēro vienu reizi tajā taksācijas periodā, kad attiecīgā iekārta ir iegādāta. [3]

Minētais punkts konkretizē tikai to, ka tirdzniecības tehnoloģiskās iekārtas nav ražošanas tehnoloģiskās iekārtas. Tādēļ ikdienas darbībā katrā konkrētā situācijā uzņēmuma vadībai pastāvīgi jāizvērtē katrs gadījums atsevišķi un jāpieņem lēmums, kurš pamatlīdzeklis atbilst un kurš neatbilst ražošanas tehnoloģisko iekārtu definīcijai.

Pamatlīdzekļu uzturēšanas un remonta izdevumi tiek ieskaitīti peļņas vai zaudējumu aprēķinā to rašanās brīdī, bet pamatlīdzekļu kapitālo uzlabojumu izmaksas tiek pievienotas to vērtībai.

SIA „Print” īpašumā ir jaunas ražošanas iekārtas, kurām piemēro īpašo koeficientu.

Pamatlīdzekļi var tikt iegādāti arī finanšu līzīngā. Tā ir īpaša kreditēšanas forma, kad līzīnga objektu (var būt jebkurš pamatlīdzeklis) iegādājas specializētā līzīnga iestāde no ražotāja un nodod nomā līzīnga ņēmējam. 17. SGS noma tiek definēta kā līgums, kas paredz, ka iznomātājs par samaksu nodod nomniekam tiesības lietot kādu aktīvu uz nenoteiktu laiku. [8] Par pamatu finanšu darījumam kalpo noslēgtais līgums, tajā tiek noteikta līzīnga objekta tirgus vērtība līguma slēgšanas brīdī, nomas maksājumi, kredīta procenti un maksājumu grafiks. SIA “Print” finanšu līzīngā ir iegādātas ražošanas iekārtas. Finanšu nomā iegādāto pamatlīdzekļu atlikusī vērtība uz 2014.gada 31. decembri ir 154 275 eiro. Īpašuma tiesības uz šiem pamatlīdzekļiem sabiedrībai pāries tikai pēc visu nomas saistību izpildes.

SIA “Print” posteņa “Iekārtas un mašīnas” sastāvā iekļautas divas vieglās automašīnas: automašīna AUDI A8L un automašīna NISSAN QASHQAI, būtu lietderīgi tās pārklasificēt uz “Pārējiem pamatlīdzekļiem”, jo tas rada maldīgu priekšstatu gan par uzņēmuma iekārtām un mašīnām, gan par pamatlīdzekļiem (pielikums Nr. 4).

Savukārt SIA “Print” pārējo pamatlīdzekļu sastāvā iekļautas ļoti daudzas programmatūras, kuras nav datortehnikas neatņemama sastāvdaļa un bez kurām datortehnika var darboties (pielikums Nr. 4). Piemēram, Prinect Signa Station programmatūra, Colour Management Workflow, Navision grāmatvedības sistēma, u.c. Tas rada maldīgu priekšstatu gan par uzņēmuma nemateriālajiem ieguldījumiem, gan par pamatlīdzekļiem.

Autores priekšlikums – grāmatvedības organizācijas dokumentos noteikt ilgtermiņa ieguldījumu klasifikācijas kritērijus pēc kuriem uzņēmums nosaka vai iegādātā datorprogramma uzņēmumā ir klasificējama par materiālu vai nemateriālo aktīvu. Piemēram, ja datoru programmatūra, kas paredzēta konkrētam datoram, kurš bez šīs konkrētās

programmatūras nevar darboties, ir šīs datortehnikas neatņemama sastāvdaļa un uzskatāma par pamatlīdzekli. Tas pats attiecas arī uz datora operētājsistēmu. Ja programmatūra nav attiecīgās datortehnikas neatņemama sastāvdaļa, šī datoru programmatūra uzskatāma par nemateriālo aktīvu.

Pamatlīdzekļu inventarizācija

Pamatlīdzekļu inventarizācijā, veicama objektu apskate dabā, pēc attiecīgiem dokumentiem pārbaudāmas īpašuma tiesības (līgumi, rēķini utt.), kā arī izvērtējuma nolietojuma summas atbilstība spēkā esošajiem pamatlīdzekļu nolietojuma uzskaites noteikumiem.

SIA „Print” pamatlīdzekļu gada inventarizācija notiek nedēļu pirms pārskata gada beigām. Tās mērķis ir pārbaudīt pamatlīdzekļu objektu faktisko esamību dabā pa to atrašanās vai ekspluatācijās vietām, to īpašuma tiesības, izvērtēt nolietojuma summas atbilstību uzņēmuma pamatlīdzekļu nolietojuma normām, kā arī salīdzināt iegūto informāciju ar grāmatvedības datiem.

Par pamatlīdzekļu inventarizācijas veikšanu SIA „Print” ir atbildīgs uzņēmuma vadītājs. Uzņēmuma vadītājs sagatavo rakstveida rīkojumu par inventarizācijas veikšanu, nosakot inventarizācijas komisijas sastāvu, apjomu un termiņus, kā arī nosaka komisijas atbildības līmeni par veicamo darbu. Komisijas locekļi parakstās par iepazīšanos ar uzdoto darbu. Komisijas sastāvā ir ne mazāk par trim personām un tās piedalās visā inventarizācijas gaitā.

Pamatlīdzekļi, kas nav uzņēmuma īpašumā (nomāti, pieņemti atbildīgā glabāšanā), uzrādāmi atsevišķos sarakstos par katru īpašnieku. Tādā pašā veidā sastādāmi saraksti par nomā nodotajiem pamatlīdzekļiem, norādot šo nomu apstiprinošos dokumentus.

Pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķināšanas metožu salīdzināšana

Darbā autore salīdzinās tikai tās nolietojuma aprēķināšanas metodes, kuras ir atkarīgas no pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laika. Salīdzināšanai tika izveidota 2.5. tabula, izmantojot nolietojuma aprēķina piemērā sniegto informāciju.

Piemērs: Jauna ražošanas iekārta Universal casemaker line Type BDM Universal R, Grāmatu vāku ražošanas līnija, kuras iegādes vērtība ir 400 000 EUR, lietderīgās lietošanas laiks ir 10 gadi, likvidācijas vērtība nav noteikta.

Tabulā 2.4 ir parādīts salīdzinājums pamatlīdzekļa nolietojuma aprēķiniem izmantojot lineāro, ģeometriski degresīvo un aritmētiski degresīvo metodi.

Pamatlīdzekļa nolietojuma aprēķins pēc lineārās un degresīvajām metodēm

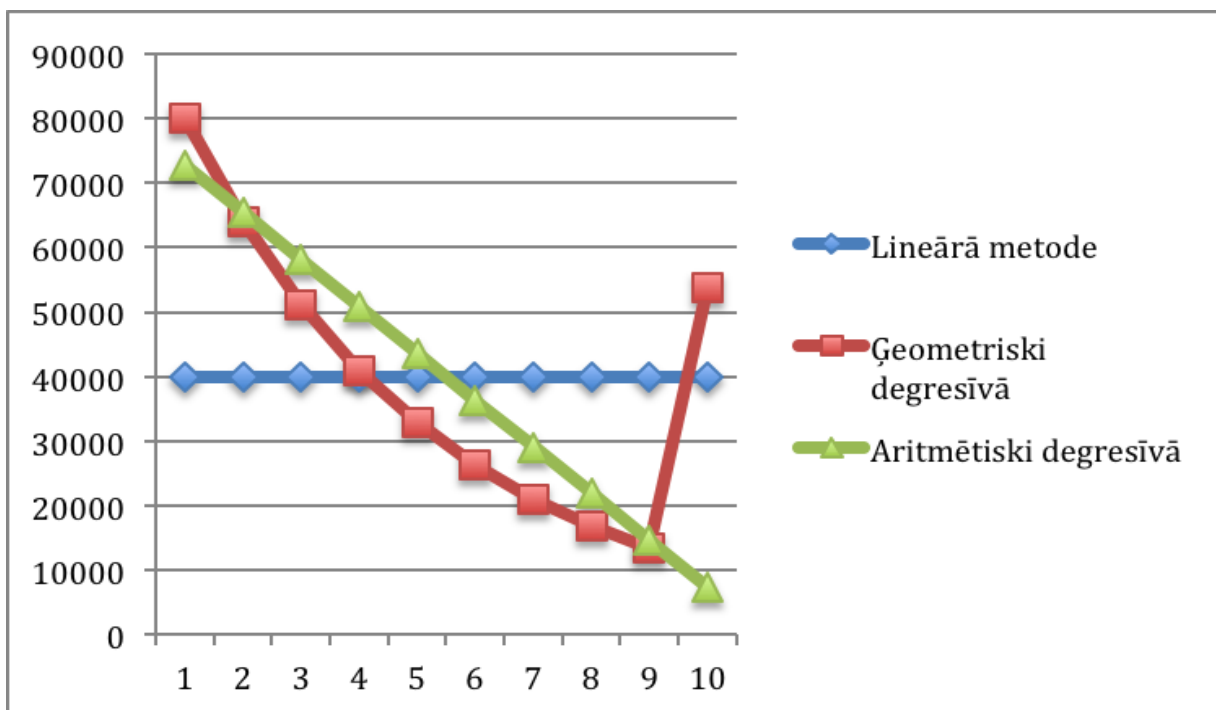
Gads	Lineārā metode		Ģeometriski degresīvā		Aritmētiski degresīvā	
	Aprēķinātais nolietojums gadā	Uzkrātais nolietojums	Aprēķinātais nolietojums gadā	Uzkrātais nolietojums	Aprēķinātais nolietojums gadā	Uzkrātais nolietojums
1	40000.00	40000.00	80000.00	80000.00	72727.27	72727.27
2	40000.00	80000.00	64000.00	144000.00	65454.55	138181.80
3	40000.00	120000.00	51200.00	195200.00	58181.82	196363.64
4	40000.00	160000.00	40960.00	236160.00	50909.09	247272.73
5	40000.00	200000.00	32768.00	268928.00	43636.36	290909.09
6	40000.00	240000.00	26214.40	295142.40	36363.64	327272.73
7	40000.00	280000.00	20971.52	316113.90	29090.91	356363.64
8	40000.00	320000.00	16777.22	332891.10	21818.18	378181.82
9	40000.00	360000.00	13421.77	346312.90	14545.45	392727.27
10	40000.00	400000.00	53687.09	400000.00	7272.73	400000.00

Avots: autores sastādīta tabula

Pēc tabulas 2.5. datiem var redzēt, ka pielietojot ģeometriski degresīvo vai aritmētiski degresīvo metodi, pirmajos gados uzņēmumam ir lielāki nolietojuma atskaitījumi. Ģeometriski degresīvā metode attiecībā pret lieneāro norakstīšanas metodi dod lielākus izmaksu atskaitījumus, līdz ar to mazāku peļņu, kā rezultātā arī maksājāmie nodokļi pirmajos gados ir zemāki.

Pēc ģeometriski degresīvās metodes jeb saldo norakstīšanas metodes atlikuma vērtība nekad nevar nonākt līdz nulles vērtībai, tāpēc pēdējā normatīvā noteiktajā ekspluatācijas gadā noraksta visu palikušo atlikuma vērtību, kas 10. gadā būs 53 687,09 EUR.

Uzskatāmākam nolietojumu metožu salīdzinājumam pēc tabulas 2.5. datiem darba autore ir izveidojusi attēls 2.2.

2.2. Att. Lineārās un deģresīvo metožu salīdzinājums aprēķinātajam nolietojumam

Avots: autores sastādīts attēls

Pielietojot vienu no deģresīvajām metodēm, atsevišķiem pamatlīdzekļu veidiem iespējams patiesāk atspoguļot to nolietojumu, jo pirmajos ekspluatācijas gados pamatlīdzeklis strādā visražīgāk līdz ar to straujāk nolietojās un vēlākajos gados remonta, ekspluatācijas izmaksas strauji palielinās.

Amortizācijas aprēķins ar lineārās metodes palīdzību paredz pilnīgu pamatlīdzekļa sākotnējās vērtības norakstīšanu noteiktā ekspluatācijas laikā. Lietderīgāk to izmantot lieliem uzņēmumiem, kur ir daudz pamatlīdzekļu, lai atvieglotu amortizācijas aprēķināšanas procesu.

Ilgtermiņa finanšu ieguldījumu uzskaites kārtība

Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi ir uzņēmuma līdzekļu nodošana citu personu rīcībā uz laika periodu, kurš pārsniedz gadu.

SIA "Print" ilgtermiņa finanšu ieguldījumu sastāvā tiek atspoguļots ieguldījums meitas sabiedrībā bilances postenī „Līdzdalība radniecīgo sabiedrību kapitālā”. Finanšu ieguldījums sastāda 3 500 000 EUR. SIA "Print" pieder 100% no meitas uzņēmuma daļu īpatsvara.

SIA "Print" savu līdzdalību meitas uzņēmumā sākotnēji uzskaita iegādes izmaksās (summā, kas ieguldīta pamatkapitālā). Finanšu ieguldījumu uzskaitē tiek pielietota izmaksu metode - ieguldījumus uzskaita to iegādes vērtībā.

Ilgtermiņa finanšu ieguldījumu grāmatojumi

<i>Grāmatojumi</i>	<i>Debets</i>	<i>Kredīts</i>
1. Ieguldījums meitas uzņēmumā	Ieguldījumi meitas uzņēmumā	Norēķinu konts bankā
2. Saņemtās dividendes	Norēķinu konts bankā	Ieņēmumi no līdzdalības

Avots: autores sastādīta tabula

Līdz šim SIA "Print" nav aprēķinātas vai izmaksātas dividendes no ieguldījuma meitas uzņēmumā, jo meitas uzņēmuma valde pieņēma lēmumu atstāt peļņu nesadalītu. Meitas uzņēmums kopš dibināšanas 2010. gadā strādā ar peļņu. 2014. gadu meitas uzņēmums noslēdza ar peļņu 79 103 eiro apmērā.

3. ILGTERMIŅA IEGULDĪJUMU IZMANTOŠANAS EFEKTIVITĀTES NOTEIKŠANA SIA “PRINT”

Kā zināms uzņēmuma kapitāls tiek ieguldīts divās formās, pamatkapitālā un apgrozāmajā kapitālā, kas savstarpēji atšķiras ar aprites īpatnībām: aprites ātrumu un kapitāla vērtības kompensāciju. Kapitāla daļu, ko raksturo kā ilgtermiņa ieguldījumus, veido nemateriālie ieguldījumi, ēkas, būves, iekārtas un finanšu ieguldījumi.

Viens no vispārīgākajiem rādītājiem, kas tikai norāda, cik liels ir uzņēmumā esošo ilgtermiņa ieguldījumu īpatsvars bilancē, ir uzņēmuma līdzekļu struktūra.

Uzņēmuma līdzekļu struktūru iedalījumiem aprēķina attiecinot tos pret aktīvu kopējo vērtību (formula 3.1.):

$$\text{Ilgtermiņa ieguldījumi \%} = \frac{\text{Ilgtermiņa ieguldījumi} * 100}{\text{Aktīvu kopējā vērtība}} \quad (3.1.)$$

Uzņēmuma līdzekļu struktūra atspoguļo ilgtermiņa ieguldījumu un apgrozāmo līdzekļu īpatsvaru kopējā kapitālā.

3.1. tabula

SIA “Print” līdzekļu struktūra%, 2012.-2014.g.

<i>Uzņēmuma līdzekļu struktūra</i>	<i>2012. g.</i>	<i>2013. g.</i>	<i>2014. .g.</i>
Nemateriālie ieguldījumi	-	-	0,12%
Pamatlīdzekļi	46,40%	54,53%	53,45%
Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi	26,48%	17,56%	16,41%
Apgrozāmie līdzekļi	27,12%	27,91%	30,02%
Aktīva bilance,%	100	100	100

Avots: autores sastādīta tabula, izmantojot SIA „Print” gada pārskatus

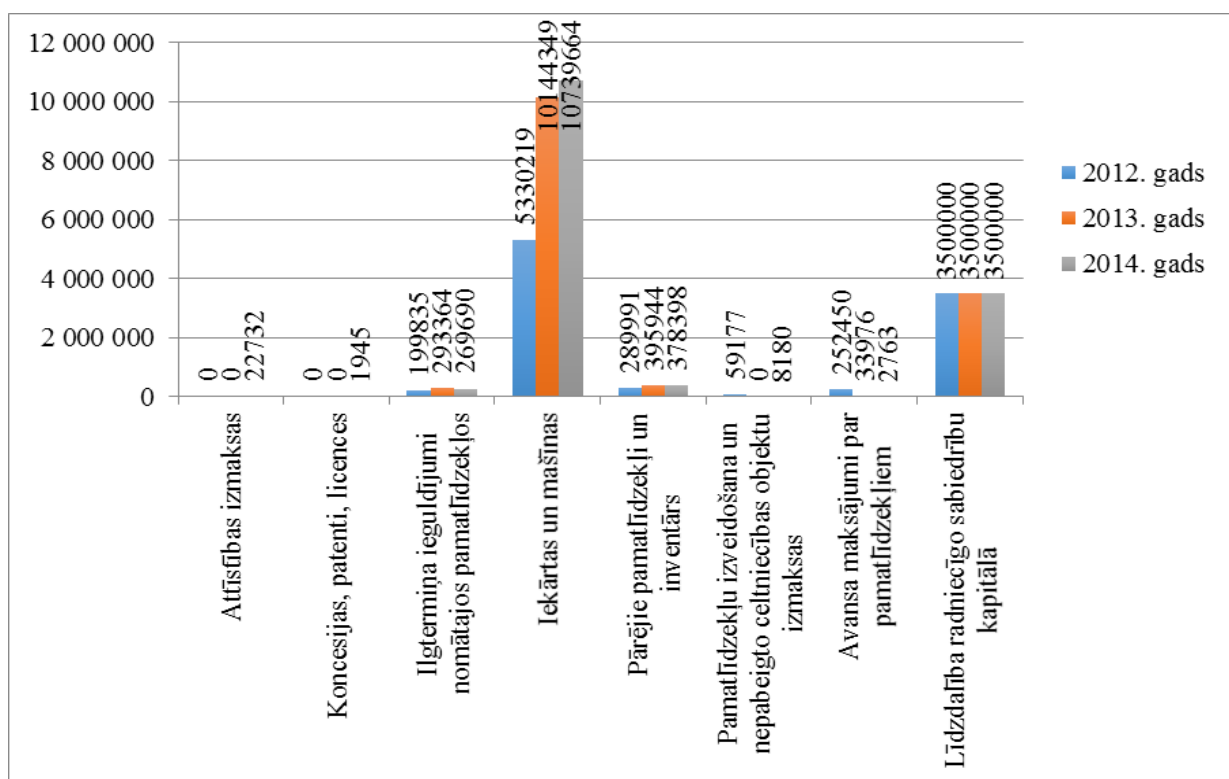
Pēc tabulas 3.1. datiem, redzams, ka ilgtermiņa materiālajiem aktīviem jeb pamatlīdzekļiem ir būtiska nozīme uzņēmuma kopējos aktīvos. Pamatlīdzekļu lielākais īpatsvars bilances aktīvos ir bijis 2013. gadā, kas sastādīja 54,53%, tas izskaidrojams ar uzņēmuma aktīvas ražošanas darbības paplašināšanu, iegādājoties vairākas jaunas ražošanas iekārtas un aprīkojot papildus jaunas darba vietas darbiniekiem. Salīdzinot visu analizējamo periodu kopumā, pamatlīdzekļu īpatsvars aktīva bilancē katru gadu sastāda aptuveni pusi no kopējiem aktīviem. 2014. gadā pamatlīdzekļu īpatsvars salīdzinājumā ar 2012. gadu ir palielinājies par 7,05%. Pēc tabulas 3.1. datiem var redzēt, ka proporcijas analizējamā periodā nav būtiski mainījušās. 2014. gadā aktīvu sastāvā ir jauns postenis – nemateriālie ieguldījumi, tā īpatsvars kopējos aktīvos ir neliels un sastāda tikai 0,12% no uzņēmuma kopējiem aktīviem. SIA „Print” saimnieciskās darbības veikšanai ir nepieciešami lieli

kapitālieguldījumi pamatlīdzekļos, jo tas ir ražošanas uzņēmums, tādējādi apgrozāmā kapitāla līmenis ir daudz zemāks, robežās no 27% – 30%, ar tendenci katru gadu procentuāli palielināties.

Ilgtermiņa ieguldījumu struktūras un dinamikas analīzes mērķis ir izpētīt ilgtermiņa ieguldījumu apjoma un sastāva dinamiku, un to izmantošanas efektivitātes rādītājus iepriekšējos darbības periodos.

Ilgtermiņa ieguldījumu sastāva analīzē būtiska nozīme ir aktīvo pamatlīdzekļu īpatsvaram un to izmaiņu dinamikai. Pamatlīdzekļu aktīvo daļu veido ražošanas iekārtas, darbagaldi, datortehnika, biroja ierīces utt.

Autore darbā veic SIA „Print” ilgtermiņa ieguldījumu struktūras analīzi, kas attēlota 3.1. attēlā. No 3.1. attēla ir redzams, ka 2014. gadā ilgtermiņa ieguldījumu struktūras aktīvo daļu veido ražošanas iekārtas, kas sastāda gandrīz 72%. Finanšu ieguldījumi meitas uzņēmumā sastāda 23%. Pārējie pamatlīdzekļi un inventārs, kas ir datori un datoru programmas, dažādas mēbeles, instrumenti, nesaimnieciskie pamatlīdzekļi, veido nepilnus 3% no kopējās ilgtermiņa ieguldījumu struktūras. Atlikušos nepilnus 3% veido attīstības izmaksas, licences, ilgtermiņa ieguldījumi nomātajos pamatlīdzekļos un avansa maksājumi kā arī pamatlīdzekļu izveidošanas izmaksas. Iepriekšējos periodos ilgtermiņa ieguldījumu struktūra ir līdzīga, nav novērojamas krāsas izmaiņas.

3.1. Att. Ilgtermiņa ieguldījumu struktūra EUR, 2012. - 2014. gads

Avots: autores sastādīts attēls

Pamatlīdzekļu izmantošanas efektivitātes rādītāji

SIA „Print” pamatlīdzekļi veido uzņēmuma materiāli tehnisko bāzi. No pamatlīdzekļu apjoma ir atkarīga uzņēmuma darbības jauda un zināmā mērā arī darba tehniskais nodrošinājums. Pamatlīdzekļu sastāvs uzņēmumā ir daudzveidīgs, un tā elementi savstarpēji atšķiras galvenokārt ar izmantošanas mērķi un kalpošanas ilgumu.

Pamatlīdzekļu izmantošanas efektivitātes novērtēšanai tiek izmantoti vairāki rādītāji, no kuriem galvenie ir šādi:

- **Pamatlīdzekļu atdeves rādītājs** (3.2.);

$$\text{Pamatlīdzekļu atdeves rādītājs} = \frac{\text{Gada neto apgrozījums}}{\text{Pamatlīdzekļu vidējā gada vērtība}} \quad (3.2.)$$

- **Pamatlīdzekļu rentabilitāte** (3.3.);

$$\text{Pamatlīdzekļu rentabilitāte} = \frac{\text{Peļņa(zaudējumi) pārskata periodā} * 100}{\text{Pamatlīdzekļu vidējā gada vērtība}} \quad (3.3.)$$

- **Pamatlīdzekļu ietilpība** (3.4.)

$$\text{Pamatlīdzekļu ietilpība} = \frac{1}{\text{Pamatlīdzekļu atdeve}} \quad (3.4.)$$

Vienkāršošanai visbiežāk izmanto sekojošo formulu pamatlīdzekļu gada vidējās vērtības aprēķināšanai (vienkārši vidējo aritmētisko):

$$PL_{gv} = (PL_{sāk} + PL_b) / 2 \quad (3.5.)$$

Kur PL_{gv} - vidējā pamatlīdzekļu vērtība gadā;

$PL_{sāk}$ - pamatlīdzekļu vērtība uz gada sākumu;

PL_b - pamatlīdzekļu vērtība uz gada beigām.

Ražošanas uzņēmumos pamatlīdzekļu atdevi novērtē pēc pārdotās produkcijas vērtības (apgrozījuma), kas pienākas uz pamatlīdzekļu gada vidējās vērtības vienu eiro. [27; 61]

3.2. tabula

SIA „Print” pamatlīdzekļu izmantošanas efektivitātes rādītāji 2012. – 2014. gadā

Rādītājs	2012.g.	2013.g.	2014.g.
Gada neto apgrozījums, EUR	31 281 086	36 245 716	43 201 648
Vidējā pamatlīdzekļu vērtība gadā, EUR	6 240 853	8 499 653	11 133 164
Pelņa pārskata periodā, EUR	1 475 064	953 203	1 689 592
Pamatlīdzekļu atdeves rādītājs	5,01	4,26	3,88
Pamatlīdzekļu rentabilitāte, %	23,64	11,21	15,18
Pamatlīdzekļu ietilpība	0,20	0,23	0,26

Avots: autores sastādīta tabula, izmantojot SIA „Print” gada pārskatus

Pamatlīdzekļu izmantošana tiek uzskatīta par efektīvu, ja preču apgrozījums vai peļņas pieauguma temps pārsniedz pamatlīdzekļu vērtības pieauguma tempu analizējamā periodā. Pēc 3.2. tabulas aprēķiniem redzams, ka visaugstākā pamatlīdzekļu atdeve bijusi 2012. gadā – 5,01 EUR. Pamatlīdzekļu atdeves rādītājam laika posmā no 2012. – 2014. gadam ir tendence samazināties. Ja 2012. gadā viens pamatlīdzekļa vērtības eiro devis 5,01 eiro neto apgrozījumu, tad 2014. gadā – 3,88 eiro neto apgrozījumu, kas ir par 1,13 eiro mazāk. Tātad, var secināt, ka SIA „Print” ar katru gadu paliek mazāk efektīva pamatlīdzekļu izmantošana uzņēmumā. Pēdējos gados šim rādītājam ir tendence samazināties. Pēc aprēķiniem ir redzams, ka 2014. gadā rādītājs ir bijis viszemākais. Zems šī koeficienta līmenis nozīmē to, ka ilgtermiņa ieguldījumos ir investēts par daudz kapitāla, salīdzinājumā ar uzņēmumā saražotās produkcijas vai sniegto pakalpojumu apjomu. Ņemot vērā, ka 2014. gadā uzņēmumā tika veiktas lielas investīcijas jaunu iekārtu iegādē, lai pilnveidotu un dažādotu ražošanu ir vajadzīgi lieli kapitālieguldījumi, jo grāmatu ražošanai ir nepieciešamas jaunas iekārtas, kas ļauj sasniegt vislabākos rezultātus visīsākajā laikā, kā arī nodrošināt maksimāli labu poligrāfijas darbu kvalitāti, lai uzlabotu spēju konkurēt tirgos.

Pamatlīdzekļu ietilpības rādītājs parāda, ka vislielākā pamatlīdzekļu vērtība – 0,26 eiro uz vienu realizētās produkcijas apgrozījuma eiro bija 2014. gadā, bet zemākā 2012. gadā 0,20 eiro. Šim rādītājs ir stabils un tam ir tendence palielināties, kas liecina par to, ka neto apgrozījuma vai peļņas pieauguma tempi pārsniedz pamatlīdzekļa vērtības pieauguma tempus.

Tabulā 3.2. pamatlīdzekļu rentabilitāte visaugstākā bijusi 2012. gadā – 23,64%, tātad uz vienu pamatlīdzekļu eiro iegūti 24 centu liela peļņa. Viszemākais rentabilitātes rādītājs bija 2014. gadā - 15,18%, uz vienu pamatlīdzekļa eiro iegūti 15 centi peļņas.

Pamatlīdzekļu kustības un tehniskā stāvokļa analīze

Pamatlīdzekļu atjaunošanas koeficients raksturo no jauna iegādāto pamatlīdzekļu daļu kopējā pamatlīdzekļu vērtībā. Koeficientu aprēķina pēc formulas 3.6.:

$$\text{Atjaunošanas koeficients} = \frac{\text{Jauno pamatlīdzekļu vērtība pārskata periodā}}{\text{Pamatlīdzekļu vērtība pārskata perioda beigās}} \quad (3.6.)$$

Šī rādītāja augsts līmenis raksturo uzņēmuma attīstības intensitāti un tā ražošanas potenciālu. Norāda, cik lielu daļu pamatlīdzekļu uzņēmums ir atjaunojis. Jo augstāks šis rādītājs, jo jaunāki pamatlīdzekļi. Pamatlīdzekļu atjaunošanas ātrums raksturo visu pamatlīdzekļu pilnīgas atjaunošanas vidējo laika periodu. [26; 39]

Pamatlīdzekļu atjaunošanas ātrums raksturo visu pamatlīdzekļu pilnīgas atjaunošanas vidējo laika periodu. Jo zemāks šis rādītājs, jo uzņēmums straujāk atjauno savus pamatlīdzekļus. Koeficients norāda laiku gados, kurā pamatlīdzekļi tiek pilnībā atjaunoti. Koeficientu aprēķina pēc 3.7. formulas:

$$\text{Atjaunošanas ātrums} = \frac{1}{\text{Atjaunoto pamatlīdzekļu koeficients}} \quad (3.7.)$$

3.3. tabula

SIA „Print” pamatlīdzekļu atjaunošanas koeficients 2012. – 2014. g.

<i>Rādītājs</i>	<i>2012.g.</i>	<i>2013.g.</i>	<i>2014.g.</i>
Jauno pamatlīdzekļu vērtība pārskata periodā, EUR	626 893	7 446 813	3 004 122
Pamatlīdzekļu vērtība pārskata perioda beigās, EUR	5 879 222	10 833 657	11 395 932
Pamatlīdzekļu atjaunošanas koeficients	0,11	0,69	0,26
Pamatlīdzekļu atjaunošanas ātrums, gados	9,09	1,45	3,85

Avots: autores sastādīta tabula, izmantojot SIA „Print” gada pārskatus

2013. gadā pamatlīdzekļu atjaunošanas koeficients sasniedza lielāko vērtību 0,69, (skatīt 3.3. tabulu) līdz ar to pamatlīdzekļu atjaunošanas ātrums ir gandrīz pusotrs gads. Savukārt, 2012. gadā jauno pamatlīdzekļu īpatsvars kopējā pamatlīdzekļu vērtībā bija viszemākais – 11%, tātad pamatlīdzekļu atjaunošanas ātrums bija mazliet vairāk kā 9 gadi.

Pamatlīdzekļu likvidācijas koeficients raksturo likvidēto pamatlīdzekļu daļu kopējā pamatlīdzekļu summā. Koeficientu aprēķina pēc formulas:

$$\text{Likvidācijas koeficients} = \frac{\text{Likvidēto pamatlīdzekļu vērtība pārskata periodā}}{\text{Pamatlīdzekļu vērtība pārskata perioda beigās}} \quad (3.8.)$$

3.4. tabula

SIA „Print” pamatlīdzekļu likvidācijas koeficients 2012. – 2014. g.

<i>Rādītājs</i>	<i>2012.g.</i>	<i>2013.g.</i>	<i>2014.g.</i>
Likvidēto pamatlīdzekļu vērtība pārskata periodā, EUR	206 675	1 499 745	1 116 718
Pamatlīdzekļu vērtība pārskata perioda beigās, EUR	5 879 222	10 833 657	11 395 932
Pamatlīdzekļu likvidācijas koeficients	0,04	0,14	0,10

Avots: autores sastādīta tabula, izmantojot SIA „Print” gada pārskatus

Kā redzams 3.4. tabulā, visvairāk likvidēto pamatlīdzekļu ir 2013. gadā, kad likvidēto pamatlīdzekļu koeficients sastādīja 14%, bet 2014. gadā pamatlīdzekļu likvidācijas koeficients sastāda 10%, savukārt 2012. gadā tikai 4% no kopējās pamatlīdzekļu vērtības.

Lai raksturotu pamatlīdzekļu “vecumu”, veic pamatlīdzekļu nolietojuma un pamatlīdzekļu lietderības koeficientu aprēķinu. Pēc šo koeficientu lieluma var spriest par tehniskā nodrošinājuma līmeni uzņēmumā. Pamatlīdzekļu nolietojuma koeficientu aprēķina pēc formulas 3.9.:

$$\text{Nolietojuma koeficients} = \frac{\text{Uzkrātais pamatlīdzekļu nolietojums} \quad (3.9.)}{\text{Sākotnējā pamatlīdzekļu vērtība}}$$

Nolietojums ir pamatlīdzekļu pakāpeniska novecošanās, kā rezultātā samazinās to sākotnējā vērtība. Jo zemāks ir šis rādītājs, jo jaunāki pamatlīdzekļi, kas norāda, ka pamatlīdzekļi nolietojas lēni.

3.5. tabula

SIA „Print” pamatlīdzekļu nolietojuma koeficients 2012. – 2014. g.

<i>Rādītājs</i>	<i>2012.g.</i>	<i>2013.g.</i>	<i>2014.g.</i>
Pamatlīdzekļu nolietojums, EUR	3 604 979	1 397 747	1 827 941
Sākotnējā pamatlīdzekļu vērtība, EUR	9 484 202	15 431 270	16 704 768
Nolietojuma koeficients	0,38	0,09	0,11

Avots: autores sastādīta tabula, izmantojot SIA „Print” gada pārskatus

Pēc tabulas 3.5. aprēķiniem redzams, ka 2012. gadā no pamatlīdzekļu sākotnējās vērtības tika norakstīti 38% nolietojumā summas, jo 2012. gadā pilnībā noamortizējās tie pamatlīdzekļi, kuri tika iegādāti 2007. gadā uzsākot ražošanu. Sākot ar 2013. gadu nolietojuma koeficientam ir būtisks samazinājums, kas skaidrojams ar to, ka tika iegādātas jaunas ražošanas iekārtas uzņēmuma darbības paplašināšanai. 2013. gadā tas sasniedza 9%, tas ir par 29% mazāk nekā 2012. gadā. Savukārt 2014. gadā ir neliels nolietojuma koeficienta pieaugums un tas sastādīja 11%. Koeficienta palielināšanās liecina par uzņēmuma pamatlīdzekļu novecošanos.

Pamatlīdzekļu lietderības koeficientu aprēķina pēc formulas 3.10.:

$$\text{Lietderības koeficients} = \frac{\text{Pamatlīdzekļu atlikusī vērtība}}{\text{Sākotnējā pamatlīdzekļu vērtība}} \quad (3.10.)$$

3.6. tabula

SIA „Print” pamatlīdzekļu lietderības koeficients 2012. – 2014. g.

<i>Rādītājs</i>	<i>2012.g.</i>	<i>2013.g.</i>	<i>2014.g.</i>
Pamatlīdzekļu atlikusī vērtība, EUR	5 879 222	10 833 657	11 395 932
Sākotnējā pamatlīdzekļu vērtība, EUR	9 484 202	15 431 270	16 704 768
Lietderības koeficients	0,62	0,70	0,68

Avots: autores sastādīta tabula, izmantojot SIA „Print” gada pārskatus

Pēc 3.6. tabulas aprēķiniem redzams, ka pamatlīdzekļu lietderības koeficients turas robežās no 62% līdz 70%. 2013. gadā pamatlīdzekļu atlikusī vērtība ir visaugstākā 70% no sākotnējās vērtības, sakarā ar lielām investīcijām jaunos pamatlīdzekļos. 2012. gadā pamatlīdzekļu lietderības koeficients bija viszemākais un sastādīja 62%, tas liecina par to, ka uzņēmums neefektīvāk izmanto pamatlīdzekļus savas saimnieciskās darbības nodrošināšanai. Bet kopumā SIA "Print" pamatlīdzekļu lietderības koeficients ir samērā augsts un nav novērojama neefektīva pamatlīdzekļu izmantošana.

Kopējā kapitāla dzēšanās vai atražošanas laika aprēķins

Kapitāls ir uzņēmuma saimnieciskajā darbībā nepieciešamie līdzekļi, kuri atspoguļoti bilances pasīvā. Jebkura uzņēmuma sekmīgai darbībai ir nepieciešams noteikts kapitāla lielums (nauda), kura vajadzīga uzņēmuma pamatlīdzekļu un apgrozāmo līdzekļu finansēšanai, lai varētu ražot produkciju un sniegt pakalpojumus. Tāpēc, lai aprēķinātu SIA „Print” kopējā kapitāla dzēšanās vai atražošanas laiku par 2014. gadu, darba autore aprēķinus veic izmantojot formulu 3.11.:

$$PP = \frac{KK}{P + Am} \quad (3.11.)$$

Kur PP – atmaksāšanās periods;

KK – kopējais kapitāls (bilances pasīva kopsumma);

P – peļņa pēc nodokļiem;

Am - amortizācija.

$$PP = \frac{21\,326\,273}{1\,689\,592 + 1\,827\,941} = 6,06$$

Pēc autores veiktajiem aprēķiniem redzams, ka kopējais kapitāls atmaksāsies 6 gados, kas ir samērā slikts rādītājs, jo kapitāla atmaksāšanās aizņem ilgu laika periodu. Izanalizējot SIA "Print" ilgtermiņa ieguldījumu sastāvu, redzams, ka vidējais lietderīgās lietošanas laiks ir 3,4 gadi (skatīt pielikumu Nr. 4), tas nozīmē to, ka uzņēmumam būs jāveic jaunas investīcijas ilgtermiņa ieguldījumos, bet iepriekšējās investīcijas vēl nebūs atražojušas.

SECINĀJUMI

Secinājumi:

1. Latvijā ilgtermiņa ieguldījumu precīzas uzskaites un patiesas novērtēšanas nepieciešamību pastiprina šo aktīvu lielais īpatsvars un attīstības tendences tirgū. Pēc Latvijas Republikas centrālās statistikas pārvaldes informācijas, laika periodā no 2011.gada līdz 2013. gadam, ilgtermiņa ieguldījumi veidoja 63-65% no uzņēmuma aktīviem kopumā, ražošanas uzņēmumos šis procents ir vēl lielāks.
2. Mūsdienās strauji attīstoties tehnoloģijām un pieaugot intelektuālajam īpašumam, arvien lielāku lomu uzņēmuma aktīvos iegūst nemateriālie ieguldījumi jeb nemateriālie aktīvi. To uzskaitē rada grūtības grāmatvežiem, jo pašreiz spēkā esošajos normatīvajos aktos nav precīzas šo aktīvu definīcijas un pietiekoši detalizētas uzskaites kārtības.
3. Jaunajā likumprojektā "Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likums" ir skaidri noteikta nemateriālo ieguldījumu definīcija: Nemateriālie ieguldījumi – bezķermeniskas lietas, kas atsevišķos gadījumos saistītas ar fizisku formu, nav finanšu aktīvi un atbilst abiem šādiem klasifikācijas kritērijiem:
  - tās iespējams nošķirt vai atdalīt no sabiedrības un pārdot, nodot, licencēt, iznomāt vai apmainīt (individuāli vai kopā ar saistītu līgumu, aktīvu vai saistībām), vai tās ir radušās no līguma vai citām juridiskām tiesībām, neatkarīgi no tā, vai šīs tiesības ir nododamas vai nošķiramas no sabiedrības, vai no citām tiesībām un pienākumiem,
  - tās sabiedrība paredz izmantot ilgāk par 1 gadu un sagaida, ka no to turēšanas tiks saņemti saimnieciskie labumi.
4. Pēc sākotnējās atzīšanas nemateriālos aktīvus jeb ieguldījumus var uzskaitīt un novērtēt saskaņā ar izmaksu modeli vai pārvērtēšanas modeli. Kuru metodi izvēlēties, paliek katra uzņēmuma ziņā.
5. Pamatlīdzekļu summārā ietekme ir būtiska gan uz bilanci, gan uz nodokļu aprēķiniem. Aktīvu iegādes vai izveidošanas izdevumu atzīšana par pamatlīdzekļu objektu vai to attiecināšanu uz izmaksām var nozīmīgi ietekmēt uzņēmuma saimnieciskās darbības rezultātus. No pamatlīdzekļu apjoma atkarīga uzņēmuma ražošanas jauda un zināmā mērā arī darba tehniskais nodrošinājums.
6. Pamatlīdzekļu bilances vērtība ir tieši un pilnībā saistīta ar iegādes vērtību, likvidācijas vērtību un lietošanas laiku. Bieži nepareizas uzskaites dēļ bilancē vairs

nav pamatlīdzekļu (to vērtība ir nulle), kaut gan dabā tie pastāv un tiek izmantoti. Vēl sliktāka situācija ir tad, ja pamatlīdzekļi, kuri finanšu uzskaitē nolietoti līdz nullei, tiek norakstīti, kaut gan uzņēmums tos turpina lietot.

7. Latvijā komersantiem, atzīstot aktīvu uzskaitē, ir neskaidrības par aktīva minimālo sākotnējās uzskaites vērtību, lai tos klasificētu kā ilgtermiņa aktīvus. Nevienš normatīvais dokuments Latvijā, kā arī starptautiskie grāmatvedības standarti, nenosaka šādus minimālās vērtības kritērijus. Izņēmums - biedrības un nodibinājumi, kā arī budžeta iestādes.
8. Pamatlīdzekļu iegādes un izveidošanas darījumu uzskaitē grāmatvedībā nav sarežģīta, būtiskākais ir pilnīga un korekta visu ar to saistīto izmaksu iekļaušana pamatlīdzekļa iegādes vērtībā.
9. Iespējamie iemesli, kāpēc komercsabiedrības ilgtermiņa aktīvu pārvērtēšanu veic reti:
  - izvairīšanās no papildus uzskaites, kāda jāveic pārvērtētiem aktīviem uzņēmuma ienākuma nodokļa aprēķinam;
  - vadība neizvērtē zaudējuma ietekmi, kādu atstāj nepareiza izmaksu uzskaitē uz aktīvu novērtējumu un produkcijas un pakalpojumu pašizmaksu un jauno iekārtu iegādi;
  - nepietiekami tiek novērtēta tirgus vērtības ietekme.
10. Praksē izplatītākā kļūda, kas tiek pieļauta, pamatlīdzekļu lietderīgās izmantošanas laika noteikšanā ir, ka tiek prognozēts pārāk īss ilgtermiņa materiālā aktīva izmantošanas laiks. Tā rezultātā uzņēmumā tiek izmantoti pilnīgi noamortizēti aktīvi, kuru uzskaites vērtība ir nulle. Tas nozīmē, ka grāmatvedības uzskaitē netiek ievērotas MK noteikumu Nr. 488 prasības, kur noteikts - Sabiedrība sagatavo pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laika un tā likvidācijas vērtības (ja tāda paredzama) grāmatvedības aplēses un izvēlas nolietojuma aprēķināšanas metodi. Minētās aplēses regulāri pārskata un, ja nepieciešams, maina.
11. SIA "Print", tika dibināta 2006. gada maijā. Uzņēmums darbojas ar poligrāfijas nozarē, precīzāk - grāmatu ražošanā. SIA "Print" ir poligrāfijas nozares līderis Latvijā un arī Baltijā.
12. 2014. gadā SIA "Print" apgrozījuma pieaugums salīdzinot ar 2013. gadu bija 19,2%, sasniedzot 43,2 milj. eiro. Tas bija iespējams veiksmīgi pabeidzot plānoto ERAF atbalstīto investīciju programmu drukas nodaļā, kā arī uzstādot jaunas šūšanas un vāku izgatavošanas iekārtas pēcapstrādes nodaļā.

13. SIA "Print" ilgtermiņa ieguldījumu īpatsvars kopējos aktīvos 2012. gadā sastādīja 73%, 2013. gadā – 72% un 2014. gadā - 70%.
14. SIA "Print" pārējo pamatlīdzekļu sastāvā iekļautas ļoti daudzas programmatūras, kuras nav datortehnikas neatņemama sastāvdaļa un bez kurām datortehnika var darboties. Piemēram, Prinect Signa Station programmatūra, Colour Management Workflow, Navision grāmatvedības sistēma, u.c. Tas rada maldīgu priekšstatu gan par uzņēmuma nemateriālajiem ieguldījumiem, gan par pamatlīdzekļiem.
15. SIA "Print" ir veikusi ilgtermiņa finanšu ieguldījumu meitas sabiedrībā 3 500 000 EUR apmērā, kurā tai pieder 100% no meitas uzņēmuma daļām. Neskatoties uz to, ka meitas uzņēmums strādā ar peļņu, līdz šim SIA "Print" nav aprēķinātas vai izmaksātas dividendes no ieguldījuma meitas uzņēmumā.
16. SIA "Print" nav spējīga segt ilgtermiņa ieguldījumus ar pašu kapitālu, kā arī segt ilgtermiņa ieguldījumus ar pašu kapitālu un ilgtermiņa saistībām.
17. SIA „Print” saimnieciskās darbības veikšanai ir nepieciešami lieli kapitālieguldījumi pamatlīdzekļos, jo tas ir ražošanas uzņēmums. Pamatlīdzekļu lielākais īpatsvars bilances aktīvos ir bijis 2013. gadā, kas sastādīja 54,53%, tas izskaidrojams ar uzņēmuma aktīvas ražošanas darbības paplašināšanu, iegādājoties vairākas jaunas ražošanas iekārtas un aprīkojot papildus jaunas darba vietas darbiniekiem.
18. SIA "Print" lietderīgās lietošanas laiku nosaka visai pamatlīdzekļu kategorijai kopumā, piemēram, datortehnikai, mēbelēm, iekārtām u.tml. Tomēr atsevišķiem pamatlīdzekļu objektiem tas var atšķirties, piemēram, tādām, kuri ir iegādāti jau lietoti vai ir unikāli, galvenokārt iekārtām un mašīnām kā arī datortehnikai.
19. Autore konstatējusi, ka SIA "Print" pamatlīdzekļu lietderīgās lietošanas laika aplēses ir noteiktas neprecīzi un līdz šim tās nav mainītas. Uz 31.12.2014. no 1368 uzskaitē esošajiem pamatlīdzekļiem 726 objekti jeb 53% ir ar nulles atlikušo vērtību, kaut gan šie objekti tiek izmantoti saimnieciskās darbības nodrošināšanai..
20. No visiem SIA „Print” pamatlīdzekļiem likvidācijas vērtība ir noteikta tikai dažām ražošanas iekārtām, turklāt noteikšanas kritēriji ir neskaidri. Ir šaubas, vai nosakot likvidācijas vērtību ir ievērots piesardzības princips un tā nav noteikta pārāk augsta. Piemēram, iekārtai NEW perfect soft cover binding line Alegro (mīksto vāku iesiešanas līnija Alegro), likvidācijas vērtība ir noteikta 57% apmērā no iegādes vērtības.

21. Finanšu grāmatvedībā pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķinam noteiktajām likmēm ir pārāk liels intervāls. Piemēram, iekārtām un mašīnām tas svārstās intervālā no 12 gadiem jeb 8,33% līdz 5 gadiem jeb 20%.
22. 2014. gadā ilgtermiņa ieguldījumu struktūras aktīvo daļu veido ražošanas iekārtas, kas sastāda gandrīz 72%. Finanšu ieguldījumi meitas uzņēmumā sastāda 23%. Pārējie pamatlīdzekļi un inventārs, kas ir datori un datoru programmas, dažādas mēbeles, instrumenti, nesaimnieciskie pamatlīdzekļi, veido nepilnus 3% no kopējās ilgtermiņa ieguldījumu struktūras, atlikušo daļu, aptuveni 3%, veido attīstības izmaksas, licences, ilgtermiņa ieguldījumi nomātajos pamatlīdzekļos un avansa maksājumi par pamatlīdzekļiem, kā arī pamatlīdzekļu izveidošanas izmaksas.
23. Visaugstākā pamatlīdzekļu atdeve bijusi 2012. gadā – 5,01 eiro. Pamatlīdzekļu atdeves rādītājam laika posmā no 2012. – 2014. gadam ir tendence samazināties. Ja 2012. gadā viens pamatlīdzekļa vērtības eiro devis 5,01 eiro neto apgrozījumu, tad 2014. gadā – 3,88 eiro neto apgrozījumu, kas ir par 1,13 eiro mazāk. Tātad, var secināt, ka SIA „Print” ar katru gadu paliek mazāk efektīva pamatlīdzekļu izmantošana uzņēmumā.
24. Pēc pamatlīdzekļu ietilpības rādītāja var secināt, ka vislielākā pamatlīdzekļu vērtība – 0,26 EUR uz vienu realizētās produkcijas apgrozījuma eiro bija 2014. gadā, bet zemākā 2012.gadā 0,20 EUR. Šim rādītājs ir stabils un tam ir tendence palielināties, kas liecina par to, ka neto apgrozījuma vai peļņas pieauguma tempi pārsniedz pamatlīdzekļa vērtības pieauguma tempus.
25. Pamatlīdzekļu rentabilitāte visaugstākā bijusi 2012. gadā – 23,64%, tātad uz vienu pamatlīdzekļu eiro iegūti 24 centu liela peļņa. Vismazākais rentabilitātes rādītājs bija 2014. gadā 15,18%, uz vienu pamatlīdzekļa eiro iegūti 15 centi peļņas.
26. 2013. gadā pamatlīdzekļu atjaunošanas koeficients sasniedza lielāko vērtību 0,69, līdz ar to pamatlīdzekļu atjaunošanas ātrums ir gandrīz pusotrs gads. Savukārt, 2012. gadā jauno pamatlīdzekļu īpatsvars kopējā pamatlīdzekļu vērtībā bija viszemākais – 11%, tātad pamatlīdzekļu atjaunošanas ātrums bija mazliet vairāk kā 9 gadi.
27. Visvairāk likvidēto pamatlīdzekļu ir 2013. gadā, kad likvidēto pamatlīdzekļu koeficients sastādīja 14%, bet 2014. gadā pamatlīdzekļu likvidācijas koeficients sastāda 10%, savukārt 2012. gadā tikai 4% no kopējās pamatlīdzekļu vērtības.
28. 2012. gadā no pamatlīdzekļu sākotnējās vērtības tika norakstīti 38% nolietojumā summas, jo 2012. gadā pilnībā noamortizējās tie pamatlīdzekļi, kuri tika iegādāti 2007. gadā uzsākot ražošanu. Sākot ar 2013. gadu nolietojuma koeficientam ir

būtisks samazinājums, kas skaidrojams ar to, ka tika iegādātas jaunas ražošanas iekārtas uzņēmuma darbības paplašināšanai. 2013. gadā tas sasniedza 9%, tas ir par 29% mazāk nekā 2012. gadā. Savukārt 2014. gadā ir neliels nolietojuma koeficienta pieaugums un tas sastādīja 11%. Koeficienta palielināšanās liecina par uzņēmuma pamatlīdzekļu novecošanos.

29. Pamatlīdzekļu lietderības koeficients turas robežās no 62% līdz 70%. 2013. gadā pamatlīdzekļu atlikusī vērtība ir visaugstākā 70% no sākotnējās vērtības, sakarā ar lielām investīcijām jaunos pamatlīdzekļos. 2012. gadā pamatlīdzekļu lietderības koeficients bija viszemākais un sastādīja 62%, tas liecina par to, ka uzņēmums neefektīvāk izmanto pamatlīdzekļus savas saimnieciskas darbības nodrošināšanai.
30. Kopējais kapitāls atmaksāsies 6 gados, kas ir samērā slikts rādītājs, jo kapitāla atmaksāšanās aizņem ilgu laika periodu. Izanalizējot SIA "Print" ilgtermiņa ieguldījumu sastāvu, redzams, ka vidējais lietderīgās lietošanas laiks ir 3,4 gadi, tas nozīmē to, ka uzņēmumam būs jāveic jaunas investīcijas ilgtermiņa ieguldījumos, bet iepriekšējās investīcijas vēl nebūs atražojušās.
31. Kopumā SIA "Print" saimnieciskā darbība ir veiksmīga. Lielākā daļa veikto aprēķinu liecina par uzņēmuma attīstību un finansiālo patstāvību. Jāņem vērā, ka uzņēmums darbojas poligrāfijas nozarē, kas ir saistīta ar lieliem kapitālieguldījumiem ražošanas iekārtās.

Autore uzskata, ka maģistra darbā izvirzītā hipotēze – pamatlīdzekļu uzskaites kārtības pilnveidošana sniegs skaidrāku priekšstatu par ilgtermiņa ieguldījumu vērtību un nozīmi SIA "Print" finanšu pārskatos, apstiprinās šī uzņēmuma vadībai un atbildīgām amatpersonām ieviešot autores izstrādātos priekšlikumus.

Priekšlikumi:

1. Autores priekšlikums SIA „Print” galvenajai grāmatvedei – pārklasificēt no pārējo pamatlīdzekļu sastāva uz nemateriālo ieguldījumu sastāvu programmatūras, ja tās nav attiecīgās datortehnikas neatņemama sastāvdaļa un ja bez šīs konkrētās programmatūras datortehnika var darboties.
2. Autores priekšlikums SIA „Print” galvenajai grāmatvedei – grāmatvedības organizācijas dokumentos noteikt ilgtermiņa ieguldījumu klasifikācijas kritērijus pēc kuriem uzņēmums nosaka vai iegādātā datorprogramma uzņēmumā ir klasificējama par materiālu vai nemateriālo aktīvu. Piemēram, ja datoru programmatūra, kas paredzēta konkrētam datoram, kurš bez šīs konkrētās

programmatūras nevar darboties, ir šīs datortehnikas neatņemama sastāvdaļa un uzskatāma par pamatlīdzekli. Tas pats attiecas arī uz datora operētājsistēmu. Ja programmatūra nav attiecīgās datortehnikas neatņemama sastāvdaļa, šī datoru programmatūra uzskatāma par nemateriālo aktīvu.

3. Autores priekšlikums SIA „Print” uzņēmuma vadībai un finanšu direktoram - pārskatīt pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķinam noteiktās likmes, jo pašreiz ir pārāk liels intervāls. Tās būtu lietderīgi noteikt detalizētāk, piemēram, jaunām iekārtām un mašīnām 12 gadi jeb 8,33%, lietotām iekārtām un mašīnām 5 gadi jeb 20%.
4. Autores ieteikums SIA „Print” uzņēmuma vadībai - noteikt likvidācijas vērtību visām ražošanas iekārtām un mašīnām, jo tā ir būtiska. Likvidācijas vērtību izteikt kā aplēsto summu, kuru uzņēmums varētu iegūt, pārdodot pamatlīdzekli tā lietderīgās lietošanas laika beigās, pamatojoties uz aplēses korektu aprēķinu.
5. Autores ieteikums SIA „Print” galvenajai grāmatvedei - regulāri, katra pārskata perioda beigās, gada inventarizācijas ietvaros, ar atbilstošo speciālistu palīdzību pārskatīt pamatlīdzekļu lietderīgās lietošanas laika aplēses, lai grāmatvedības uzskaitē neveidotos pamatlīdzekļi ar nulles atlikušo vērtību. Bet tādiem ekspluatācijā esošajiem pamatlīdzekļiem, kuru atlikusī vērtība jau ir nulle, grāmatvedības organizācijas dokumentos paredzēt tos turpmāk uzskaitīt un novērtēt pēc pārvērtēšanas metodes.
6. Autores priekšlikums SIA „Print” uzņēmuma vadībai – izvērtēt iespēju saņemt dividendes no līdzdalības meitas uzņēmumā, jo meitas uzņēmums kopš dibināšanas 2010. gadā strādā ar peļņu. 2014. gadu meitas uzņēmums noslēdza ar peļņu 79 103 eiro apmērā.

Izmantotās literatūras saraksts

1. LR likums *Gada pārskatu likums*. LR Augstākā Padome un Ziņotājs, Nr. 44, 12.11.1992. (ar turpmākiem grozījumiem)
2. LR likums *Par grāmatvedību*. LR Augstākā Padome un Ziņotājs, Nr. 44, 12.11.1992. (ar turpmākiem grozījumiem)
3. LR likums *Par uzņēmumu ienākuma nodokli*. Latvijas Vēstnesis Nr. 32 (315), 01.03.1995., "Ziņotājs", 7, 13.04.1995. (ar turpmākiem grozījumiem)
4. MK noteikumi Nr. 488 *Gada pārskatu likuma piemērošanas noteikumi*. Latvijas Vēstnesis Nr. 100 (4498), 30.06.2011.. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=232353> (skatīts 12.05.2015.)
5. MK noteikumi Nr. 556 *Likuma "Par uzņēmumu ienākuma nodokli" normu piemērošanas noteikumi*. Latvijas Vēstnesis Nr. 110 (3478), 13.07.2006.. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=139741> (skatīts 14.05.2015.)
6. LR MK noteikumi Nr. 585 *Noteikumi par grāmatvedības kārtošanu un organizāciju*. Latvijas Vēstnesis Nr. 151 (2916), 29.10.2003.. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=80418> (skatīts 12.05.2015.)
7. *Grāmatvedības padomes lēmums Par Latvijas grāmatvedības standarta Nr. 7 "Pamatlīdzekļi" pieņemšanu*. Latvijas Vēstnesis Nr. 208 (3366), 28.12.2005.. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=124600> (skatīts 12.05.2015.)
8. Starptautiskie grāmatvedības un finanšu pārskatu standarti. *Pieejams:* <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:320:0001:0481:LV:PDF>
9. *LR Valsts ieņēmumu dienests Metodiskais materiāls Pamatlīdzekļu uzskaitē un nolietojuma aprēķināšanas kārtība finanšu grāmatvedībā un uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķināšanas vajadzībām. Ar grozījumiem 19.08.2014.*
10. Centrālās statistikas pārvaldes mājas lapa <http://www.csb.gov.lv/dati/galvenie-raditaji-30424.html> (skatīts 28.04.2015.)
11. Latvijas Poligrāfijas uzņēmumu asociācijas mājas lapa <http://www.lpua.lv> (skatīts 28.04.2015.)
12. *A Dictionary of accounting Third Edition*, Oxford University press, 2005. 400 p.
13. **Alexander David, Nobes Christopher** *Financial Accounting An International Introduction 5th Edition*, Pearson, United Kingdom, 2013. 528 p.
14. **Drake Susan M., Dingle Renée G.** *The practical guide to finance and accounting, Paramus (N.J.)* : Prentice Hall Press, 2001. 455 p.

15. **Harrison Walter T. Jr., Horngren Charles T., Thomas C. William, Suwardy Themin** *Financial accounting: international financial reporting standards*. Harlow: Pearson, 2014. 850 p.
16. **Griffiths Ian** *New Creative accounting*. London, Macmillan Press Ltd., 1995. 202 p.
17. **Andžāne V.** *Ilgtermiņa ieguldījumu uzskaitē*. Rīga: LU, 2002. 47 lpp.
18. **Apsīte I.** *Pamatlīdzekļu uzskaitē komercuzņēmumos*. Rīga: Lietišķās apmācības centrs, 2011. 266 lpp.
19. **Grandāne M, Soopa A. u.c.** *Finanšu grāmatvedība* - Rīga: Raka, 2004. 169 lpp.
20. **Grigorjeva R., Jesemčika A., Leibus I., Svarinska A.** *Finanšu grāmatvedība*. Rīga: SIA Izglītības soļi, 2004. 246 lpp.
21. **Grēviņa R., u.c.**, *Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca*. — Rīga, Zinātne, 2000., 702 lpp.
22. **Januška M.** *Viss par pamatlīdzekļu uzskaitē*. - Rīga: I.K.Info Tilts, 2010. 274 lpp.
23. **Ludboržs A.** *Pamatlīdzekļu uzskaitē*.- Rīga: Lietišķās informācijas dienests, 2006. 255 lpp.
24. **Mietule I.** *Ievads grāmatvedībā*. Rēzeknes Augstskola, Rēzekne 2014. 138 lpp.
25. **Ovčiņņikova I.**, *Uzņēmējdarbības ekonomika*. Rīga: RTU, 2002. 63 lpp.
26. **Rurāne M.** *Finanšu menedžments*. - Rīga: RSEBAA, 2005. 383 lpp.
27. **Rurāne M.** *Uzņēmuma finanses*.-Rīga: Jumava, 2007. 36 lpp.
28. **Sundukova Z.** *Uzņēmējdarbības līdzekļu un to veidošanas avotu uzskaitē un novērtēšana*. Mācību grāmata. – Rīga: RTU izdevniecība, 2011. 232 lpp.
29. **Zaiceva J., Pravarne O.**, *Uzņēmuma pamatlīdzekļu uzskaitē*. Rīga: SIA Mamuts, 2005. 192 lpp
30. **Zariņa V.** *Ilgtermiņa materiālo aktīvu uzskaitē un novērtēšana*. Rīga: Lietišķās informācijas dienests, 2011. 280 lpp.
31. **Гетьман В.Г.** *Финансовый учет: [учеб. для вузов]*. Москва: Финансы и статистика, 2004. 781 с.
32. SIA „Print” gada pārskati par 2013. un 2014.gadu.
33. SIA „Print” grāmatvedības uzskaites veikšanas un organizācijas metodika.

PIELIKUMI

1. pielikums

Rādītāja nosaukums	Kopā 2012	Kopā 2013	Kopā 2014
1. Neto apgrozījums	31 281 087	36 245 716	43 201 648
2. Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas	-26 220 676	-30 745 787	-36 134 634
3. Bruto peļņa vai zaudējumi (no apgrozījuma)	5 060 411	5 499 929	7 067 014
4. Pārdošanas izmaksas	-1 972 933	-2 261 994	-2 735 541
5. Administrācijas izmaksas	-1 629 349	-1 823 860	-2 551 330
6. Pārējie uzņēmuma saimnieciskās darbības ieņēmumi	1 372 770	1 555 419	1 509 870
7. Pārējās uzņēmuma saimnieciskās darbības izmaksas	-1 297 470	-1 588 727	-1 094 820
8. Pārējie procentu ieņēmumi un tamlīdzīgi ieņēmumi	314	0	546
9. Procentu maksājumi un tamlīdzīgas izmaksas	-206 521	-427 564	-506 147
10. Peļņa vai zaudējumi pirms nodokļiem	1 327 222	953 203	1 689 592
11. Uzņēmuma ienākuma nodoklis par pārskata periodu	0	0	0
12. Atliktais nodoklis	147 842	0	0
13. Pārskata perioda peļņa vai zaudējumi pēc nodokļiem	1 475 064	953 203	1 689 592

AKTĪVS	Kopā 2012	Kopā 2013	Kopā 2014
1. ILGTERMIŅA IEGULDĪJUMI			
I. Nemateriālie ieguldījumi			
1. Attīstības izmaksas	0	0	22 732
2. Koncesijas, patenti, licences, preču zīmes un tamlīdzīgas tiesības	0	0	1 945
I. KOPĀ:	0	0	24 677
II. Pamatlīdzekļi			
1. Ilgtermiņa ieguldījumi nomātajos pamatlīdzekļos	199 835	293 364	269 690
2. Iekārtas un mašīnas	5 330 219	10 144 349	10 739 664
3. Pārējie pamatlīdzekļi un inventārs	289 991	395 944	378 398
4. Pamatlīdzekļu izveidošana un nepabeigto celtn. obj. izm.	59 177	0	8 180
5. Avansa maksājumi par pamatlīdzekļiem	252 450	33 976	2 763
II. KOPĀ:	6 131 673	10 867 633	11 398 695
III. Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi			
1. Līdzdalība radniecīgo sabiedrību kapitālā	3 500 000	3 500 000	3 500 000
III. KOPĀ:	3 500 000	3 500 000	3 500 000
1. iedaļas kopsumma	9 631 673	14 367 633	14 923 372
2. APGROZĀMIE LĪDZEKĻI			
I. Krājumi			
1. Izejvielas, pamatmateriāli un palīgmateriāli	847 085	1 533 960	2 024 285
2. Gatavie ražojumi un preces pārdošanai	388 235	946 510	985 045
3. Avansa maksājumi par precēm un pak.	36	147 792	158 758
I. KOPĀ:	1 235 356	2 628 262	3 168 088
II. Debitori			
1. Pircēju un pasūtītāju parādi	1 637 892	1 755 206	2 093 762
2. Citi debitori	309 904	475 717	650 107
3. Nākamo periodu izmaksas	85 284	86 323	33 854
II. KOPĀ:	2 033 080	2 317 246	2 777 723
III. Vērtspapīri un līdzdalība kapitālos	0	0	0
III. KOPĀ:	0	0	0
IV. Naudas līdzekļi IV. KOPĀ:	316 085	617 406	457 090
2. iedaļas kopsumma	3 584 521	5 562 914	6 402 901
BILANCE	13 216 194	19 930 547	21 326 273

PASĪVS	Kopā 2012	Kopā 2013	Kopā 2014
1. PAŠU KAPITĀLS			
1. Akciju vai daļu kapitāls (pamatkapitāls)	1 026 429	1 026 429	1 500 000
2. Akciju (daļu) emisijas uzcenojums	692 116	692 116	0
I. KOPĀ:	1 718 545	1 718 545	1 500 000
5. Nesadalītā peļņa			
a) iepriekšējo gadu nesadalītā peļņa	19 859	1 494 923	2 358 832
b) pārskata gada nesadalītā peļņa	1 475 064	953 203	1 689 592
1. iedaļas kopsumma	3 213 468	4 166 671	5 548 424
2. UZKRĀJUMI			
1. Citi uzkrājumi	191 844	267 235	355 930
2. iedaļas kopsumma	191 844	267 235	355 930
3. KREDITORI			
I. Ilgtermiņa kreditori			
1. Aizņēmumi no kredītiestādēm	675 671	2 060 833	4 704 426
2. Citi aizņēmumi	1 010 815	1 404 288	799 002
3. Nākamo periodu ieņēmumi	0	619 604	1 288 553
I. KOPĀ:	1 686 486	4 084 725	6 791 981
II. Īstermiņa kreditori			
1. Aizņēmumi no kredītiestādēm	3 072 801	6 104 319	2 256 089
2. Citi aizņēmumi	931 204	358 798	205 525
3. No pircējiem saņemtie avansi	10 174	18 705	3 708
4. Parādi piegādātājiem un darbuzņēmējiem	3 832 958	4 245 748	5 226 498
5. Parādi radniecīgajiem uzņēmumiem	0	0	53 095
6. Nodokļi un valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas	78 901	343 821	280 262
7. Pārējie kreditori	177 792	210 407	248 112
8. Uzkrātās saistības	20 566	19 185	13 035
9. Nākamo periodu ieņēmumi	0	110 933	343 614
II. KOPĀ:	8 124 396	11 411 916	8 629 938
3. iedaļas kopsumma	9 810 882	15 496 641	15 421 919
BILANCE	13 216 194	19 930 547	21 326 273

Paskaidrojumi atsevišķiem bilances posteņiem

Pamatlīdzekļi	Ilgtermiņa ieguldījumi nomātajos īpašumos	Iekārtas un mašīnas	Pārējie pamatlīdzekļi un inventārs	Pamatlīdz. izveidošana un nepabeigto celtniecības objektu izmaksas	Kopā
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Sākotnējā vērtība					
31.12.2012.	406 828	8 311 963	706 234	59 177	9 484 202
Iegādāts	187 076	7 051 281	208 456	-	7 446 813
Pārklasificēts	-	-	59 177	(59 177)	-
Izslēgts	-	(1 482 567)	(17 178)	-	(1 499 745)
31.12.2013.	593 904	13 880 677	956 689	-	15 431 270
Nolietojums					
31.12.2012.	206 992	2 981 745	416 242	-	3 604 979
Aprēķināts par 2013. gadu	93 548	1 144 794	159 405	-	1 397 747
Izslēgts	-	(390 211)	(14 902)	-	(405 113)
31.12.2013.	300 540	3 736 328	560 745	-	4 597 613
Sākotnējā vērtība					
31.12.2013.	593 904	13 880 677	956 689	-	15 431 270
Iegādāts	86 055	2 739 274	107 877	70 916	3 004 122
Pārklasificēts	-	-	62 736	(62 736)	-
Izslēgts	-	(1 721 950)	(8 674)	-	(1 730 624)
31.12.2014.	679 959	14 898 001	1 118 628	8 180	16 704 768
Nolietojums					
31.12.2013.	300 540	3 736 328	560 745	-	4 597 613
Aprēķināts par 2014. gadu	109 729	1 530 152	188 060	-	1 827 941
Izslēgts	-	(1 108 143)	(8 575)	-	(1 116 718)
31.12.2014.	410 269	4 158 337	740 230	-	5 308 836
Atlikusī bilances vērtība 31.12.2012.	199 835	5 330 219	289 992	59 177	5 879 223
Atlikusī bilances vērtība 31.12.2013.	293 364	10 144 349	395 944	-	10 833 657
Atlikusī bilances vērtība 31.12.2014.	269 690	10 739 664	378 398	8 180	11 395 932

Pārskata gada laikā finanšu nomā tika iegādāti jauni pamatlīdzekļi. Finanšu nomā iegādāto pamatlīdzekļu atlikusī vērtība 2014. gada 31. decembrī ir EUR 154 275 Īpašuma tiesības uz šiem pamatlīdzekļiem Sabiedrībai pāries tikai pēc visu nomas saistību izpildes.